JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus

03. 04. 2012 / Nr. 14/15 (713/714)
juristavards.lv

NUMURA TĒMA: PILSONĪBA

Pilsonības likuma grozījumiem jānostiprina Latvijas pilsoņu kopums

Pilsonības nepārtrauktības princips valsts nepārtrauktības situācijā

Latvijas pilsonība un tās reforma

Dubultpilsonības problēmas un risinājumi

Pilsonības jautājuma starptautiskais regulējums

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus

PAR ATBILDĪGU TAUTAS LĪDZDALĪBU

Gatis Litvins

Brīdī, kad Latvijas iedzīvotāju skaits svārstās ap maģisko skaitli – 2 miljoni, likumdevējs aktīvi sāk apzināties nepieciešamību konsolidēt latviešus un Latvijai piederīgās personas Latvijas pilsonībā. 1994. gadā tika pieļauta politiska kļūda, Latvijas pilsoņiem un viņu pēcnācējiem, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, liedzot tiesības izveidot dubultpilsonību gadījumos, ja viņi līdz 1995. gada 1. jūlijam nepaguva reģistrēties Latvijas pilsonībā. Uz šo situāciju zināmā mērā var attiecināt atziņu, ka taupīgais maksā divreiz. Protams, pēc gandrīz 20 gadiem, zinot mūsdienu ekonomiskos un sociālos apstākļus, Latvijas atrašanos Eiropas Savienībā un NATO, to ir viegli secināt. Diez vai tajā laikā par to domāja. Bija nepieciešamība konkretizēt pilsoņu kopumu.

Atbilstoši Satversmes 64. pantam likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai Satversmē paredzētajā kārtībā un apmēros. Latvijā ir divi likumdevēji – skaitliski stabilā Saeima ar 100 deputātiem un ar Pilsonības likumu konkretizētais pilsoņu kopums.

Saeimas realizēto likumdošanu regulē speciāls likums – Saeimas kārtības rullis, kas nosaka formālas prasības, kuras nepieciešamas, lai lēmumu pieņemšanas procesā katrs deputāts individuāli un visi kopā kvalitatīvi izvērtētu savu lēmumu un rezultātā pieņemtais likums būtu kvalitatīvs. Likumprojektu apspriede komisijās, ziņošana par likumprojektu un debates Saeimas sēdē, likumprojekta pieņemšana vairākos lasījumos – tie ir tikai daži pieturbrīži, kuri dod iespēju deputātam aizdomāties par lēmuma būtību, saturu un sekām.

Tautas likumdošanai Satversmē ir noteiktas "makrolīmeņa" prasības: tautas iniciētajam likumprojektam ir jāatbilst Satversmei un jābūt pilnībā izstrādātam, prasīts arī uz likumprojekta iesniegšanu noteikts pilsoņu parakstu skaits.

Tomēr nav izvirzītas kvalitātes prasības "mikro" līmenī – katra pilsoņa lēmuma pieņemšanas procesam. Atšķirībā no Saeimas deputātiem tautas likumdevēja locekļiem – pilsoņiem – ir maz pieturbrīžu pārdomām. Patlaban gandrīz vienīgais tāds brīdis ir nepieciešamība piepūlēties un doties parakstīties pie zvērināta notāra. Turklāt maksājums zvērinātam notāram divu latu apmērā nav individuāls pienākums, jo par to kolektīvi parasti maksā kāda organizācija, kas iniciējusi parakstu vākšanu.

Konceptuāli atbalstāms un pat vēlams, lai parakstu vākšana notiktu pilsoņiem ērtās un viegli izmantojamās formās, tomēr līdzdalības pieejamībai jābūt samērīgai ar līdzdalības kvalitāti. Nav mērķtiecīga līdzdalība, ja pilsoņiem nav izpratnes par lēmuma saturu un sekām. Bezjēdzīgs ir arī kvalitatīvs līdzdalības saturs, ja nav nodrošināta pieejamība. Abi aspekti ir ciešā sazobē.

Arī pilsoņiem likumdošanas tiesību realizācijas procesā jābūt pieturas punktiem, kas liek vēlreiz novērtēt pieņemamā lēmuma saturu un sekas. Tāpēc Saeimā jādiskutē ne tikai par tautas iespēju, bet arī par tautas likumdošanas kvalitātes standartu.

Šos papildu pārdomu brīžus var radīt, pirmkārt, ar finansiāla rakstura pienākumiem. Tāpat kā lēmumam parakstīties par likumprojektu, tāpat arī divu latu samaksai jābūt personīgai (kas neizslēdz iespēju, ka kāds to vēlāk varētu kompensēt). Otrkārt, saturiskiem, piemēram, ar visaptverošas informācijas nodrošināšanu, diskusiju un forumu organizēšanu. Par primāru būtu jāatzīst tieši otrais pasākums.

Parakstīšanās par referenduma iniciēšanu jāatšķiras no vienkāršas socioloģiskas aptaujas vai petīcijas iesniegšanas.

Zinātniski konsultatīvā padome
Elita Dreimane,
Juris Jansons,
Gunārs Kusiņš,
Gunārs Kūtris,
Mārtiņš Lazdovskis,
Edgars Pastars,
Kalvis Torgāns

Nedēļraksts "Jurista Vārds"
Reģistrācijas apliecība Nr. 1148
Iznāk otrdienās

Redakcija
Dina Gailīte, galvenā redaktore,
Leonards Pāvils, atbildīgais redaktors,
Gatis Litvins, tieslietu redaktors,
Sannija Matule, informācijas
un elektroniskās versijas redaktore,
Aira Veinberga, literārā redaktore,
Kornelius Briedis, datormaketētājs

Kontakti
Bruņinieku iela 36–2, Rīga LV–1011
tālrunis: 67310680
e-pasts: juristavards@lv.lv

Izdevējs
VSIA "Latvijas Vēstnesis"

Iespiests
SIA "Ulma", Bruņinieku iela 36/3
Rīga LV–1011
Tirāža – 1500 eksemplāru

Bezmaksas tālrunis abonēšanai
80006000 (darba dienās no 9 līdz 17)

Sludinājumi un reklāma "Jurista Vārdā"
"Latvijas Vēstneša" Klientu centrā,
Bruņinieku ielā 53, Rīgā LV–1011
tālrunis: 67898741, 67898732

"Jurista Vārds" ir forums brīvai un kritiskai juristu diskusijai nolūkā veicināt tiesisku domu un praksi Latvijā.

Ārštata autoru publikācijas nepauž redakcijas viedokli. Par faktu pareizību atbild rakstu autori.

Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce uz "Jurista Vārdu" obligāta.

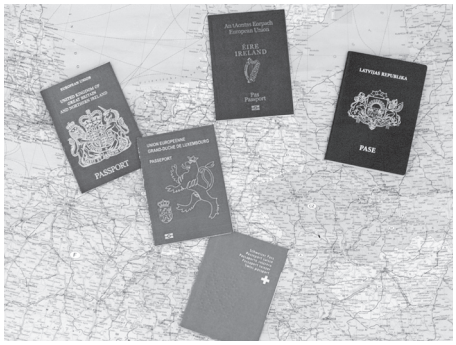

Numura tēma:
Pilsonība

Foto: Ieva Čika, LETA

Nekonstatē tiesnešu un prokuroru pamattiesību aizskārumu

Par tiesībām izvēlēties sev pēdiņas

2 NEDĒĻAS JURISTS **DACE MITA**

3 ZIŅAS

4 TIESĪBU POLITIKA

INFORMĀCIJA
5 **NEKONSTATĒ TIESNEŠU UN PROKURORU PAMATTIESĪBU AIZSKĀRUMU**

NUMURA TĒMA
6 **PILSONĪBAS LIKUMA GROZĪJUMIEM JĀNOSTIPRINA LATVIJAS PILSOŅU KOPUMS**
Inese Lībiņa-Egnere intervijā Dinai Gailītei un Gatim Litvinam
8 **PILSOŅIEM JĀSPĒJ INTEGRĒTIES UN JĀDOD PIENESUMS VALSTS ATTĪSTĪBĀ**
Ineta Ziemele
12 **PILSONĪBAS NEPĀRTRAUKTĪBAS PRINCIPS VALSTS NEPĀRTRAUKTĪBAS SITUĀCIJĀ**
Egils Levits
13 **LATVIJAS PILSONĪBA UN TĀS REFORMA**
Ingmārs Čaklais
18 **PILSONĪBAS LIKUMA GROZĪJUMU ĢENĒZE 21. GADSIMTĀ**
Ilma Čepāne
21 **PILSONĪBAS LIKUMA REFORMA LATVIJAS VALSTS UN LATVIEŠU NĀCIJAS INTERESĒS**
Jānis Citskovskis
24 **MĪTI PAR PAŠREIZĒJO PILSONĪBAS LIKUMU UN TĀ PIEMĒROŠANU**
Inga Reine
29 **PILSONĪBAS JAUTĀJUMA STARPTAUTISKAIS REGULĒJUMS**
Gaidis Bērziņš
31 **DUBULTĀS PILSONĪBAS NEPIECIEŠAMĪBA**
Boriss Cilevičs
33 **PILSONĪBAS LIKUMA GALVENAIS MĒRĶIS – SAGLABĀT LATVIJAS CILVĒKUS**
Valdis Zatlers
35 **PILSONĪBA JĀPIEŠĶIR ATBILSTOŠI TAM, KĀ RAKSTĪTS LIKUMĀ**
Dace Lutere-Timmele
36 **LATVIJAS SITUĀCIJA EIROPAS KONTEKSTĀ**
Kristīne Drēviņa
38 **DUBULTPILSONĪBAS PRAKTISKIE ASPEKTI**
Anda Ozola
41 **DUBULTPILSONĪBAS PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI**
44 **MINISTRU KABINETA ATZINUMS PAR LIKUMPROJEKTU "GROZĪJUMI PILSONĪBAS LIKUMĀ" (NR. 238/LP10)**

TIESĪBU PRAKSE
48 **PAR KRITĒRIJIEM LATVIJAS PILSONĪBAS ATŅEMŠANAI**

NO CITAS PUSES
53 **PAR TIESĪBĀM IZVĒLĒTIES SEV PĒDIŅAS**

Raksti pieejami arī: juristavards.lv

DACE MITA

Daci Mitu nesen apstiprināja par vienu no Latvijas *ad hoc* tiesnešiem Eiropas Cilvēktiesību tiesā. Viņa ir Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta tiesnese. Pirms tam strādājusi par Administratīvās apgabaltiesas tiesnesi un Saeimas Juridiskā biroja padomnieci. Studējusi Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē un Padujas Universitātē Itālijā, kur kļuva par maģistri cilvēktiesībās un demokratizācijas jautājumos. D. Mita savā darbā spēj precīzi saskatīt juridisko problēmu un rast tai atbilstošu risinājumu, kā arī formulēt tam pārliecinošu pamatojumu.

Jūsu nozīmīgākais līdzšinējais sasniegums juristes karjerā

Objektīvi vērtējot, pašreizējais senatores amats. Tomēr es katru darba izvēli pēc augstskolas beigšanas vērtēju kā nozīmīgu virsotni, jo, kā izrādījies vēlāk, tā ir bijusi vajadzīga nākamajiem soļiem.

Jūsu profesionālais sapnis

Ja plašāk – tiesiska valsts, kurā iedzīvotāji zina un uzskata par savām tādas vērtības kā demokrātija, tiesiskums un godprātīga rīcība. Kā tiesnesim – augsta uzticamība tiesu varai, kad sabiedrība paļaujas uz tiesneša kompetento viedokli. Tad arī varēs rakstīt īsākus spriedumus, kuri šobrīd ir garāki nevis pašmērķīgi, bet gan lai izvērsti atklātu tiesas domu gaitu.

Pamatprincipi, ko ievērojat savā dzīvē un profesijā

Katram ir sava vērtību sistēma, no kā izriet domas, vārdi un darbi. Ja īsi – dzīvot atbildīgi un ar prieku. Kopš skolas laikiem mani iedvesmo Raiņa "Mainies uz augšu!".

Kas jūs būtu, ja nebūtu izvēlējusies jurista profesiju

Bija dažādas domas. Reāla alternatīva juristiem bija žurnālisti.

Kurš Latvijas vai ārvalstu jurists ir jūsu autoritāte

Grūti nosaukt kādu konkrēti. Es cenšos ieklausīties ikvienā cilvēkā un analizēt, ko es domāju par viņa teikto.

Grāmata, kas būtu jāizlasa ikvienam juristam

Saknes – Romiešu civiltiesības.

Likums, kuru noteikti vajadzētu tūlīt pat pieņemt vai grozīt

Es apsveiktu jebkuru likumdevēja un valdības iniciatīvu, kas veicina bērnu dzimstības pieaugumu Latvijā un to, lai bērni izaug par izglītotiem un patstāvīgi domājošiem cilvēkiem.

Interesantākais tiesas spriedums, ko esat lasījusi

Man ir svarīgi, ka tiesa redz kontekstu. Tas palīdz tapt spriedumiem, kuros tiesiskā doma tiek virzīta uz priekšu. Iesākumā varbūt kā pārsteigums, kas nereti vēlāk pārtop pašsaprotamā atziņā. Tāds, piemēram, bija Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietā "Ždanoka pret Latviju", kurā izvērsta doma par pašsargājošo demokrātiju.

Ja jūs uzrunātu visus Latvijas juristus, ko jūs viņiem teiktu

Lai ko jurists darītu, viņam ir liela vara pār cilvēkiem. Atcerēsimies to!

Foto: Boriss Koļesņikovs

Aizvadītajā nedēļā, 30. martā, gadskārtējā Latvijas zvērinātu advokātu kopsapulcē, tika pieņemts lēmums par zvērinātu advokātu kvalifikācijas paaugstināšanu – padomei jāizstrādā attiecīgas vadlīnijas un mācību programma.

Kopsapulcē Latvijas zvērinātu advokātu padome sveica advokātus, kuri advokatūrā nostrādājuši ilgāk nekā 40 gadus, savukārt tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš vairākiem advokātiem pasniedza tieslietu sistēmas Goda zīmes.

Vairāki runātāji kopsapulcē uzsvēra 29. martā Latvijas Universitātē rīkotās konferences "Tiesu procesu efektivizācija" nozīmi, kas notika Advokatūras dienas ietvaros. Konference norisinājās vairākās sekcijās, kurās iesaistījās tiesu varai piederīgo profesiju pārstāvji – advokāti, tiesneši un prokurori.

Saeimā 26. martā starptautiskā konferencē bija pulcējušies augsta līmeņa politiķi no Baltijas valstu un Polijas parlamentiem, Eiropas Parlamenta, kā arī ekonomisti un politologi, lai diskutētu par Eiropas Savienības 25 dalībvalstu 2. martā parakstīto starpvalstu līgumu par ES fiskālo disciplīnu.

Diskusiju "Kā salaulāt fiskālo disciplīnu ar izaugsmi?" rīkoja Saeimas Eiropas lietu komisija sadarbībā ar Ārlietu ministriju, Eiropas Komisijas pārstāvniecību Latvijā un Eiropas Parlamenta Informācijas biroju Latvijā.

"Sabalansēta budžeta veidošana ir priekšnosacījums, lai mēs spētu īstenot pasākumus, kas nostiprina solidaritāti un veicina ilgtspējīgu izaugsmi un nodarbinātību nacionālajā un Eiropas Savienības līmenī," konferencē uzsvēra Saeimas Eiropas lietu komisijas priekšsēdētāja Zanda Kalniņa-Lukaševica. Viņa atzīmēja, ka Latvijas ekonomiskā izaugsme būs atkarīga no spējas veidot sabalansētu nacionālo budžetu, kopā ar citām ES valstīm iesaistīties reģionālas nozīmes projektu attīstībā, kā arī nodrošināt mūsu uzņēmējiem, lauksaimniekiem un zinātniekiem vienlīdzīgu konkurētspēju ES kopējā tirgū.

Augstākās tiesas elektroniskajā sistēmā iekšējai lietošanai jau vairākus gadus tiek apkopoti latviski tulkoti Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi.

Kopš 26. marta Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) latviski tulkoti nolēmumi ir pieejami arī Augstākās tiesas mājas lapā: *www.at.gov.lv* sadaļā "Resursi/ ECT nolēmumi", kas pieņemti kopš 2001. gada.

Gandrīz visi tie ir lietās pret Latviju, taču ir arī atsevišķi ECT nolēmumi, kurās atbildētāja nav Latvija, bet kuros ir minēti arī Latvijas iedzīvotāju tiesību aizsardzībai būtiski fakti. Pašlaik publiskoti un sistematizēti 106 ECT spriedumi, lēmumi vai kopsavilkumi par nolēmumiem.

Daļa no šiem spriedumiem un lēmumiem ir publicēti Latvijas Republikas oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis", pie šīm publikācijām norādīts laikraksta numurs un publicēšanas datums. Daļu nolēmumu, kas nav bijuši publicēti, Augstākās tiesas ECT nolēmumu krātuvei nodevis Ministru kabineta pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās birojs.

Latvijas tiesu spriedumos, kas tiek vērtēti Eiropas Cilvēktiesību tiesā, pēdējo gadu laikā konstatētas būtiskas problēmas, kuru pamatā ir tiesnešu darbs, 27. martā preses brīfingā teica Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Inga Reine.

Izskatīšanai valdībā iesniegtā ziņojuma mērķis ir uzskaitīt tās lietas, kurās var identificēt Latvijas tiesu vai Latvijas tiesnešu attieksmi, kas kļuvusi par pamatu pārkāpuma konstatēšanai Eiropas Cilvēktiesību tiesā (ECT) vai kas, visticamāk, kļūs par pamatu pārkāpuma konstatēšanai. Visas lietas, kas aplūkotas, skar dažādas kļūdas vai problēmas, kas saistītas ar Latvijas tiesu darbu.

I. Reine uzsvēra, ka ziņojuma mērķis nav apdraudēt Latvijas tiesu neatkarību, bet rosināt diskusiju, jo līdz ar neatkarības kritēriju ikvienam tiesnesim ir jāievēro pienākums būt kompetentam un spriest taisnīgu tiesu. Viņa informēja, ka aktīvajā tiesvedībā ir 107 lietas pret Latviju, no tām aptuveni 30 skar dažādas problēmas Latvijas tiesu darbībā un 30% skar iespējamos pārkāpumus Augstākās tiesas darbībā. Par problēmām, kas konstatētas tiesnešu darbā, esot informētas gan attiecīgās tiesas, gan Augstākā tiesa.

Augstākā tiesa aicina uz tikšanos Ministru kabineta pārstāvi starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās.

Pēc iepazīšanās ar Ministru kabineta 27. marta sēdē izskatīto Ārlietu ministrijas ziņojumu "Par Eiropas Cilvēktiesību tiesas izskatītajām lietām, kurās iesniedzēju sūdzību pamatā ir bijušas nacionālo tiesu darbības nepilnības" Augstākā tiesa vēlas nepastarpināti uzklausīt Ministru kabineta pārstāves starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Ingas Reines situācijas raksturojumu, lai pēc tam lemtu par turpmāko rīcību un risinātu problēmas Augstākās tiesas kompetences ietvaros.

ASV miljardieris Džordžs Soross 27. martā zaudēja pēdējā apelācijas instancē – Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielajā palātā.

Viņš bija pārsūdzējis Francijas tiesas 2002. gada notiesājošo spriedumu par nelikumīgām operācijām, izmantojot iekšējo informāciju. ECT Lielā palāta paziņoja, ka ir nolēmusi neturpināt lietas tālāku izskatīšanu, ar to faktiski atstājot spēkā iepriekšējo spriedumu.

ECT pērn atzina, ka Francija nav pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas nosacījumu, ka sodīšana bez tiesas ir nepieļaujama, tomēr miljardieris nolēma vērsties ECT apelācijas institūcijā.

Ungārijā dzimušajam miljardierim 2002. gadā tika piespriests 2,2 miljonu eiro (1,54 miljonu latu) liels naudassods par konfidenciālas informācijas izmantošanu Francijas bankas "Societe Generale" akciju pirkšanas darījumā 1988. gadā.

Ziņu avoti: Saeima, Augstākā tiesa, LETA/AFP
Foto: Ernests Dinka, Saeimas kanceleja

DEPUTĀTA IMUNITĀTE KĀ LIETUSSARGS VAI BONUSS

Izvilkums no Saeimas deputātu 29. marta debatēm par likumprojektiem "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" pirms balsojuma par to atbalstīšanu pirmajā lasījumā. Priekšlikumi – ne deputātu iesniegtais, ne arī Juridiskās komisijas izstrādātais alternatīvais likumprojekts – par izmaiņām valsts konstitūcijā, arī attiecībā uz deputāta imunitāti (tostarp paredzot, ka viņu administratīvajai sodīšanai, kas nav saistīta ar personas brīvības ierobežošanu, nav nepieciešama Saeimas piekrišana), nepieciešamo vairākumu atbalstam pirmajā lasījumā gan neguva.

Andrejs Judins. Deputāta imunitāte nav bonuss, kas pienākas tādēļ, ka cilvēks ir ievēlēts par Saeimas deputātu. Tā nav licence izdarīt kādu pārkāpumu un neatbildēt par to. Imunitātes mērķis ir pilnīgi cits – garantēt Saeimas deputātiem iespēju strādāt. Strādāt efektīvi un pildīt savus pienākumus saskaņā ar Satversmi. [..] Satversmes 91. pants skaidri noteic, ka cilvēki ir līdzīgi likuma priekšā. Es nedomāju, ka mūsu deputātiem ir nepieciešama īpaša aizsardzība no administratīvās atbildības. Pārkāpējam ir jāatbild par izdarītiem pārkāpumiem, un mums nav jābalso par to, vai izdot vai neizdot cilvēku sodīšanai. Tas ir princips. Un šis princips ir jāievēro.

Ainars Latkovskis. Šī laikam būs kāda sestā vai septītā reize, kopš esmu ievēlēts Saeimā, kad mēs skatām jautājumu par deputāta imunitātes atcelšanu attiecībā uz administratīvo sodīšanu. [..] lai cik labi arī Elksniņa kungs iepriekš šeit argumentēja un izvirzīja dažādas juridiskas tēzes, tad man atmiņā ir viena no deputāta uzstāšanās reizēm 9. Saeimā, kad vecāks kungs, debatēs neatrodot vārdus, kāpēc viņš neatbalsta šādus grozījumus, teica, ka mēs esam deputāti. Tā nevar! Un man šķiet, lai cik daudz juridiski tehnisku vārdiņu šeit tiktu bārstīts, gala rezultātā tā argumentācija ir tieši tāda – mēs esam deputāti, un mēs esam pārāki par citiem. Es domāju, ar šo balsojumu mēs varam parādīt, ka mēs vismaz kaut kādā mērā esam tādi paši.

Jānis Ādamsons. Ja mēs dzīvotu demokrātiskā valstī, tad nebūtu nekādu problēmu par to, ka mums vispār deputātiem, tiesnešiem, prokuroriem, nevienam nav nekādas imunitātes. Visi ir likuma paklausīgi, visi ievēro likumus. Diemžēl, manā uztverē, mēs nedzīvojam demokrātiskā valstī. [..]

Manā uztverē, nav nekādu problēmu, ka deputāts par izdarīto pārkāpumu maksā soda naudu bez Saeimas piekrišanas, ja viņš tam piekrīt. Bet arī šeit ir iespējams daudz un dažāda veida provokācijas, kādā veidā ierobežot deputātu darbību, piemērojot administratīvos sodus. Tāpēc no šāda veida imunitātes atteikties būtu absolūts absurds.

Sergejs Dolgopolovs. 9. Saeimā man bija gods vadīt Mandātu, ētikas un iesniegumu komisiju, kura tieši nodarbojās ar šīm lietām. Runājot par imunitāti, visi uzskata, ka tas ir kaut kāds lietussargs, kas aizsargā deputātus no kaut kādas papildu ciešanas, apsūdzībām un tā tālāk.

Vadot Mandātu un ētikas komisiju, pieprasījām datus no Sodu reģistra. Izrādījās, ka apmēram 20 procenti no administratīvajiem pārkāpumiem, ko bija veikuši deputāti, neparādījās Saeimas sienās vispār. Kāpēc? Tāpēc, ka deputātam, neuzrādot, ka viņš ir deputāts, daudz vienkāršāk ir samaksāt 10, 20, pat 50 latus par satiksmes noteikumu pārkāpumiem nekā stāvēt komisijas priekšā un sniegt skaidrojumus un paziņojumus par to, ka, lūk, viņš nav kamielis un nav ēzelis, ka viņš ir nevainīgs. Tā liekā publicitāte viņam nav vajadzīga.

Iveta Grigule. Kad es kļuvu par 10. Saeimas deputāti, man bija jāaizpilda anketa par pielaidi valsts noslēpumam, kurā ir arī prasība uzrādīt visus administratīvos sodus pēdējo cik tur gadu laikā. Es, apzinīga būdama un nespēdama saskaitīt, cik man to ir, paņēmu izdruku no policijas – man šī izdruka bija uz četrām lapām par administratīvajiem sodiem ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanā. Jā... Bet deputāta statuss un vajadzība iet tribīnē un teikt: mīļie kolēģi, atbalstiet mani tajā domā, ka es esmu Šūmahers, mani ir ļoti disciplinējusi un šajā pusotra gada laikā mani draugi tiešām brīnās, ka esmu sākusi braukt tik kārtīgi un ievērot visus satiksmes noteikumus. Ir stimuls ievērot noteikumus, jo ir kauns, ja tevi izdod sodīšanai.

Ilma Čepāne. Par deputātu neaizskaramības institūtu esmu ļoti daudz runājusi un neatkārtošos. Tikai gribētu teikt, ka, aplūkojot pēdējo gadu deputātu neaizskaramības institūta attīstības tendences citās Eiropas valstīs, ir secināms: Eiropas valstīs ar stabilām demokrātijas tradīcijām deputātu neaizskaramības institūts pēdējos gados ir izraisījis ļoti plašas diskusijas. Un līdz ar tiesu varas neatkarības un cilvēku pamattiesību nostiprināšanos arvien biežāk tiek pausts viedoklis, ka šis konstitucionālo tiesību institūts bija piemērots 18. gadsimtā, bet 21. gadsimtā tam vairs nav vietas. Un šā iemesla dēļ vairākas Eiropas valstis jau ir pārskatījušas savas konstitūcijas, veicot diezgan ievērojamas izmaiņas neaizskaramības institūta reglamentācijā, to ievērojami sašaurinot.

Valdis Zatlers. Katrs deputāts šeit zvēr. Un zvērestā ir vārdi "ievērot Latvijas likumus un Satversmi". Tātad faktiski ar savu zvērestu viņš ir apliecinājis, ka nenonāks situācijās, kas ir konfliktā ar likumu. Un tad ļoti pārsteidzoši ir tas, ka daži deputāti cenšas pārliecināt pārējos, ka imunitāte ir nepieciešama un varbūt pat vēl lielāka nekā līdz šim.

Juristi ir pēdējie, kas laižami pie Satversmes pantiem

Zvērināts advokāts Andris Grūtups intervijā laikrakstam "Diena", 12.03.2012.

"Juristi būtu pēdējie, kas laižami pie Satversmes pantiem, jo juristiem raksturīga formāla un dogmatiska domāšana. Viņi ir diezgan šauri domājoši cilvēki, kas domā juridiskas dogmas robežās. Ja vēl tādam juristam nav inteliģences, vēstures zināšanu, sociālpsiholoģijas zināšanu – tad vispār ellē ratā. Tad viņš ņemas ap kādu vienu pantu, un nav nekādas jēgas no viņa. Saprotu, ka daudziem Satversmes reforma ļoti nepatiks – tā ierobežos viņu kopējo atbildību."

NEKONSTATĒ TIESNEŠU UN PROKURORU PAMATTIESĪBU AIZSKĀRUMU

2012. gada 28. martā Satversmes tiesa izbeidza tiesvedību lietā Nr. 2011-10-01 "Par Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 3. panta septītās daļas, 4. panta otrās daļas un 16. panta pirmās, otrās un trešās daļas, ciktāl tās attiecas uz tiesnešiem (zemesgrāmatu tiesnešiem) un prokuroriem, 4. panta devītās daļas, 6.[1] panta, 6.[2] panta, 14. panta pirmās daļas piektā teikuma, 15. panta septītās daļas, pārejas noteikumu 8.[4] punkta, likuma "Par tiesu varu" 89.[11] panta 9.[1] daļas un 2010. gada 16. decembra likuma "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"" 4. panta un 10. panta, kā arī 2010. gada 16. decembra likuma "Grozījumi Prokuratūras likumā" 2. panta, 5. panta daļā par 55. panta trešās daļas izslēgšanu, 6. panta daļā par 57.[1] panta ceturtās daļas, 57.[2] panta un 57.[5] panta izslēgšanu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 83. un 107. pantam".

Konstitucionālās sūdzības iesniedzēji uzskatīja, ka tiesnešu un prokuroru atalgojuma reforma veikta pretēji Latvijas Republikas Satversmes 1. pantā nostiprinātajam varas dalīšanas principam, Latvijas Republikas Satversmes 83. pantā nostiprinātajam tiesneša neatkarības principam, kā arī neievērojot Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra un 22. jūnija spriedumus. Tomēr Satversmes tiesa nolēma, ka tiesvedība ir izbeidzama.

Satversmes tiesa norādīja, ka Latvijā likumdevējs, paredzot prokuroru amatalgu piesaisti tiesnešu amatalgām un respektējot prokurora neatkarību un amata nozīmi, ir izšķīries likumā noteikt prokuroriem tādu finansiālo drošību, kas pēc apjoma un satura ir pielīdzināma tiesnešu finansiālajai drošībai.

Satversmes tiesa norādīja, ka ikviens tiesnešiem noteikts nepamatots Satversmes 107. pantā (tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu) ietverto tiesību ierobežojums rada Satversmes 83. panta (tiesneša neatkarība) pārkāpumu, taču ne katrs Satversmes 83. panta pārkāpums rada Satversmes 107. pantā ietverto tiesību aizskārumu. Satversmes tiesa secināja, ka tiesnešu atlīdzības atbilstība, ciktāl tā saistīta ar atalgojuma samazinājumu, izvērtējama Satversmes 107. panta ietvaros. Savukārt prasījums attiecībā uz atlīdzības sistēmas saturu un tās pieņemšanas procedūru izriet no Satversmes 83. pantā ietvertā tiesnešu neatkarības principa. Tiesa norādīja, ka prasījums par atlīdzības sistēmas saturu un tās pieņemšanas procedūru izriet no Satversmes 83. pantā ietvertā tiesnešu neatkarības principa. Līdz ar to šāds prasījums viens pats, ja tas nav saistīts ar pamattiesību aizskārumu, nevarētu tikt izvirzīts konstitucionālajā sūdzībā. Šādu strīdu risināšanai likums "Par tiesu varu" un Satversmes tiesas likums paredz Tieslietu padomes tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā. Ja apstrīdētās normas nav samazinājušas tiesnešu un prokuroru atalgojuma faktisko vērtību, tad Satversmes tiesai nav pamata turpināt tiesvedību lietā.

Satversmes tiesa konstatēja: lai arī skaitliski tiesneša atalgojums tika samazināts, tai nav pamata uzskatīt, ka konkrētajā ekonomiskajā situācijā, ievērojot tiesnešu, prokuroru un citu sabiedriskajā sektorā strādājošo atalgojuma savstarpējās attiecības, tiesnešu un prokuroru atalgojuma faktiskā vērtība būtu samazināta. Tiesa secināja, ka apstrīdētās normas neskar pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā noteiktās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, līdz ar to nav pamata turpināt uz konstitucionālās sūdzības pamata ierosinātās lietas izskatīšanu un vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam.

Satversmes tiesa 2010. gada 18. janvāra spriedumā lietā Nr. 2009-11-01 bija norādījusi, ka demokrātiskā valstī nebūtu pieļaujams, ka tiesnešu algu noteiktu paši tiesneši vai izpildvara, un ieteica, ka tiesu varas pārstāvībai un tās interešu aizstāvēšanai būtu izveidojama neatkarīga institūcija. Ar 2010. gada 3. jūnija likumu "Grozījumi likumā "Par tiesu varu"", kas stājās spēkā 2010. gada 1. augustā, ir izveidota Tieslietu padome, kas piedalās tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē un kas pārstāv tiesu varu. Likumā paredzētas arī Tieslietu padomes tiesības savas kompetences ietvaros iesniegt pieteikumu par lietas ierosināšanu Satversmes tiesā. Satversmes tiesa norādīja, ka Tieslietu padomes pastāvēšana nekādā veidā neierobežo tiesnešu un prokuroru individuālo tiesību apjomu. Tomēr tai piešķirtā kompetence dod pamatu atzīt, ka tiesu neatkarības garantiju aizstāvēšanā Satversmes tiesā Tieslietu padomei ir plašākas procesuālās tiesības nekā indivīdam. Tieslietu padome var iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā arī tādā gadījumā, ja likums neatbilst Satversmes 83. pantam, bet šī neatbilstība nerada personai Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu.

Satversmes tiesa secināja, ka atalgojuma reformas īstenošanas gaitā likumdevēja komunikācija individuāli ar katru tiesnesi ir bijusi ne tikai nepieņemama, raugoties no varas dalīšanas un tiesnešu neatkarības principa viedokļa, bet konkrētajā gadījumā – arī formāla.

Satversmes tiesa uzsvēra, ka Saeimas pienākums ir pēc iespējas rūpīgāk izvērtēt Tieslietu padomes sniegtos ieteikumus un viedokli par likumprojektiem, kas ietekmē tiesu varas darbību. Likumdevēja un tiesu varu pārstāvošās institūcijas – Tieslietu padomes – mijiedarbībai jābūt vērstai uz to, lai stiprinātu demokrātiju un tiesiskas valsts darbību, kā arī iespējami efektīvi nodrošinātu tiesības uz taisnīgu tiesu. Turklāt, īstenojot tiesu varas reformas, Tieslietu padomes un likumdevēja vai likumprojekta izstrādātāja mijiedarbībai būtu jānotiek visos reformas posmos. Efektīvākais atlīdzības sistēmas problēmu novēršanas veids, Satversmes tiesas ieskatā, ir likumdevēja un Tieslietu padomes sadarbība to kompetences ietvaros.

JV informācija

PILSONĪBAS LIKUMA GROZĪJUMIEM JĀNOSTIPRINA LATVIJAS PILSOŅU KOPUMS

Šobrīd sabiedrība plaši diskutē par jautājumiem, kas tieši vai netieši saistīti ar pilsonību, piemēram, par izmaiņām referendumu ierosināšanas kārtībā, par vēlēšanu tiesību piešķiršanu nepilsoņiem un pat par pilsonības piešķiršanu visiem nepilsoņiem.
Vienlaikus – pēc daudzu gadu "moratorija" – Saeima ir atvērusi grozījumiem Pilsonības likumu. Topošie grozījumi, iespējams, būs tik nozīmīgi, ka faktiski tos varēs dēvēt par līdzšinējā regulējuma būtisku revīziju. Tā, piemēram, tiek plānots ieviest dubultpilsonību, kas līdz šim tikai pieļauta tikai izņēmuma kārtā.
Ņemot vērā to, ka pilsonība ir viens no valsts pamatelementiem, diskusijā par Pilsonības likuma grozījumiem būtu jāiesaistās pēc iespējas plašākai sabiedrībai. Tieši tādēļ pilsonība izvēlēta arī par žurnāla "Jurista Vārds" numura tēmu.

Latvijā patlaban spēkā ir Pilsonības likums, kuru Saeima pieņēma 1994. gada 22. jūlijā. Pēdējie grozījumi izdarīti 1998. gada 22. jūnijā, jo līdz šim pilsonības jautājums bijis sava veida tabu: daudzu gadu garumā gandrīz katrā valdības koalīcijas līgumā tika ietverta klauzula par Pilsonības likuma negrozīšanu, un pat Pilsonības likuma izpildes komisija tika saukta par 1994. gada Pilsonības likuma "aizsargkomisiju".

Iemesls šā brīža pavērsienam ir vēlme nostiprināt Latvijas pilsoņu kopumu un paplašināt Latvijas valsts tiesiskās saiknes ar tai piederīgajiem pilsoņiem, lai Latvija nezaudētu savu pilsoņu kopumu un identitāti globalizācijas procesos. Saeima vēlējās atrisināt vismaz divus politiskus jautājumus – dubultpilsonības pieļaujamību un pilsonības piešķiršanu nepilsoņu bērniem.

Saistībā ar paredzētajiem grozījumiem Pilsonības likumā neilgi pēc 11. Saeimas sanākšanas izveidoja speciālu komisiju – Saeimas Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisiju, kuras priekšsēdētājs ir Ingmārs Čaklais, bet sekretāre – Inese Lībiņa-Egnere.

Apakškomisija strādā pamatā ar četriem lieliem jautājumiem: pilsonības piešķiršana personām, kas Latviju pameta pēc 1940. gada, vai viņu pēcnācējiem; pilsonības piešķiršana nepilsoņu bērniem; saiknes saglabāšana ar mūsdienu aizbraucējiem un viņu pēcnācējiem; ceturtā likuma grozījumu grupa ir tehniskie un redakcionālie labojumi.

Pilsonības likuma grozījumu projekts

Pēc pirmā lasījuma Saeimā likumprojekts paredz grozīt Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu, kas nosaka, ka "personas, kuras bija Latvijas pilsoņi 1940. gada 17. jūnijā, kā arī šo personu pēcnācēji, kas reģistrējušies likumā noteiktajā kārtībā, izņemot personas, kuras pēc 1990. gada 4. maija ieguvušas citas valsts pilsonību (pavalstniecību)". Ar grozījumiem paredzēts izslēgt tiesību normas beigas: "izņemot personas, kuras pēc 1990. gada 4. maija ieguvušas citas valsts pilsonību (pavalstniecību)", tādējādi atceļot ierobežojumus iegūt Latvijas Republikas pilsonību personām, kas pēc 1990. gada 4. maija ieguvušas citas valsts pilsonību. Vienlaikus tiek izslēgts arī pārejas noteikumu 1. punkts, kas šobrīd nosaka, ka Latvijas pilsoņi un viņu pēcnācēji, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, saglabā tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi un pēc reģistrācijas pilnā apjomā bauda pilsoņa tiesības un pilda pilsoņa pienākumus, ja reģistrācija notiek līdz 1995. gada 1. jūlijam. Ja šīs personas reģistrējas pēc 1995. gada 1. jūlija, tām jāatsakās no citas valsts pilsonības (pavalstniecības).

Tai pašā laikā paredzēts papildināt Pilsonības likumu ar 8.[1] pantu, kas noteiktu Latvijas trimdinieku pilsonību: "Latvijas pilsoņi, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, un viņu pēcnācēji saglabā tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi un pēc reģistrācijas pilnā apjomā bauda pilsoņa tiesības un pilda pilsoņa pienākumus." Šīs minētās personas varēs jebkurā laikā reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi, iesniedzot pierādījumus, kas apliecina šīs personas tiesības uz Latvijas pilsonību.

Saskaņā ar papildināto likuma 9. pantu dubultā pilsonība varēs izveidoties:

1) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši citas Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts pilsonību;

2) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši citas Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts pilsonību;

3) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši tādas ārvalsts pilsonību, ar kuru Latvijas Republika noslēgusi starptautisko līgumu par dubultpilsonības atzīšanu;

4) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši šīs daļas 1.–3. punktā neminētas valsts pilsonību, ja saņemta Ministru kabineta atļauja saglabāt Latvijas pilsonību;

5) bērniem, kuriem viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi un kuri dzimuši ārpus Latvijas, ja viņi ar dzimšanas brīdi, pamatojoties uz likumu, iegūst citas valsts pilsonību (pavalstniecību);

6) personām, kuras citas valsts pilsonību (pavalstniecību), pamatojoties uz likumu, ieguvušas laulību rezultātā.

Paredzēts grozīt arī Pilsonības likuma 2. panta 5. punktu, nosakot, ka Latvijas pilsoņi ir bērni, kuriem viņu dzimšanas brīdī viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi, tādējādi vairs nebūs svarīga dzimšanas vieta un abiem vecākiem vairs nebūs jābūt pilsoņiem. Turklāt 2. pants paredzēts papildināt ar sesto punktu, kurš nosaka, ka Latvijas pilsoņi ir arī bērni, kuriem viņu adopcijas brīdī viens vai abi adoptētāji ir Latvijas pilsoņi. Vienlaicīgi likumprojektā paredzēts svītrot likuma 3. pantu, kas šobrīd paredz noteikumus par bērna pilsonību, ja viens no viņa vecākiem ir Latvijas pilsonis.

Ar likumprojektu paredzēts arī izslēgt 15. panta trešo daļu, kura šobrīd paredz, ja nepilngadīgo ārvalstnieku (bezvalstnieku) adoptē laulātie, no kuriem viens ir Latvijas pilsonis, bet otrs – ārvalstnieks, bērns iegūst Latvijas pilsonību, ja 1) adoptētāji par to vienojas un 2) bērna pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā.

Pēc pirmā lasījuma pieņemtais likumprojekts paredz grozīt pilsonības atņemšanas kārtību, likuma 24. panta pirmās daļas 1. punktā nosakot, ka Latvijas pilsonību var atņemt ar apgabaltiesas lēmumu, ja persona ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības, izņemot šā likuma 8.[1] un 9. pantā minētos gadījumus – attiecīgi Latvijas trimdinieku pilsonība un dubultā pilsonība.

Priekšlikumi uz otro lasījumu

Pirms otrā lasījuma Saeimā Ministru kabinets, iekšlietu ministrs un politiskās partijas iesniegušas 69 priekšlikumus, kuri, visticamāk, tiks papildināti turpmākajā projekta gaitā.

Zatlera Reformu partijas frakcija iesniegusi priekšlikumu, ar kuru rosina 3.[1] pantā "Pēc 1991. gada 21. augusta Latvijā dzimuša bezvalstnieku vai nepilsoņu bērna pilsonība" ietvert, ka, likumiskajam pārstāvim reģistrējot bezvalstnieku vai nepilsoņu bērnu, kurš atbilst visiem likumā noteiktajiem kritērijiem, bērns tiek reģistrēts kā Latvijas pilsonis. Bērna likumiskajam pārstāvim ir tiesības paust savu gribu reģistrēt bērnu kā Latvijas Republikas nepilsoni saskaņā ar likuma "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības" 1. un 8. pantu. Tomēr, ja bērna Latvijas pilsonība nav iegūta, reģistrējot bērnu šā panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā, iesniegumu bērna atzīšanai par Latvijas pilsoni saskaņā ar šā panta pirmo daļu iesniedz 1) bērna likumiskais pārstāvis līdz bērna 15 gadu vecuma sasniegšanai un 2) bērns vecumā no 15 līdz 18 gadiem. Šo iespēju pilsonības iegūšanai persona var izmantot līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.

Savukārt attiecībā uz valstu sarakstu, ar kurām var veidoties dubultpilsonība, nacionālās apvienības "Visu Latvijai!"–Tēvzemei un Brīvībai/LNNK" frakcija rosina valstu uzskaitījumu papildināt ar tiem Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši Austrālijas vai Brazīlijas Federatīvās Republikas pilsonību, kā arī Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši tādas ārvalsts pilsonību, ar kuru Latvijas Republika noslēgusi starptautisko līgumu par dubultpilsonības atzīšanu.

Ministru kabinets rosina arī labot Pilsonības likuma 18. pantā noteikto solījumu par uzticību Latvijas Republikai, iegūstot Latvijas pilsonību. Paredzēts, ka visām personām, kuras uzņem Latvijas pilsonībā, ir jāparaksta šāds solījums par uzticību Latvijas Republikai: "Es, (vārds, uzvārds), dzimis (dzimusi) (datums), kļūstot par Latvijas pilsoni, apsolu būt uzticīgs (uzticīga) Latvijas Republikai. Apņemos būt lojāls (lojāla) Latvijai un godprātīgi pildīt Latvijas Republikas Satversmi un likumus. Solos aizstāvēt Latvijas valsts neatkarību, stiprināt latviešu valodu kā vienīgo valsts valodu, godīgi dzīvot un strādāt, lai vairotu Latvijas valsts un tautas labklājību. Apliecinu, ka mana rīcība nekad nebūs vērsta pret Latviju kā neatkarīgu un demokrātisku valsti."

Pirms otrā lasījuma Ministru kabinets ierosina grozīt arī Pilsonības likuma 17. pantu par naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas un izskatīšanas kārtību, nosakot, ka naturalizācijas iesnieguma izskatīšanu aptur, ja 1) ir pieņemts lēmums par personas kriminālvajāšanas uzsākšanu vai attiecībā uz to ierosināta pārbaudes lieta par sadarbības ar VDK fakta konstatēšanu, līdz stājas spēkā tiesas spriedums vai lieta tiek izbeigta, un 2) tiek veikta pārbaude par personas saistību ar terorismu, tās darbību pretvalstiskā vai noziedzīgā organizācijā vai par valsts drošības vai sabiedriskās kārtības apdraudēšanu, līdz saņemts kompetentas iestādes atzinums. Persona, kura saņēmusi naturalizācijas atteikumu, atkārtotu iesniegumu var iesniegt ne agrāk kā gada laikā pēc tam, kad beidzies šā lēmuma apstrīdēšanas (pārsūdzēšanas) termiņš un tas nav apstrīdēts (pārsūdzēts) vai arī ir stājies spēkā tiesas spriedums, ar kuru adresāta pieteikums noraidīts.

Lai plašāk apspriestu nepieciešamās izmaiņas pilsonības institūtā, 2012. gada 2. martā Latvijas Universitātes Lielajā aulā notika konference "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā", kurā savus referātus nolasīja gan tiesību zinātnieki, gan politiķi.■

Šis žurnāla "Jurista Vārds" tiek numurs veltīts pilsonības regulējuma jautājumam. Žurnālu ievada saruna ar Saeimas Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisijas sekretāri Inesi Lībiņu-Egneri. Tālāk seko vairāki iepriekšminētajā konferencē juristu un politiķu nolasītie referāti un runas (I. Ziemele, E. Levits, I. Čaklais, I. Čepāne, J. Citskovskis, I. Reine, G. Bērziņš, B. Cilevičs, V. Zatlers, D. Lutere-Timmele, K. Drēviņa, A. Ozola).

Žurnālā iekļauts arī Ministru kabineta, atsaucoties uz Saeimas Juridiskās komisijas aicinājumu, sniegtais atzinums par likumprojektu "Grozījumi Pilsonības likumā" (44. lpp.). Numura tēmu papildina pārskats par citvalstu pieredzi nosacījumu izvirzīšanā pilsonības pretendentiem (9., 11. lpp.), fragmenti no plašu rezonansi guvušā Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas sprieduma "Ulda Bērziņa lietā" (26. lpp.), kā arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums par kritērijiem Latvijas pilsonības atņemšanai (48. lpp.).

PILSOŅIEM JĀSPĒJ INTEGRĒTIES UN JĀDOD PIENESUMS VALSTS ATTĪSTĪBĀ

Saeimas deputāte, Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisijas sekretāre Dr.iur. **Inese Lībiņa-Egnere** intervijā "Jurista Vārda" redaktoriem Dinai Gailītei un Gatim Litvinam

Foto: Boriss Koļesņikovs

Kā Jūs vērtējat neseno referendumu par otru valsts valodu naturalizācijas procesa kontekstā?

Tas ir svarīgs jautājums, kā naturalizācija ir ietekmējusi pilsoņu kopumu un kāpēc naturalizējušies pilsoņi, solot uzticību Latvijas Republikai, dodas balsot par otru valsts valodu. Tāpēc es uzņēmos izpētīt citu valstu praksi tieši par šiem lojalitātes nosacījumiem pilsonības iegūšanai *(skat. 9. un 11. lpp. – red.)*.

Uz naturalizāciju mēs nevaram skatīties tā, kā to darījām pirms desmit vai vairāk gadiem. Uz to ir jāskatās ar šodienas acīm, ņemot vērā citu Eiropas valstu pieredzi. Tie, kas to ir gribējuši, ir jau naturalizējušies. Šobrīd naturalizācijas temps ir ļoti lēns, turklāt daļa cilvēku vēlas iegūt pilsonību, lai vieglāk varētu doties dzīvot uz citām Eiropas Savienības valstīm. Latvijas pilsonībai šis ir papildu bonuss – Eiropas Savienības pilsonība. Citu apsvērumu dēļ viņi, visticamāk, nenaturalizētos.

Vai Pilsonības likuma grozījumu projektā ir kādi priekšlikumi, kas veicinātu pilsonības iegūšanu nevis izdevīguma, bet patriotisku iemeslu dēļ?

Es tomēr gribētu prezumēt, ka lielākā daļa cilvēku pieņem atbildīgu lēmumu kļūt par Latvijas Republikas pilsoni, apzinoties arī visus pienākumus pret valsti.

Taču mēs nedrīkstam pieļaut kļūdas, kas līdzinātos līdzšinējām. Piemēram, šobrīd Pilsonības likums nosaka, ka naturalizācijas pretendentu nevar pielaist pie eksāmena tikai gadījumā, ja ir spēkā stājies tiesas spriedums par rasu naida kurināšanu, par vēršanos pret demokrātiskām vērtībām vai Latvijas neatkarību utt. Tātad šobrīd nav iespējams atteikt naturalizāciju, lai arī pretendenta darbības pilnībā apliecina šādus uzskatus. Ne vienmēr ir iespējams tiesas spriedums. Piemēram, kura tiesa var izvērtēt attieksmi pret demokrātiskām vērtībām? Rezultātā pie pašreizējā regulējuma tikai formāli pārbauda cilvēka zināšanas, bet ne subjektīvo attieksmi pret valsti.

Kāda ir citu Eiropas valstu pieredze naturalizācijas jautājumā?

Daudzās valstīs rūpīgi skatās, lai par pilsoņiem kļūtu tikai tādi, kas spēj integrēties konkrētajā sabiedrībā un dot savu pienesumu valsts attīstībai, un nepieļautu, ka naturalizācija notiek, lai valstī no iekšpuses veiktu revolūciju. Svarīgi ir skatīties uz pilsonības piešķiršanu no sabiedrības drošības viedokļa, pat ja nav tiesas sprieduma.

Vērtīga ir Vācijas pieredze, kas prasa, lai pretendents atbalstītu demokrātijas vērtības un valsts demokrātisko iekārtu. Līdz ar to uz lojalitāti jāskatās caur demokrātijas vērtībām.

Vai Pilsonības likumā paredzēts ietvert konkrētus lojalitātes kritērijus un formulējumus par integrāciju Latvijas sabiedrībā?

Ir priekšlikums Pilsonības likumā iekļaut šādus kritērijus, vērtējot iespējas uzņemt personu pilsonībā.

Ārvalstu likumi lojalitātes kritērijus nedefinē. Likumos ir ietvertas ģenerālklauzulas. Pilsonības likuma grozījumu apakškomisija ir lūgusi Ārlietu ministrijai izzināt šos praktiskos piemērus citās valstīs. Iespējams, tiks veikts pētījums par šo jautājumu.

Tomēr, visticamāk, katru personu nepārbaudīs atbilstoši šiem kritērijiem. To būtu lietderīgi darīt tikai gadījumos, ja radušās aizdomas. Diezin vai būtu iespējama Šveices situācija, kur katrs vietējais iedzīvotājs var doties uz kompetento iestādi un ziņot, vai persona, kas vēlas iegūt pilsonību, uzturā lieto vietējos produktus. Tas jau ir pārmērīgi.

Šobrīd, lai iegūtu ieroču nēsāšanas atļauju vai mednieka apliecību, policija pārbauda katru pretendentu un var arī aptaujāt kaimiņus par potenciālā ieroču nēsātāja uzvedību un paradumiem. Pilsonība noteikti ir vērtīgāka nekā mednieka atļauja. Varbūt valsts tomēr varētu veltīt vairāk administratīvu pūļu, noskaidrojot informāciju par katru personu, kas cenšas iegūt pilsonību?

Tas ir ļoti labs piemērs. Citās valstīs tā arī notiek. Ievērojot šā brīža naturalizācijas gadījumu skaitu, tas būtu iespējams. Bet tik detalizēti mēs apakškomisijā vēl neesam diskutējuši.

Vai sabiedrībā neradīsies aizdomas, ka plānotie naturalizācijas noteikumu grozījumi ir domāti dažiem šobrīd publiski "redzamiem" nepilsoņiem?

Es domāju, ka sabiedrībai kopumā tas tā neliksies. Taču iespējams, ka dažas politiskās partijas centīsies to tā pamatot.

Kāda varētu būt kontrole pār naturalizācijas gaitu?

Ir divi ceļi. Viens variants, ka to darītu Pilsonības un migrāciju lietu pārvalde (PMLP) un tas būtu administratīvais process ar tiesas kontroli. Otrs variants ir tāds, ka Ministru kabinets pieņemtu politisku un nepārsūdzamu lēmumu. Tas nebūtu pretrunā ne Satversmei, ne arī Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijai. Ir argumenti par un pret abiem variantiem.

Vai Ministru kabinets spēs izvērtēt katru personu, kas vēlēsies naturalizēties?

Jau šobrīd Ministru kabinets pieņem šādus lēmumus, apstiprinot sarakstu par pilsonības piešķiršanu personām, kas nokārtojušas likumā noteiktās prasības. Ir arī precedenti, ka Ministru kabinets ir atteicis. Svarīgi atrisināt jautājumu, kā ziņas par pilsonības pretendentiem nonāks līdz valdībai. Visticamāk, PMLP apkopos informāciju no Drošības policijas un citiem avotiem.

Vai politiska lēmuma gadījumā nav iespējama situācija, ka konkrētā persona ir nevis nelojāla valstij, bet pie varas esošajām politiskajām partijām?

Varētu gan piekrist, gan arī nepiekrist. Nevaram prezumēt, ka Ministru kabinets ir tik nesapratīgs veidojums. Tā ir koleģiāla institūcija, kas netieši guvusi deleģējumu no tautas. Jāatzīst, arī man labāk patiktu

Priekšnoteikumi uzņemšanai pilsonībā: citu valstu pieredze

Dr.iur. **Ineses Lībiņas-Egneres** apkopojums Saeimas Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisijas darbam

Lojalitātes nosacījums

Igaunijas Republikas Pilsonības akts, 6. panta 6. punkts: "[Pilsonības pretendents] ir lojāls Igaunijas valstij."

Likums par Maķedonijas Republikas pilsonību: "Persona paraksta solījumu, ka būs lojāls Maķedonijas Republikas pilsonis."

Nosacījums – personas integrēšanās

Nīderlandes Pilsonības akts, 8. pants: "[Persona] ir integrējusies Nīderlandes sabiedrībā."

Portugāles Pilsonības akts: "Personai ir laba reputācija un bez kriminālas pagātnes. Ir integrējusies Portugāles sabiedrībā."

1952. gada 29. septembra federālais likums par Šveices pilsonības iegūšanu un zaudēšanu: "Vispirms pretendents iegūst valsts apstiprinājumu pilsonības saņemšanai. Pieprasījums tā saņemšanai ir jāiesniedz savai dzīvesvietai tuvākajā policijas nodaļā ārvalstniekiem. To nosūta federālajam tieslietu un policijas departamentam, kas pieņem lēmumu par pilsonības piešķiršanu, ar nosacījumu, ka pretendents ir integrējies Šveices sabiedrībā, ir pieradis pie Šveices vides un dzīves stila, pakļaujas Šveices likumdošanai, nekādā veidā neapdraud Šveices drošību."

Vācijas Federatīvās Republikas Pilsonības akta 10.[3] panta pirmās daļas 1. punkts: " Integrējusies Vācijas sabiedrībā. Nav veikusi antikonstitucionālu darbību. Spēj apliecināt, ka atbalsta demokrātijas sistēmu Vācijā un nav bijusi iesaistīta organizācijās, kas darbojas pret demokrātijas sistēmu, Vācijas drošību un interesēm."

Nosacījums – persona nerada draudus valstij

Austrijas Republikas Pilsonības akts (1985), 10. panta pirmās daļas 8. punkts: "Personai nav tādu sakaru ar ārvalstīm, kas, iegūstot Austrijas pilsonību, kaitētu Austrijas Republikas interesēm."

Likums par Maķedonijas Republikas pilsonību, 7. panta pirmās daļas 7. punkts: "Personas uzņemšana Maķedonijas Republikas pilsonībā nerada draudus valsts drošībai un aizsardzībai."

Slovēnijas Republikas Pilsonības akta 10. panta pirmās daļas 7. punkts: "Personas atzīšana par Slovēnijas pilsoni neradīs draudus sabiedrībai un drošībai."

1952. gada 29. septembra federālais likums par Šveices pilsonības iegūšanu un zaudēšanu: "[Persona] nekādā veidā neapdraud Šveices drošību."

1993. gada akts par Ungārijas pilsonību, 4. panta pirmās daļas D punkts: "[Persona] naturalizējoties nerada draudu Ungārijas interesēm."

Ierobežojumi uzņemt pilsonībā

Itālijas 1992. gada 5. februāra Akts Nr. 91, 6. panta pirmās daļas C punkts: "Īpašos gadījumos, ja ir pamatotas bažas par sabiedrības drošību."

Izraēlas Pilsonības likums: "Persona tiek uzskatīta par draudu Izraēlas sabiedrībai."

Akts Nr. 51/2005 par Norvēģijas pilsonību, 7. panta otrā daļa: "Personai nav tiesību iegūt Norvēģijas pilsonību, ja tas neatbilst nacionālās drošības interesēm vai ārpolitikas apsvērumiem."

Nosacījums – personas līdzšinējo darbību izvērtējums

Austrijas Republikas Pilsonības akts (1985) 10. panta pirmās daļas 6. punkts: "Pamatojot ar savu līdzšinējo uzvedību, persona garantē, ka tai ir pozitīva attieksme pret Austrijas Republiku un tā nerada draudus likumam, kārtībai un sabiedriskajai drošībai, kā arī neapdraud sabiedrības intereses atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta 2. punktam."

Horvātijas Pilsonības akta 8. panta pirmās daļas 5. punkts: "No uzvedības var secināt, ka pretendents ievēro Horvātijas likumus un paražas, kā arī pieņem Horvātijas kultūru."

Pilsonības akta 10.[3] panta pirmās daļas 1. punkts: "[Persona] integrējusies Vācijas sabiedrībā. Nav veikusi antikonstitucionālu darbību. Spēj apliecināt, ka atbalsta demokrātijas sistēmu Vācijā un nav bijusi iesaistīta organizācijās, kas darbojas pret demokrātijas sistēmu, Vācijas drošību un interesēm."

modelis, kurā administratīvā procesa kārtībā varētu pārsūdzēt atteikumu piešķirt pilsonību, kur varētu pārbaudīt faktus. Varētu veidot šiem gadījumiem arī saīsināto tiesas procesu, pirmajā instancē šo jautājumu izskatot uzreiz Senātā. Politiska lēmuma pieņemšanas gadījumā process savukārt būtu ātrāks. Gala lēmumu – kuru modeli iestrādāt likumā – pieņems nevis Pilsonības likuma grozījumu apakškomisija, bet pati Saeimas Juridiskā komisija.

Kā vērtējat neseno Augstākās tiesas Civillietu palātas spriedumu, ar kuru nolēma tomēr neatņemt pilsonību Uldim Bērziņam, kaut arī viņš vienlaikus ir kļuvis par Zviedrijas pilsoni?

Man ļoti patīk igauņu pieeja. Viņiem arī ir dubultpilsonības aizliegums, tomēr konstitūcijā kā vērtība ietverta pilsonība, kas iegūta ar dzimšanu. Līdz ar to, ja Igaunijas pilsonība iegūta ar dzimšanu, to nevar atņemt pat dubultpilsonības gadījumā. Tas ir pilnīgi pretēji Latvijas rūpīgajai praksei atņemt pilsonību, tiklīdz kļūst zināms fakts par dubultpilsonību.

Attiecībā uz Palātas spriedumu (*sprieduma fragmentus skat. 26. lpp. – red.*) man patīk tā rezultatīvā daļa, bet nevaru piekrist visiem tiesas argumentiem. Pilsonības saglabāšanu nevar padarīt atkarīgu no kaut kādiem izdarītajiem darbiem un nopelniem. Nevar teikt, ka cits cilvēks, piemēram, ar vairāk bērniem, bet mazākiem sasniegumiem zinātnē būtu mazāk vērtīgs pilsonis Latvijai. Manuprāt, uz personām, kas ir kopš dzimšanas Latvijas pilsoņi, nedrīkst attiekties dubultpilsonības aizliegums. Man gribētos, lai tiesa palūkotos uz šo jautājumu caur šādu prizmu.

Vai nav iecerēts mainīt pakļautību lietām par pilsonības atņemšanu? Šobrīd to dara apgabaltiesas civilprocesa kārtībā, lai gan šīm attiecībām ir administratīvo tiesību raksturs.

Par to neviens nav ieminējies, līdz ar to mēs pagaidām neesam diskutējuši. To varētu darīt uz trešo projekta lasījumu, kad būs sakārtots dubultpilsonības jautājums.

Dubultpilsonības ieviešanas mērķis ir saglabāt tautiešu saikni ar Latviju. Cik daudzas Latvijas pilsoņu paaudzes, jūsuprāt, varētu spēt ārpus tēvzemes saglabāt saikni ar Latviju?

Svarīgākais ir šo paaudžu nepārtrauktība. Ja caur visām paaudzēm ir saglabāta Latvijas pilsonība, tad šī saikne ir saglabāta. Sarežģītāk ir gadījumā, ja starp paaudzēm tā ir pārtrūkusi. Ja Pilsonības likumā nebūtu iekļauts šis 1995. gads, līdz kuram bija jāpiesakās, saglabājot dubultpilsonību, tad varētu teikt: ja saikne pārtrūkst, tad pārtrūkst. Tomēr šā ierobežojuma dēļ daudzi nepaspēja pieteikties.

Tāpēc Pilsonības likuma grozījumu apakškomisija sliecas atbalstīt, ka Latvijas Republikas pilsonību, ja šai ziņā ģimenē ir bijis pārrāvums, varētu iegūt pilsoņu pēcnācēji līdz ceturtajai paaudzei. To mēs rēķinājām, ņemot vērā, ka šiem okupācijas laika piespiedu trimdiniekiem varētu būt jau triju paaudžu pēcnācēji. Tātad, ja kāds no pēcnācējiem nav pieteicies uz pilsonību, tad tomēr šādas tiesības saglabātos viņu bērniem. Tomēr galīgais lēmums vēl nav pieņemts.

Ar kuru valstu pilsonībām būs iespējams veidot dubultpilsonību?

Jānodala divas ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu grupas. Vieni ir tie, kas bēga uz ārvalstīm vai tika ar varu deportēti okupācijas laikā (piespiedu trimda), savukārt otra grupa ir mūsdienu emigranti (brīvprātīgā trimda).

Ierobežojumi iegūt dubultpilsonību acīmredzot attieksies uz otru grupu, savukārt okupācijas laika trimdiniekiem un viņu pēctečiem nebūs ierobežotas iespējas iegūt dubultpilsoņa statusu, lai kādā pasaules valstī šie cilvēki atrastos – Eiropā, Krievijā Austrālijā vai citur.

Tāpat dubultpilsonības ierobežojumi neattieksies uz Latvijas Republikas pilsoņu bērniem, tai skaitā uz bērniem, kuriem tikai viens no vecākiem ir Latvijas Republikas pilsonis. Dubultpilsonības ierobežojumi nav paredzēti arī personām, kas otru pilsonību, papildus Latvijas Republikas pilsonībai, iegūs laulības ceļā ar citas valsts pilsoni.

Savukārt tiem Latvijas Republikas pilsoņiem, kas no Latvijas ir aizbraukuši labprātīgi pēc neatkarības atjaunošanas, dubultpilsonība tiks pieļauta tikai ar Eiropas Savienības un NATO valstīm, kā arī Eiropas Ekonomikas zonas valstīm. Tādējādi dubultpilsonības iespējas tiks pieļautas ar, mūsuprāt, diezgan plašu valstu loku, kas sniegsies pat ārpus Eiropas Savienības, aptverot arī, piemēram, Šveici, Norvēģiju un Islandi. Tās visas ir valstis, ar kurām Latviju saista kopīgi stratēģiski mērķi un demokrātiskas vērtības.

Jāsaka, ka šāds – ierobežots valstu loks, ar kurām iespējama dubultpilsonība, – mūsu Pilsonības likumā nebūs nekāds unikāls regulējums. Līdzīga prakse – noteikt konkrētas valstis, ar kurām iespējama dubultpilsonība, – ir vairākās pasaules valstīs. Eiropas valstis pārsvarā pieļauj dubultpilsonību ar citām Eiropas valstīm. Viens no retajiem izņēmumiem ir Lietuva, kas ir paplašinājusi šo loku līdz NATO dalībvalstīm – līdzīgi kā to šobrīd gatavojas darīt Latvija. Savukārt Spānija pieļauj dubultpilsonību ar valstīm, kas kādreiz bijušas tās kolonijas.

Vai Austrālija un Jaunzēlande iekļaujas to valstu sarakstā, uz kuru pilsonību varēs pretendēt Latvijas pilsoņi, nezaudējot Latvijas pilsonību?

Diemžēl nē, jo šīs valstis nav nedz ES, nedz Eiropas ekonomiskās savienības, nedz NATO dalībvalstis. Jāatzīst, ka Austrālijā un Jaunzēlandē dzīvo diezgan lielas Latvijas pilsoņu grupas – pārsvarā gan no kara laika aizbraucēju vidus. Kā jau teicu, šo Latvijas pilsoņu grupu – piespiedu trimdiniekus – neskars nekādi ierobežojumi attiecībā uz dubultpilsonību.

Savukārt, ja Austrālijas vai Jaunzēlandes pilsonību nolems iegūt tie mūsu pilsoņi, kas uz šīm divām valstīm brīvprātīgi pārcēlušies pēdējos gados, no Latvijas Republikas pases viņiem acīmredzot tomēr nāksies atteikties. Pieļauj dubultpilsonību ar Austrāliju un Jaunzēlandi nav tipiska Eiropas valstu prakse.

Nosaukt Pilsonības likumā tieši šīs divas valstis, pieļaujot ar tām dubultpilsonības iespēju, – tas uzreiz raisītu jautājumu par izvēles kritēriju: kādēļ šāda iespēja netiek paredzēta vēl attiecībā arī uz citām valstīm?

Tādēļ likumprojektā esam paredzējuši normu, kas ļaus slēgt atsevišķus divpusējus starpvalstu līgumus par dubultpilsonības pieļaušanu. Tādējādi, ja Latvija politiski izšķirtos par šādu nepieciešamību attiecībā uz Austrāliju

un Jaunzēlandi, ar šīm valstīm varētu slēgt divpusējus līgumus par dubultpilsonības pieļaušanu. Protams, šāda līguma slēgšana būtu diezgan laikietilpīgs process, turklāt būtu nepieciešama arī otras valsts politiska izšķiršanās pieļaut dubultpilsonību ar Latviju.

Vai likumprojekts paredzēs arī kādus pasākumus, ar kuru palīdzību tiks uzturēta saikne ar šiem Latvijas Republikas pilsoņiem, kas ir izkaisīti pa visu pasauli? Vai arī pilsonības piešķiršanas fakts būs vienīgā saikne?

Vispirms jāuzsver, ka tā nebūs pilsonības piešķiršana. Dubultpilsonība veidosies Latvijas Republikas pilsoņiem, kas tādi būs no dzimšanas.

Atgriežoties pie jūsu jautājuma, jāatzīst, ka pasaulē ir dažāda pieredze attiecībā uz pilsoņiem, kas dzīvo ārpus savas valsts. Piemēram, Īrija, kuras pilsoņu skaits ārpus valsts ir lielāks nekā valstī dzīvojošo pilsoņu skaits, ir noteikusi, ka ārvalstīs rezidējošajiem pilsoņiem nav politisko tiesību, respektīvi, viņi nevar piedalīties vēlēšanās.

Mēs apakškomisijā arī esam daudz diskutējuši par šiem jautājumiem, tomēr šobrīd neķiet, ka būtu iespējams kaut kā ierobežot ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu tiesības. Mēs taču joprojām dzīvojam gaidās, ka šie cilvēki kaut kad atgriezīsies Latvijā.

Cik liels esošu un potenciālu Latvijas Republikas pilsoņu skaits dzīvo ārpus Latvijas?

Šķiet, ka pat demogrāfi nevar minēt kaut cik precīzus aprēķinus. Tomēr domāju, ka skaitļi patiesībā varētu būt visai lieli. Visādā ziņā – pietiekami lieli, lai ar vēlēšanām diezgan būtiski ietekmētu Latvijas politisko vidi.

Vai tie Latvijas nepilsoņi, kas naturalizējas kādā citā valstī, zaudē šo Latvijas piešķirto statusu?

Tas nav Pilsonības likuma jautājums. Nepilsoņu statusu regulē likums "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības". Šis likums nosaka, ka ikvienai personai, kura ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), ir pienākums atteikties no nepilsoņa statusa. Ja persona to pati nedara, bet PMLP to ir uzzinājusi, nepilsoņa statuss tiek atņemts.

Tomēr ir diezgan daudz ir gadījumu, kad Latvijas iestādes nav informētas par to, ka nepilsoņi ir ieguvuši citas valsts pilsonību. Piemēram, ar Krievijas Federāciju mums ir slikta informācijas apmaiņa, un mūsu iestādēm vienkārši nav ziņu par tiem Latvijas nepilsoņiem, kas ieguvuši šīs valsts pilsonību. PMLP uzskata, ka liela daļa Latvijas nepilsoņu faktiski ir ieguvuši Krievijas Federācijas pilsonību, taču to nav iespējams pierādīt, jo šī valsts mums nesniedz tādas ziņas.

Tādējādi šie cilvēki, būdami kādas citas valsts pilsoņi, izmanto arī tās priekšrocības, ko tiem piešķīrusi Latvijas Republika ar šo nepilsoņa statusu.

Kā jaunajā likuma redakcijā ir iecerēts risināt nepilsoņu bērnu jautājumu? Vai arī turpmāk būs saglabāta iespēja vecākiem izvēlēties savam bērnam nepilsoņa statusu Latvijas pilsonības vietā?

Runājot par nepilsoņiem, ir jāsaprot, ka tas ir vēsturiski izveidojies pagaidu statuss. Tas, ka cilvēki piedzimstot jau divdesmit gadu garumā no jauna iegūst šādu statusu, faktiski ir nenormāli. Arguments, ka vecākiem gribas, lai bērniem ir tāds pats statuss kā viņiem, nav pārliecinošs. Tāpat kā man nav saprotamas bažas par to, ka, automātiski piešķirot nepilsoņu bērniem pilsonību, mēs riskējam ar valstij nelojālu pilsoņu grupas veidošanos. Ja pastāv bažas, ka šajās ģimenēs bērni netiks lojāli audzināti, to var koriģēt valsts izglītības sistēma. Otrkārt, manuprāt, daudz lielāks risks iegūt nelojālu pilsoni ir situācijā, kad nepilsoņu bērns sasniegs pusaudža vecumu, kad viņam būs dota otra iespēja iegūt pilsonību, un tad, šajā specifiskajā vecuma posmā, sapratīs, ka viņš ir kaut kādā veidā apdalīts.

Starptautiskās tiesības nosaka, ka valstij ir jānodrošina, lai bērnam būtu vismaz vienas valsts pilsonība. Arī man liktos, ka šādu dīvainu, vēsturiski izveidojušos pagaidu statusu piešķirt Latvijā jaundzimušiem bērniem nevajadzētu.

Diemžēl ir jāņem vērā šīs sabiedrības grupas viedoklis, kas pamatojas galvenokārt praktiskos apsvērumos. Vecākiem nepilsoņa statuss ir izdevīgs un viņi tādu vēlas arī saviem bērniem, jo Krievijas Federācija Latvijas nepilsoņiem ir noteikusi izdevīgākus vīzu noteikumus ceļošanai uz šo valsti.

Tādējādi kompromiss, ko pašlaik esam apakškomisijā panākuši, man no juridiskā viedokļa neķiet pieņemams – tieši tādēļ, ka mēs neizpildām starptautiskās saistības un pieļaujam iespēju, ka bērns piedzimstot neiegūst pilsonību, bet šo nepilsoņa statusu.

Atšķirībā no pašreizējās situācijas, kad bērna vecākiem, kas paši ir nepilsoņi, ir jāaizpilda iesniegums par pilsonības piešķiršanu bērnam, turpmāk šis process tiks maksimāli vienkāršots: aizpildot bērna dzimšanas dokumentus – norādot vārdu, uzvārdu un citas ziņas, turpat būs arī aile, kurā būs jānorāda, vai vecāki vēlas savam bērnam Latvijas pilsonību vai nepilsoņa statusu. Tas nozīmē, ka vecāki būs spiesti atbildēt uz šo jautājumu un nevarēs to apiet, kā tas notiek šobrīd. Ja vecāki tomēr izvēlēsies bērnam nepilsoņa statusu, sasniedzot 15 gadu vecumu, viņam būs iespēja šo lietu koriģēt bez papildu birokrātiskiem šķēršļiem. Tomēr vēlreiz gribu uzsvērt, ka situācija, kad bērns piedzimstot var palikt bez pilsonības, manuprāt, nav normāla.■

Ierobežojumi uzņemšanai pilsonībā sakarā ar personas iepriekšējo darbību:

Austrālijas Pilsonības akts (2007): "[Persona] vērsusies pret Austrālijas likumiem."

ASV Imigrācijas un pilsonības akts, 313. pants: "[Persona] apzināti ir publicējusi, izplatījusi materiālus, kuru saturs ir vērsts uz komunisma aizstāvēšanu."

Armēnijas Republikas likums par Armēnijas Republikas pilsonību, 13. panta sestā daļa: "[Personas] aktivitāte traucē valsts un sabiedrības drošībai, sociālajai sistēmai, sabiedrības veselībai un tradīcijām, citu indivīdu tiesībām, godam un reputācijai."

Azerbaidžānas likums par Azerbaidžānas Republikas pilsonību, 14. panta otrā daļa: "[Persona] veic darbības, kas rada draudus valsts un tās iedzīvotāju drošībai. Propagandē naidu pret citām rasēm, reliģijām vai tautām. Ir saistīts ar teroristu aktivitātēm."

Likums par Lietuvas Republikas pilsonību, 13. pants: "[Personas] ir izdarījušas starptautiskus noziegumus saskaņā ar starptautiskajiem līgumiem, kurus ir parakstījusi Lietuvas Republika, vai tādus noziegumus kā agresija, genocīds, noziegumi pret cilvēci, kara noziegumi. Ir piedalījušās kriminālās darbībās pret Lietuvas valsti."

2002. gada 31. maija Federālais likums Nr.62-FZ par Krievijas Federācijas pilsonību, 16. panta A punkts: "Persona atbalsta spēka pielietošanu, lai mainītu Krievijas Federācijas konstitucionālo sistēmu, vai kā citādi rada draudus Krievijas Federācijai."

PILSONĪBAS NEPĀRTRAUKTĪBAS PRINCIPS VALSTS NEPĀRTRAUKTĪBAS SITUĀCIJĀ

Prof. Dr.iur. **Ineta Ziemele**, Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnese
Foto: Boriss Koļesņikovs

Tēzes referātam, kas tika nolasīts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Rīgā, Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

[**1**] Atskaites punktam par Latvijas pilsonību 21. gadsimtā ir jābūt **pareizai izpratnei** par Latvijas pilsonības institūtu, tā nozīmi 20. gadsimtā un jo īpaši tā nozīmi Latvijas valsts identitātes noteikšanā un uzturēšanā spēkā situācijā, kad Latvijas valsts identitāte ir tikusi apšaubīta.

[**2**] Kāda ir saikne starp Latvijas valsts nepārtrauktību un 1919. gadā nodibināto Latvijas pilsonību? No starptautisko tiesību viedokļa valsts bāzes elementi ir tauta, teritorija un neatkarīga valsts vara. Lai arī starptautiskās tiesības neprasa tādu vai citādu pilsoņu kopuma noteikšanu, tomēr, identificējot tos, kas ir valsts pilsoņi, tiek delimitēts suverēnās varas nesējs.

[**3**] Ikvienu valsti raksturo konkrēta tauta jeb pilsoņu kopums, konkrēta teritorija un valsts vara. Šie lielumi var evolūcijas ceļā mainīties, bet, lai valsts identitāte būtu tā pati, kodolam ir jāsaglabājas, īpaši situācijās, kad ieilgusi valsts varas neefektivitāte var izvirzīt darba kārtībā jautājumus par šīs valsts esību kā tādu.

[**4**] Citiem vārdiem, starptautiskās tiesības **var** reaģēt uz gadījumiem, kad pilnībā jeb fundamentāli mainās tauta jeb suverēnās varas nesējs valstī. Neapšaubāmi, ļoti daudz ir atkarīgs no konteksta.

[**5**] Šeit ir jāatgādina, ka laikā, kad Latvija, atjaunojot neatkarību, izvirzīja tēzi par valsts nepārtrauktību, jo valsts neatkarība tika zaudēta spēka lietošanas draudu rezultātā 1940. gadā, valsts nepārtrauktības prasība sevī ietvēra arī uzskatu, ka valsts kodols ir saglabājies. Tieši tāpēc bija nepieciešams reaktivizēt 1919. gada pilsoņu un viņu pēcnācēju tiesības, atjaunot tos pašus valsts varas elementus un principus un tajās pašās teritoriālajās robežās.

[**6**] Jāpiebilst, ka 1919. gada Pilsonības likums balstījās uz *ius soli* principu. Jautājums ir, kāpēc šis princips, atjaunojot valsts neatkarību, transformējās par *ius sanguinis* principu? Tāpēc, ka 1990.–1991. gadā nebija jādibina valsts no jauna, bet bija jānosaka tautas, respektīvi, valsts identitāte ar jau reiz nodibināto valsti un izveidoto pilsoņu kopumu.

[**7**] Citiem vārdiem, bez valsts nav pilsonības. Valsts un pilsonība vēl arvien ir tās divas intelekta izveidotās koncepcijas, kas ir nepieciešamas sabiedrības funkcionēšanai un attīstībai. Neskatoties uz cilvēktiesību attīstību, ES pilsonību u. tml., valsts un šīs valsts pilsoņu kopums vēl arvien ir visa atskaites punkts.

[**8**] Tādējādi 1919. gada likumu, identificēto pilsoņu kopumu tā, kā tas bija evolūcijas ceļā mainījies, pārņēma 1994. gada Pilsonības likums. Jautājumā par Latvijas tautas identitāti tā, kā to nosaka Satversmes 2. pants, mums it kā problēmām nevajadzēja būt.

[**9**] Jautājums tomēr parādījās saistībā ar 1994. gada Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1. punktu, kas pieļāva dubultpilsonības izveidošanos līdz zināmam laikam tiem Latvijas pilsoņiem, kas, bēgot no padomju okupācijas, bija nonākuši citās valstīs un kuriem nācās pieņemt šo valstu pilsonību, īpaši turot prātā, ka Latvijas okupācijas periods ieilga. Tomēr, kā zināms, likums pasaka, ka šāda dubultpilsonība varētu tikt akceptēta tikai, ja pilsoņi reģistrējas līdz 1995. gada 1. jūlijam.

[**10**] Pašlaik viedokļi Latvijā ir dalījušies jautājumā, vai Latvijas valsts nepārtrauktības princips nozīmē, ka ir formāli jāseko 1919. gada likumā noteiktajam dubultpilsonības aizliegumam, vai arī to, ka nepārtrauktības princips pēc būtības nosaka valsts bāzes elementu identitāti, to starpā tautas identitāti, kā to definēja 1919. gada likums, ar tām korekcijām, kuras konkrētā vēsturiskā situācija ir ienesusi 1919. gada pilsonības definīcijā. Proti, vēsturisku iemeslu dēļ ir nācies pieņemt dubultpilsonības izveidošanās faktu.

[**11**] Mans viedoklis, kas gan atšķiras no Satversmes tiesas viedokļa, ir šāds. Valsts nepārtrauktības princips nenozīmē tikai formālu pirmsokupācijas likumu darbības atjaunošanu. Valsts okupācija ir īpaša situācija, un nekādā ziņā nevar teikt, ka Latvijas pilsoņi ieguva otru pilsonību, pārkāpjot dubultpilsonības aizliegumu. Atjaunojot valsts varas neatkarību 1991. gadā, valsts pilsoņu kopums bijā tāds, kāds bija pārdzīvojis okupācijas gadus, ar visām papildu nastām, kas bija apstākļu radītas.

[**12**] Tāda pilsoņu kopuma atpazīšana, kurai, protams, vajadzēja notikt 90. gadu sākumā, bet kura noveda līdz pilsoņu **izslēgšanai** no Latvijas pilsonības, nav atbilstoša pilsonības nepārtrauktības principam, kas ir cieši saistīts un izriet no valsts nepārtrauktības principa tā materiālajā, nevis šauri formālajā izpratnē.

[**13**] Tādējādi es varētu tikai aicināt **turpināt atzīt** par pilsoņiem tās personas, kas pieder pie šā oriģinālā Latvijas tautas kodola, kā tas tika definēts pirms okupācijas, un viņu pēcnācējus, ja vien kāds labprātīgi neatsakās no LR pilsonības. ■

LATVIJAS PILSONĪBA UN TĀS REFORMA

Prof. Dr.iur.h.c. **Egils Levits**, Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis, Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas priekšsēdētājs
Foto: Boriss Koļesņikovs

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Rīgā, Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Runāšu par sešiem jautājumiem. Vispirms par Latvijas pilsonību okupācijas periodā, tad par Latvijas valsts pilsonības atjaunošanu; ar to saistīts ir jautājums par bijušo PSRS pilsoņu statusu; tad sekos neliels ieskats naturalizācijas un integrācijas jautājumos; pēc tam pievērsīšos Pilsonības likuma reformas nepieciešamībai un nobeigumā uzskaitīšu vairākas personu grupas, kuru pilsonības jautājums būtu jāregulē, lai Pilsonības likums turpmāk atbilstu Latvijas valsts un latviešu nācijas interesēm.

I. Latvijas pilsonība okupācijas periodā

[**1**] Latvijas pilsonība tika iedibināta ar 1919. gada 23. augusta *Pavalstniecības likumu,*[1] kas, pirmkārt, noteica *Latvijas pilsoņu sākotnējo loku* un, otrkārt, – atbilstoši Eiropas nacionālo valstu tradīcijai – noteica, ka pilsonība pamatā tiek *mantota no vecākiem (ius sanguinis princips)*, tātad Latvijas pilsoņa pēcnācējs automātiski ir Latvijas pilsonis.

[**2**] Latvijas pilsonības atjaunošana ir saistīta ar Latvijas valsts atjaunošanu 1990.–1991. gadā.

[**3**] Ir svarīgi uzsvērt to, ka Latvijas pilsonība turpināja pastāvēt arī okupācijas periodā. Dažkārt dzirdētais apgalvojums, ka līdz ar Latvijas okupāciju 1940. gadā beidza eksistēt arī Latvijas pilsonība un tā no jauna tika piešķirta tikai reizē ar valsts atjaunošanu 1990.–1991. gadā, ir aplams. Latvijas pilsonība turpināja pastāvēt visu okupācijas laiku, neraugoties uz to, kādas valsts pases cilvēkiem toreiz bija.

[**4**] Pilsonības tālākpastāvēšana okupācijas periodā ir loģiska konsekvence Latvijas valsts tālākpastāvēšanai okupācijas periodā, kas izriet gan no starptautiskajās tiesībās, gan no 4. maija Neatkarības atjaunošanas deklarācijā nostiprinātās *Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnas.* Saskaņā ar to okupācijas periodā 1919. gada 23. augusta *Pavalstniecības likums* turpināja darboties. Tādējādi Latvijas pilsonība turpināja pastāvēt un izplatīties saskaņā ar *ius sanguinis* principu arī *nākamajās paaudzēs*, ja viens no vecākiem bija Latvijas pilsonis. Tas attiecas gan uz Latvijas pilsoņiem Latvijā, gan uz tiem Latvijas pilsoņiem, kuri bija nonākuši Rietumos (no kuriem daudzi vēlāk kļuva par dubultpilsoņiem), gan uz tiem, kas bija nonākuši Krievijā vai citās NVS valstīs.

[**5**] Turpretim *PSRS pilsonība*, kas visiem okupētās un anektētās Latvijas pilsoņiem automātiski tika piešķirta ar PSRS Augstākās padomes Prezidija 1940. gada 7. septembra dekrētu "Par kārtību, kādā Lietuvas, Latvijas un Igaunijas Padomju Sociālistisko Republiku pilsoņi iegūst PSRS pilsonību", nekad nav bijusi spēkā, jo šīs pilsonības uzspiešana bija prettiesiskās aneksijas tālākas izvēršanas, respektīvi, tās noslēguma akts. Šādā kārtībā piešķirta pilsonība no starptautisko tiesību un no Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnas viedokļa ir tiesiski neeksistējoša.

[**6**] No iepriekš teiktā izriet vairāki secinājumi attiecībā uz Latvijas pilsonību okupācijas periodā:

1) neviens Latvijas pilsonis – nedz Latvijā, nedz ārpus tās – okupācijas periodā Latvijas pilsonību *nav zaudējis*;

2) neviens Latvijas pilsonis *nekad nav bijis PSRS pilsonis* (neraugoties uz to, ka Latvijas pilsoņiem Latvijā okupācijas režīms izdeva PSRS pases);

3) tie Latvijas pilsoņi, kas okupācijas periodā legāli ieguva kādas citas valsts (nevis Latvijas okupētājvalsts PSRS) pilsonību, ir kļuvuši par dubultpilsoņiem. Saskaņā ar starptautiski vispārpieņemtajiem noteikumiem par dubultpilsonību, tie attiecībās ar Latvijas valsti ir uzskatāmi vienīgi par Latvijas pilsoņiem; viņu otrā pilsonība Latvijā nav tiesiski nozīmīgs fakts.[2]

II. Pastāvošās Latvijas pilsonības deklaratīva apstiprināšana ar Augstākās padomes 1991. gada 15] oktobra un 27] novembra lēmumiem

[**7**] Šie principi bija pamatā 1991. gada 15. oktobra Latvijas Republikas Augstākās padomes lēmumam "Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem",[3] saskaņā ar kuru attiecībā uz Latvijas Republikas pilsoņiem tiek atzīts par spēkā neesošu kopš pieņemšanas brīža 1940. gada 7. septembra PSRS Augstākās padomes Prezidija dekrēts par PSRS pilsonības piešķiršanu Latvijas pilsoņiem. Lēmuma 2. punkts konstatē, ka pie Latvijas Republikas pilsoņu kopuma pieder personas *"kurām bija Latvijas Republikas pilsonība uz 1940. gada 17. jūniju un šo personu pēcnācēji"*.

[8] Lēmums arī paredzēja, ka Latvijas Republikas pilsonis vienlaikus nevar būt citas valsts pilsonis vai pavalstnieks, izņemot gadījumus, kad tas reģistrējoties uzrāda ekspatriācijas atļauju. Taču, tā kā šāda prasība faktiski nozīmētu tiesiski nepieļaujamu pilsonības atņemšanu trimdā dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem, tad, apzinoties šo kļūdu, 1991. gada 27. novembrī Augstākā padome pieņēma grozījumus minētajā 1991. gada 15. oktobra lēmumā, nosakot, ka ekspatriācijas atļauja nav nepieciešama personām, kuras *"tēvzemes okupācijas apstākļos atrazdamies ārpus Latvijas, ieguvušas citas valsts pilsonību laika posmā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1991. gada 21. augustam"*.

[9] Tātad saskaņā ar Augstākās padomes 1991. gada 27. novembra lēmumu[4] tie Latvijas pilsoņi, kuri okupācijas apstākļos ir kļuvuši par *dubultpilsoņiem*, arī pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas turpināja būt Latvijas pilsoņi.

[10] Šie Augstākās padomes lēmumi tiesiski *nenozīmē pilsonības piešķiršanu* šim personu lokam, bet gan tikai viņu saskaņā ar Pavalstniecības likumu jau pastāvošās Latvijas pilsonības *deklaratīvu* (nevis konstitutīvu) *apstiprināšanu*. Šīs personas jau vienmēr ir bijušas Latvijas pilsoņi (arī neraugoties uz okupācijas periodā iegūto dubultpilsonību), un šie lēmumi šo juridisko faktu tikai vēlreiz *expressis verbis* apstiprina. Vienlaikus lēmumi nosaka, ka Latvijā dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem ir jāreģistrējas, tādā veidā *aktivizējot* savu pilsonību, t.i., padarot to *tiesiski efektīvu*, bet ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem ir tiesības, bet ne pienākums to darīt. Pilsonības atjaunošana tātad nozīmēja visu laiku nepārtraukti pastāvošās Latvijas pilsonības *juridisku efektivizēšanu*, nevis tās piešķiršanu no jauna.

[11] Līdzīgi *starptautiski precedenti* ir bijuši arī pēc citu prettiesiski okupētu un anektētu valstu – Polijas, Čehoslovākijas, Austrijas – atjaunošanas 1945. gadā. Arī šo valstu gadījumā pēc prettiesiskās okupācijas un aneksijas izbeigšanās šo valstu atjaunošana vienlaicīgi nozīmēja šo valsts pilsonības – kura okupācijas periodā turpināja pastāvēt – juridisku efektivizēšanu.

III. Bijušo PSRS pilsoņu statuss

[12] Vienlaikus tas arī nozīmē, ka 1990.–1991. gadā, Latvijas valstij atjaunojoties, šeit atradās apmēram 1,7 miljoni *Latvijas pilsoņu* un 0,7 miljoni *PSRS pilsoņu*, kuri Latvijā bija ieceļojuši PSRS okupācijas varas kolonizācijas politikas rezultātā. Svarīgi atzīmēt, ka Padomju Savienības pilsoņi Latvijas valsts atjaunošanas rezultātā savu PSRS pilsonību nezaudēja. Tie turpināja būt PSRS pilsoņi jau atjaunotajā Latvijā. PSRS sabruka un beidza pastāvēt jau pēc Latvijas valsts atjaunošanas – tikai 1992. gada 1. janvārī.

[13] Kad 1992. gada 1. janvārī beidza eksistēt Padomju Savienība, ārpus tās atradās seši, septiņi miljoni PSRS pilsoņu, no tiem aptuveni 0,7 miljoni – Latvijā. Vēl lielāks skaits PSRS pilsoņu atradās Francijā, Vācijā – vairāk par miljonu. Tie atradās tieši tādā pašā situācijā kā Latvijā – visi ārpus PSRS teritorijas dzīvojošie PSRS pilsoņi ar 1992. gada 1. janvāri kļuva par *bezvalstniekiem*. Pēc tam laika gaitā vairums no viņiem piereģistrējās kā Krievijas vai kādas citas PSRS pēcnācējvalsts pilsoņi, tomēr ievērojama daļa palika bezvalstnieku statusā.

[14] Latvijā atšķirībā no citām valstīm vairums bijušo PSRS pilsoņu nevis piereģistrējās Krievijas vai citas PSRS pēcnācējvalsts pilsonībā, bet gan palika bezvalstnieku statusā, jo Latvija (tāpat arī Igaunija), atšķirībā no citām valstīm, šiem bezvalstniekiem politisku un humānu apsvērumu dēļ piešķīra, salīdzinot ar regulāro ārvalstnieku un bezvalstnieku statusu, *īpaši priviliģētu statusu*. Šis īpašais – t.s. nepilsoņu – statuss ir krietni labvēlīgāks par parasto ārvalstnieku un bezvalstnieku statusu, jo tas lielā mērā pielīdzina šo personu ekonomiskās un sociālās tiesības Latvijas pilsoņa tiesībām. Līdz ar to vairums bijušās PSRS pilsoņu Latvijā labāk vēlējās iegūt šo īpaši priviliģēto bezvalstnieku statusu nekā reģistrēties Krievijas vai kādas citas PSRS pēcnācējvalsts pilsonībā.

[15] Šis statuss tika noteikts ar 1995. gadā 12. aprīļa likumu "Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kurām nav Latvijas vai citas valsts pilsonības".[5] Šā statusa paraugs bija *Vācijas bezdzimtenes ārzemnieku likums,*[6] ko Vācija 1951. gadā pēc Rietumu sabiedroto pieprasījuma pieņēma, lai nodrošinātu galvenokārt Baltijas bēgļu tiesisko statusu Vācijā. Latvijas gadījumā tātad ir runa par bijušajiem PSRS pilsoņiem, kuriem Latvijā ir piešķirts īpaši priviliģēts statuss un kuri saskaņā ar 1994. gada 22. jūlija Pilsonības likumu[7] (kas nomainīja 1919. gada 23. augusta Pavalstniecības likumu) var naturalizēties vispārējā kārtībā.

IV. Naturalizācija un integrācija

[16] Noteikt naturalizācijas priekšnoteikumus ir *katras valsts tiesības* – tā saskaņā ar starptautiskajām tiesībām principā pati var noteikt to cilvēku loku vai atsevišķas personas, kuras tā vēlas uzņemt savā pilsonībā. Lielākoties tie ir politiski lēmumi. Līdz ar to faktiski neviens nevar "iespiesties" pilsonībā pret valsts gribu.

[17] Latvija ir "parasta" *Eiropas nacionāla valsts*. Naturalizācijas priekšnoteikumi šeit ir līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, tomēr salīdzinājumā atsevišķo priekšnoteikumu izpildes līmenis ir zems. Līdz ar to Latvija citu Eiropas valstu vidū izceļas ar *ļoti liberālu pieeju naturalizācijai* – Latvijas pilsonību iegūt ir samērā viegli.

[18] Tomēr jāatgādina, ka principā pilsonības piešķiršana ir valsts lēmums, un tai nav un nevar būt pienākums uzņemt savā pilsonībā cilvēku, kuru tā uzskata par neintegrētu, nelojālu un neuzticamu. Valsts *labas pārvaldības* uzdevums ir noteikt tādus naturalizācijas priekšnoteikumus, lai pēc iespējas nodrošinātu to, ka pilsonību var iegūt tikai sabiedrībā *integrēti* un valstij lojāli ārvalstnieki un bezvalstnieki, kas *akceptē* valsti, tās politisko iekārtu, tās nacionālo raksturu un pamatvērtības. Ja tas netiek nodrošināts, tad naturalizācija ir destruktīva.

[19] Tiesa, pastāv minimāli starptautiski priekšnoteikumi attiecībā uz pilsonības regulējumu. Vispirms jāatzīmē starptautiskas konvencijas un bilaterāli līgumi, kas valstij var uzlikt zināmus pienākumus noteiktām ārvalstnieku un bezvalstnieku grupām noteikt atvieglotākus naturalizācijas priekšnoteikumus. Tomēr šādi starptautiskie noteikumi principā nepieprasa no valsts uzņemt tās pilsonībā cilvēku, kuru tā uzskata par politiski nevēlamu, kas var apdraudēt valsts drošību vai sabiedrisko kārtību.

[20] Vienlaikus starptautiskās tiesības principā nepieļauj, ka valsts *uzspiež* savu pilsonību pret attiecīgās personas gribu. Tāpat katrā ziņā no valststiesiskā viedokļa nav pieļaujama masveida naturalizācija, kas var *pēkšņi mainīt valsts nacionālo identitāti*.

[21] Visai stingri starptautiski noteikumi pastāv attiecībā uz *pilsonības atņemšanu*. Pilsonības atņemšana, ja reiz tā ir iegūta, ir ārkārtīgi grūta un no starptautisko tiesību viedokļa gandrīz neiespējama tad, ja cilvēks rezultātā kļūtu bezvalstnieks.

[22] Tāpēc demokrātiskas valstis pilsonības piešķiršanu uztver ļoti nopietni un uzsvaru liek tieši uz to, lai pilsonību naturalizācijas kārtībā iegūtu tikai tādi cilvēki, kuri ir *patiesi integrējušies un kuri ir lojāli*, jo pēc tam pilsonību atņemt faktiski nevar.

[23] Pilsonības piešķiršanas priekšnoteikumu noteikšana ir valsts ziņā, un valstij, tos nosakot, nav pienākuma absolūti vienādi izturēties pret visiem, bet tā, tieši otrādi, var ņemt vērā arī to, ka dažām ārzemnieku un bezvalstnieku grupām it sevišķi *kulturālu, vēsturisku vai politisku* iemeslu dēļ ir vieglāk integrēties nekā citām grupām. Naturalizācijas jēga ir pilsonībā uzņemt cilvēkus, kuri ir integrējušies šajā valstī un var sabiedrībai dot pozitīvu pienesumu.

[24] Tādēļ, piemēram, daudzās valstīs pilsonības piešķiršanā tiek dotas *īpašas priekšrocības* attiecīgās *valstsnācijas piederīgajiem* vai dažu *konkrētu citu valstu pilsoņiem*. Piemēram, Skandināvijas valstīs citu Skandināvijas valstu pilsoņiem ir paredzēta atvieglota naturalizācijas kārtība. Savukārt Spānijā atvieglota naturalizācijas kārtība ir noteikta Latīņamerikas valstu pilsoņiem. Tā nav diskriminācija, jo šīs atšķirīgās attieksmes iemesls ir tas, ka likumdevējs pamatoti uzskata, ka šo grupu piederīgie Spānijā vai Skandināvijas valstīs integrējas labāk un ātrāk nekā, piemēram, cilvēki no Latvijas, kuri politiskā, valodas un kultūras ziņā atrodas tālāk no attiecīgajām valstsnācijām un kuriem tādēļ šī priviliģētā naturalizācijas kārtība nav paredzēta.

[25] Tāpat virknē valstu valstsnācijas piederīgajiem pastāv tiesības bez vai ar minimāliem tālākiem priekšnoteikumiem iegūt attiecīgās valsts pilsonību, jo nacionāli kulturālā *piederība valstsnācijai* jau pati par sevi var tikt uzskatīta par *integrācijas prezumpciju* un *piederības saikni* ar savu nacionālo valsti.

[26] Principā *naturalizācija ir integrācijas procesa galapunkts* (un nevis tā sākums). Pēdējā desmitgadē Eiropas Savienības valstīs integrācijas priekšnoteikumi tiek padarīti stingrāki, jo pieredze rāda, ka pārāk zemi naturalizācijas priekšnoteikumi, kas dod iespēju pilsonību iegūt cilvēkiem, kuri nav pietiekami integrējušies, tikai rada politiskas konfliktsituācijas.

[27] Tādēļ integrācija tiek pārbaudīta visai rūpīgi, tajā skaitā arī ar dažādiem *testiem*, ar kuriem tiek pārbaudītas valsts valodas, valstsnācijas kultūras, valsts vēstures un politiskās iekārtas zināšanas, kā arī vispārējā attieksme pret valsti. Piemēram, aplūkojot Austrijā noteiktos naturalizācijas priekšnoteikumus, var atklāt ļoti interesantus aspektus. Tur vēstures eksāmens ir jānoliek ne tikai par visu Austrijas vēsturi, bet papildus arī atsevišķi par savas konkrētās federālās zemes vēsturi. Tādējādi, ja cilvēks vēlētos naturalizēties Vīnē, viņam var uzdod jautājumu – kur atradās Marijas Terēzes vasaras rezidence? Jo acīmredzot jaunpilsonim, lai varētu uzskatīt, ka viņš ir integrējies austriešu vidū, būtu jāzina arī šāds šķietams sīkums.

[28] Integrācijas sakarā Eiropas nacionālajās valstīs ļoti svarīga pašsaprotamība ir arī tas, ka pastāv *integrējoša vienota skolu sistēma valsts valodā*, un jaunpilsoņu, ārvalstnieku un bezvalstnieku bērni jau no mazotnes var ieaugt attiecīgās valstsnācijas valodā un kultūrā (kas nebūt nenozīmē savas nacionālās identitātes obligātu zaudēšanu).

[29] No minētā izriet, ka valsts ar saviem naturalizācijas priekšnoteikumiem mēģina panākt to, ka tikai jau integrējušies kandidāti kā integrācijas galarezultātu iegūst attiecīgās valsts pilsonību.

V. Savu pilsoņu saglabāšana un piesaistīšana valstij – Pilsonības likuma reformas nepieciešamība

[30] Atjaunotā Latvijas valsts, kas tagad ir ES un NATO dalībvalsts, nav vairs izolēta no pasaules, bet līdzvērtīgi piedalās starptautiskajā apritē. Tas sakāms ne tikai par valsts līmeni, bet arī par individuālo līmeni – jaunā situācija dod iespēju Latvijas pilsoņiem arī ilgāku vai īsāku laiku dzīvot, strādāt, mācīties citās valstīs. Šo iespēju pastāvēšana ir cilvēka interesēs. Iemesli, kādēļ cilvēki šo iespēju izmanto, ir dažādi. Latvija tagad ir kļuvusi par valsti, kuras pilsoņi pārceļas uz dzīvi citās valstīs, it sevišķi Eiropas Savienības valstīs. Pēdējos gados Latvija šīs kustības rezultātā ik gadus zaudē tik daudz cilvēku, cik iedzīvotāju ir tipiskā Latvijas mazpilsētā.

[31] Jāsecina, ka Latvija vairs nestāv malā no cilvēku mobilitātes procesiem Eiropā un pasaulē. Latvijas pilsoņu skaits, kuri individuāli atrodas "starpvalstu situācijā", tāpat kā visā pasaulē un jo sevišķi Eiropā, strauji pieaug. Šo jauno faktisko situāciju politika un likumdošana vairs nevar ignorēt.

[32] Daudzos gadījumos Latvijas pilsoņiem, kas (gandrīz vienmēr subjektīvi uz nenoteiktu laiku) ir izceļojuši no Latvijas, rodas dziļākas saites, tajā skaitā arī ģimenes saites, ar jaunās dzīvesvietas valstīm un to pilsoņiem; tie arvien biežāk kļūst arī par šo valstu pilsoņiem. Tomēr no Latvijas viedokļa politiski svarīgi

ir tas, ka tie parasti nevēlas saraut savas saites ar Latviju, atstājot iespēju vēlāk atgriezties, likt šeit lietā savu pieredzi un zināšanas. Latvijas ilgstoša pievilcība latviešiem ir arī un jo sevišķi tajā apstāklī, ka Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur pagaidām vēl atrodama *latviska vide*.

[33] Šī jaunā situācija tomēr var negatīvi ietekmēt valsts attīstību. No tiesību viedokļa pilsoņi ir viens no trim valsts elementiem (blakus teritorijai un valsts varai). Tādēļ jebkura *valsts cenšas nezaudēt savus pilsoņus*, nedz fiziski (t.i., nekavēt, taču arī neveicināt to pārcelšanos uz citām valstīm), nedz juridiski (t.i., bez ļoti nopietna iemesla neliegt un neatņemt tiem pilsonību; tas ir arī cilvēktiesību jautājums). Šāda politika katrā valstī tiek uzskatīta par saprātīgu politiku pret saviem pilsoņiem.

[34] Jāuzsver, ka šis jautājums ir *stingri jānošķir* no naturalizācijas jautājuma – kamēr te ir runa par savu jau *esošo* pilsoņu nezaudēšanu, viņu turpmāko piesaisti Latvijai, neraugoties uz to, ka tie uz īsāku vai ilgāku laiku dzīvo ārzemēs, tikmēr naturalizācijas gadījumā runa ir ārvalstnieku un bezvalstnieku *pirmreizēju uzņemšanu* Latvijas pilsonībā, kuriem jābūt pēc iespējas integrētiem un jāakceptē Latvijas valsts iekārta, nacionālais raksturs, pamatvērtības.

[35] Latvija šajā ziņā nav izņēmums, un Latvijas valsts interesēs tādēļ ir nezaudēt savus jau esošos pilsoņus. Arī latviešu nācijas interesēs ir piesaistīt pēc iespējas vairāk latviešus savai nacionālajai valstij.

[36] Tomēr 1994. gada Pilsonības likums šajā ziņā neatbilst šīm interesēm, jo *bez tā, ka Latvijas valsts vai latviešu nācija iegūtu kādu labumu*, tas, principā nepieļaujot dubultpilsonību, nepieļauj, apgrūtina vai izslēdz no pilsonības ievērojamas Latvijas valstij piederīgu cilvēku grupas *pret viņu gribu*.

[37] Līdzšinējā pieeja pilsonības politikā, kas balstījās uz priekšstatu, ka katrs pilsonis "kārtīgi" dzīvo tikai savā zemē, ir novecojusi un neatbilst mūsdienu realitātei. Vēsturiskā negatīvā pieeja dubultpilsonības jautājumam Eiropā sakņojas Pirmā pasaules kara pieredzē, kad Eiropas valstis *karoja* savā starpā un dubultpilsoņiem varēja rasties lojalitātes problēmas. Tādēļ pēc Pirmā pasaules kara daudzas (bet ne visas) valstis ieviesa vairāk vai mazāk stingrus dubultpilsonības ierobežojumus.

[38] Taču kopš Eiropas valstu integrācijas Eiropas Savienības un NATO telpā šī nostāja vairs nav adekvāta. Mūsdienās karš starp Eiropas Savienības un NATO valstīm vairs nav iedomājams. Eiropas Savienība ir savienība, kas veido vienotu politisku un ekonomisku telpu, un Eiropas Savienības pilsonība, kas aptver visu dalībvalstu pilsoņus, dod cilvēkiem tiesības brīvi kustēties, dzīvot un strādāt visā Eiropas Savienībā. Savukārt NATO ir tās dalībvalstu aizsardzības garants, kas nodrošina arī Latvijas drošību.

[39] Līdz ar to atkrīt arī dubultpilsonības ierobežojuma sākotnējā racionālā jēga. Tas atspoguļojas arī Eiropas Savienības valstu likumdošanā, kur lielākā daļa valstu tagad pieļauj dubultpilsonību, it sevišķi ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kā arī citām politiski vai kulturāli tuvu stāvošām valstīm. Daudzas valstis pieļauj arī dubultpilsonību ar jebkuru valsti.

[40] Latvijas 1919. gada Pavalstniecības likuma dubultpilsonības ierobežojums bija pamatots, jo Latvija toreiz bija jaundibināta valsts un valststiesiski bija nepieciešams *sākotnēji* skaidri nošķirt tās pilsoņus no Krievijas pilsoņiem. Bez tam Latvija tajā brīdī atradās *karastāvoklī* ar Krieviju un Vāciju, tātad ar valstīm, ar kurām tai varētu būt visvairāk dubultpilsoņu. 1994. gadā, pieņemot jauno Pilsonības likumu, attaisnojumu dubultpilsonības ierobežojumam varēja saskatīt apstāklī, ka politiski nebūtu vēlama dubultpilsonība ar Krieviju (kas starptautiski tiesiski ir lielā mērā identiska ar bijušo okupētājvalsti – Padomju Savienību); turklāt tajā laikā Latvija vēl nebija iekļāvusies divās tālejoši integrētās valstu kopienās – Eiropas Savienībā un NATO – un tās pilsoņi vēl nebija iesaistījušies starptautiskajā mobilitātes apritē.

[41] Šodien situācija ir kardināli mainījusies. Latvija ir iesaistījusies Eiropas Savienībā un NATO. Šīs organizācijas veido *kopēju ģeopolitisku telpu*, robežas starp tām ir kļuvušas daudz caurlaidīgākas, ko izmanto arī Latvijas pilsoņi.

[42] Lai mazinātu negatīvās sekas Latvijas valstij un latviešu nācijai, ko rada vienpusīga sistemātiska pilsoņu aizplūšana, Latvijai divdesmit gadus pēc neatkarības atjaunošanas būtu pienācis laiks veidot *pašapzinīgu politiku* savu *pilsoņu paturēšanai un piesaistīšanai*, nevis viņu atgrūšanai (vēl jo vairāk tādēļ, ka vidējā laika posmā Latvijai demogrāfisku iemeslu dēļ varētu rasties nepieciešamība piesaistīt jaunus imigrantus no trešajām valstīm).

[43] Tā būtu kompleksa politika, kuras būtiska sastāvdaļa būtu arī Pilsonības likuma reforma, ierobežojot dubultpilsonības aizliegumu, lai paturētu un piesaistītu Latvijai tos cilvēkus, kuri jau ir Latvijas pilsoņi. Jāatzīmē, ka, saprātīgi izprotot savas nacionālās intereses, līdzīgi rīkojas arī citas valstis, no kurām tipiskā veidā dažādu iemeslu dēļ aizplūst tās pilsoņi.

VI. Pilsonības likuma reformas īstenošana

[44] Īstenojot šādu reformu Latvijas valsts un latviešu nācijas interesēs, Pilsonības likumā būtu jāietver regulējumi, kas attiektos uz sešām grupām:

[45] Pirmā grupa ir Latvijas *pilsoņu bērni*. Pilsonības likumā būtu jānosaka, ka Latvijas pilsoņa bērns vienmēr automātiski ir Latvijas pilsonis, neatkarīgi no dzimšanas vietas (Latvijā vai ārzemēs) un no tā, vai arī otrs vecāks ir vai nav Latvijas pilsonis. Tas, ka Latvijas pilsoņa bērns pēc citas valsts likumiem var tikt uzskatīts arī par šīs valsts pilsoni, nedrīkst ietekmēt viņa Latvijas pilsonību. Analogs risinājums jāattiecina arī uz bērniem, kurus Latvijas pilsonis adoptē. No Latvijas pilsonības bērns (t.i., viņa abi vecāki, vienprātīgi to nolemjot) var pēc tam atteikties vispārējā kārtībā.

[46] Otrā grupa ir *trimda*, t.i., Latvijas pilsoņi, kas Latvijas okupācijas rezultātā bija spiesti atstāt

savu valsti, un viņu pēcnācēji. Šīs personas ir Latvijas pilsoņi un savu Latvijas pilsonību nekad nav zaudējuši. Lielākā daļa no viņiem vienlaikus okupācijas periodā ir kļuvuši arī par savas patvēruma zemes pilsoņiem. Saskaņā ar Pilsonības likuma Pārejas noteikumu 1. punktu tie, kas reģistrējās Iedzīvotāju reģistrā līdz 1995. gada 1. jūlijam, varēja paturēt savu otro pilsonību. Viena daļa tomēr to dažādu iemeslu dēļ nepaguva izdarīt. Ja viņi reģistrējās pēc 1995. gada 1. jūlija, tad viņiem bija jāatsakās no savas otrās pilsonības, kas daudzos gadījumos sociālu iemeslu dēļ nav adekvāti. Šāds ierobežojums tiem Latvijas pilsoņiem, kuri par dubultpilsoņiem kļuvuši okupācijas rezultātā, ir netaisnīgs un nav attaisnojams. Tādēļ tas jāatceļ (Satversmes tiesa[8] ir noteikusi, ka to atcelt ir likumdevēja, nevis tiesas uzdevums). Šis jautājums ir cieši saistīts ar Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu un okupācijas seku likvidēšanu.

[47] Trešā grupa ir *represētie*, kuri okupācijas periodā tika izsūtīti no Latvijas, un viņu pēcnācēji. Tie dzīvo Krievijā un citās PSRS pēcnācējvalstīs. Viņi saskaņā ar Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu sākotnēji, Latvijas valsti atjaunojot, tāpat kā trimda, arī bija Latvijas pilsoņi. Taču, tā kā PSRS beidza pastāvēt jau pēc Latvijas valsts atjaunošanas, 1992. gada 1. janvārī, un viņi ar šo datumu automātiski ieguva attiecīgās PSRS pēcnācējvalsts (galvenokārt Krievijas) pilsonību, bet Pilsonības likums pieļauj dubultpilsonību okupācijas upuriem tikai tad, ja tā iegūta okupācijas periodā līdz 1990. gada 4. maijam, tad viņi savu Latvijas pilsonību zaudēja. Šāds likuma noregulējums, tāpat kā trimdas gadījumā, ir netaisnīgs un nav attaisnojams. Tādēļ te nepieciešams jauns regulējums, kas bez ierunām atzītu Latvijas pilsonību represētajiem un viņu pēcnācējiem. Arī šis regulējums ir cieši saistīts ar Latvijas valsts nepārtrauktības doktrīnu un okupācijas seku likvidēšanu.

[48] Ceturtā grupa ir personas, kuras savu Latvijas pilsonību ir *zaudējušas vecāku izvēles rezultātā vai nemaz nav ieguvušas*, jo tās ar piedzimšanu jau bija ieguvušas citas valsts pilsonību (t.i., personas, kuras saskaņā ar Pilsonības likuma pašreizējo redakciju nav ieguvušas Latvijas pilsonību, kaut gan vismaz viens vecāks ir Latvijas pilsonis, vai to zaudējušas vecāku vienošanās rezultātā). Sasniedzot 18 gadu vecumu, viņām jābūt tiesībām savu Latvijas pilsonību (kuru viņas zaudēja vecāku rīcības rezultātā) atjaunot *ex ante*. Pirms tam šo bērnu pilsoņa tiesības atjaunot varētu lūgt viņa vecāki vai katrā ziņā tas vecāks, kam ir Latvijas pilsonība.

[49] Piektā grupa ir Latvijas pilsoņi, kuri nesen atstājuši Latviju un ieguvuši citas valsts pilsonību jau pēc neatkarības atjaunošanas. Šī ir strauji pieaugoša grupa, kurai jāpievērš īpaša uzmanība, lai Latvijas pilsonība "nenoasiņotu". Tādēļ, varbūt vēl neatceļot dubultpilsonības aizliegumu pavisam, Pilsonības likumā būtu jānosaka, ka dubultpilsonība ir pieļaujama ar tām valstīm, ar kuru Latvija veido ciešu kopēju politisku, ekonomisku un militāru savienību – t.i., ar Eiropas Savienības un NATO valstīm[9] (kā arī ar valstīm, ar kurām Latvijas ir noslēgusi vienošanos par dubultpilsonību; bez tam dubultpilsonība ar citām valstīm var tikt atļauta individuālā gadījumā, ja nav būtiska iemesla to nepieļaut).[10]

[50] Sestā grupa attiecas uz latviešiem.[11] No nacionālas valsts virsprincipa izriet, ka katram latvietim kā Latvijas valstsnācijas piederīgajam jābūt tiesībām uz savas valsts – Latvijas – pilsonību (neatkarīgi no dzīvesvietas un citas pilsonības). Šim risinājumam ir principiāla nozīme. Kas ir latvietis, tas tiek noteikts pēc objektīviem un subjektīviem kritērijiem (arī patlaban gan Repatriācijas likumā, gan Pilsonības likumā jau tiek lietots jēdziens "latvietis"). No latviešiem, kuri šādi vēlas iegūt Latvijas pilsonību, varētu būt adekvāti prasīt arī zināmas latviešu valodas zināšanas.[12]

[51] Vienlaikus saskaņā ar iepriekš minētajiem principiem būtu pārdomājami *naturalizācijas priekšnoteikumi*, to pārbaudes saturs un procedūra, lai labāk nodrošinātu to, ka pilsonība tiek piešķirta tikai patiesi *integrētiem un Latvijas valstij lojāliem kandidātiem*, kas pietiekami labā līmenī pārvalda valsts valodu, pārzina valstsnācijas kultūras pamatus, valsts iekārtu un pamatvērtības, akceptē pastāvošo valsts iekārtu un valsts nacionālo raksturu. Līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, šeit jo sevišķi būtu jāattīsta adekvāti testi.

[52] Bez tam likumā būtu jānodrošina arī tas, ka gadījumā, ja kandidāts izpilda visus integrācijas priekšnoteikumus, tomēr neakceptē Latvijas valsti, tās valsts iekārtu, latvisko raksturu, pamatvērtības, viņam arī nav pastāvīga iztikas avota vai ir konstatējama antisociāla uzvedība, valstij būtu tiesības viņam *pilsonību nepiešķirt*. Naturalizācijai ir jānodrošina zināms līmenis.

[53] Pilsonības reformai jānotiek precīzi un kompleksi, jo citādi kāda šeit minētā grupa varētu negribot un bez iemesla palikt ārpusē. Šādas nejaušības likumā jāizslēdz. Bez tam jāņem vērā, ka pilsonības reformai jābūt daļai no plašākas politikas, kas vērsta uz latviešu nācijas identitātes stiprināšanu un pilsoniskās sabiedrības saliedēšanu. ■

[1] Likumu un Valdības Rīkojumu Krājums, 1919, Nr. 10.
[2] Šis vispārējais princips atspoguļots arī 1994. gada 2. jūnija Pilsonības likuma 9. panta 2. daļā: "Ja Latvijas pilsoni saskaņā ar ārvalsts likumiem var vienlaikus uzskatīt arī par attiecīgās ārvalsts pilsoni (pavalstnieku), tiesībattiecībās ar Latvijas Republiku viņš uzskatāms vienīgi par Latvijas pilsoni."
[3] Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991, Nr. 43.
[4] Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1991, Nr. 49./50.
[5] Latvijas Vēstnesis, 1995, Nr. 63.
[6] Gesetz über die Rechtsstellung heimatloser Ausländer im Bundesgebiet v. 25. April 1951, Bundesgesetzblat I, 1951, S. 1950.
[7] Latvijas Vēstnesis, 1994, Nr. 93.
[8] Satversmes tiesas 2010. gada 13. maija spriedums lietā Nr. 2009-94-01, 17. punkts.
[9] Lielā Austrālijas latviešu kopiena būtu jau ietverta otrajā grupā (trimda); jaunizceļotāju no Latvijas Austrālijā pagaidām vēl nav daudz.
[10] No samērīguma principa izriet, ka likumā jāparedz arī individuāla atļauja, kuru varētu dot, piemēram, Iekšlietu ministrija.
[11] Atšķirībā no pirmajām piecām grupām, kuras nedrīkst zaudēt vai neiegūt Latvijas pilsonību vai kuru pilsoņa tiesības nedrīkst tikt ierobežotas, šeit vairumā gadījumu būs runa par naturalizāciju, t.i., par pirmreizēju pilsonības iegūšanu. Pirmajās piecās grupās ietilpst kā latvieši, tā nelatvieši, savukārt šis speciālais regulējums attiektos uz latviešiem, dodot tiem iespēju un aicinot tos iesaistīties savas valsts pilsonībā. Pie tam jāņem vērā, ka latviešu nācijas piederīgie neatkarīgi no dzīvesvietas un aktuālās pilsonības ir Latvijas tautas sastāvdaļa Satversmes 2. panta izpratnē.
[12] Piemēram, Vācija tagad prasa no vāciešiem, kas kā vācu valstsnācijas piederīgie grib iegūt Vācijas pilsonību, izpildīt vācu valodas testu.

PILSONĪBAS LIKUMA GROZĪJUMU ĢENĒZE 21. GADSIMTĀ

Mg.iur., Mg.paed. **Ingmārs Čaklais**, Saeimas Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisijas priekšsēdētājs
Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā"
Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Latvijā šobrīd spēkā ir Pilsonības likums, kuru Saeima pieņēma 1994. gada 22. jūlijā. Pēdējie grozījumi izdarīti 1998. gada 22. jūnijā. Tātad bija jāpaiet trīspadsmit gadiem, lai Latvijas parlaments uzsāktu darbu pie Pilsonības likuma grozījumiem. Šodien jārunā par vairākām lietām, kas liek grozīt Pilsonības likumu, un par pamatojumiem paredzētajai Pilsonības likuma reformai.

Visiem ir zināms fakts, ka Latvijas Republikas nepārtrauktības doktrīna uzliek par pienākumu Latvijas valstij rūpēties un nezaudēt saikni ar tiem Latvijas pilsoņiem un viņu pēcnācējiem, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīmu terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā.

Kristīne Krūma rakstā "Dubultā pieeja dubultpilsonībai" portālā *www.politika.lv* norāda, ka Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1. punkts nespēj nodrošināt efektīvu tiesiskās saiknes saglabāšanu starp Latvijas valsti un šiem pilsoņiem un viņu pēcnācējiem. Pilsonības likums balstās uz dubultās pilsonības aizlieguma principu, taču mūsdienās valstu praksē dominē pretējais princips, proti, persona var iegūt vai saglabāt vairāku valstu pilsonības.[1]

Jāņem vērā fakts, ka Satversmes tiesa pozitīvi novērtējusi dubultpilsonības pieļaujamību, taču norādījusi, ka "dubultpilsonības jautājums pamatā ir politisks, nevis tāds, kas būtu izšķirams, balstoties uz juridiskiem apsvērumiem". Šā iemesla dēļ Satversmes tiesa atzinusi, ka "pilsonības jautājumu tiesiskā regulējuma pieņemšanai piemīt politiskais aspekts", proti, tieši "likumdevējs, izšķiroties par labu dubultpilsonības pieļaušanai, nosaka arī to, kurām personām un kādos gadījumos dubultpilsonība ir pieļaujama, ņemot vērā valsts intereses, politisko situāciju un pilsonības politiku".[2]

Lai nostiprinātu Latvijas pilsoņu kopumu un paplašinātu Latvijas valsts tiesiskās saiknes ar tai piederīgajiem pilsoņiem, jāpieļauj dubultpilsonība savas valsts pilsoņiem, lai Latvija nezaudētu savu pilsoņu kopumu un identitāti globalizācijas, eiropeiskās integrācijas un ekonomiskās migrācijas procesos. Latvijas pilsonību jāiegūst arī bērniem, kuriem viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi un kuri dzimuši ārpus Latvijas. Tādā veidā Latvijas valsts uzņemtos atbildību un tiesisko aizsardzību arī par tiem Latvijas pilsoņu bērniem, kas dzimst ārvalstīs. Svarīgi būtu paredzēt tiesības reģistrēt adoptēto bērnu kā Latvijas pilsoni, ja adopcijas brīdī viens vai abi adoptētāji ir Latvijas pilsoņi. Pilsonības likumā kā spēkā esošas pastāv nevajadzīgas vai neefektīvas likuma normas, tādēļ likums jāmaina arī tehniski un redakcionāli. Visi minētie fakti un likuma nepilnības liek rīkoties.

Ierosmi šim darbam 10. Saeimā deva vairākas frakcijas un deputāti. Tādēļ 2011. gadā izskatīšanai Saeimā tika iesniegti divi likumprojekti – viens no politisko partiju apvienības "Vienotība" frakcijas, otrs – no politisko partiju apvienības "Visu Latvijai!–Tēvzemei un Brīvībai/LNNK" frakcijas. Saeima saņēma arī toreizējā Valsts prezidenta Valda Zatlera vēstuli ar priekšlikumiem grozījumiem Pilsonības likumā.

10. Saeimas atbildīgā – Juridiskā – komisija, izvērtējot iesniegtos dokumentus, lēma tālāk virzīt politisko partiju apvienības "Vienotība" frakcijas izstrādāto likumprojektu. Jāsaka, ka daudzas likumprojekta normas sakrita ar otra ierosinātā likumprojekta normām un Valsts prezidenta ierosinājumiem. Atšķirīgās normas vienojāmies debatējot izvērtēt un nepieciešamības gadījumā vēlāk iekļaut likumprojektā.

2011. gada 31. martā 10. Saeima apstiprināja likumprojektu grozījumus Pilsonības likumā pirmajā lasījumā, nosakot garu priekšlikumu iesniegšanas termiņu – 2011. gada 1. septembri. Pamatojums tādam termiņam: šis ir viens no Latvijas fundamentālajiem likumiem, kurā izmaiņas jāizdara lielā apjomā. Tas skars Latvijas valsts pamatelementu – pilsoņu kopumu, par ko bieži un karsti diskutēts, tātad likuma pieņemšanas gaitu nedrīkst sasteigt. Likuma izmaiņas publiski jāapspriež, par tām jādebatē un jāpanāk, lai rezultāts būtu Latvijas valsts un latviešu nācijas interesēs. Saeimas darbs būtu kvalitatīvs tad, ja Pilsonības likums netiktu vairs būtiski grozīts 21. gadsimtā.

Nopietnību un nozīmību, kādu 10. Saeima piešķīra šim jautājumam, pierāda fakts, ka atbildīgā – Juridiskā

komisija, uzskatot, ka šā likumprojekta grozījumi ir īpaši nozīmīgi, izmantoja Saeimas Kārtības ruļļa 155. pantā noteiktās tiesības un kā vienu no divām pieļaujamajām apakškomisijām izveidoja tieši apakškomisiju darbam ar grozījumiem Pilsonības likumā. Man tika uzticēta tās vadība, un komisija sāka aktīvu darbu.

Apakškomisijas deputāti jau sākumā vienojās, ka plaši jādebatē par grozījumu pamattēmām, tādas saredzot četras. Savās iekšējās sarunās mēs tās nosaucām: "trimdinieku pilsonība" – tātad tie pilsoņi vai viņu pēcnācēji, kas Latviju pameta pēc 1940. gada un nosacīti vai reāli naturalizējās ārzemēs; "nepilsoņu bērni" – Pilsonības likuma 3.[1] panta izpratnē; "jaunaizbraucēji un viņu pēcnācēji" – viņu problēmas un saiknes ar Latviju saglabāšana; grozījumu ceturtā daļa – tehniskie un redakcionālie labojumi.

Pilsonības likums savas izmaiņas pirmkārt un galvenokārt gaida viena iemesla dēļ: ir kardināli mainījusies situācija, kur uzturas un kur dzīvo mūsu valsts pilsoņi. Liela daļa izbrauc, turklāt demogrāfiskā situācija liecina, ka samazinās Latvijas pilsoņu skaits kopumā. Katrs latvietis, katrs pilsonis mums ir svarīgs. Tomēr brīdī, kad mūsu cilvēks iegūst citas valsts pilsonību, pašreizējais Pilsonības likums paredz viņa "atteikšanos" no pilsonības vai valsts pienākumu šādam cilvēkam pilsonību atņemt. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes sniegto informāciju šā iemesla dēļ gadā vidēji tiek zaudēti 400 pilsoņi: 100 gadījumos pilsonība tiek atņemta, 300 pilsoņi no pilsonības atsakās paši. Turklāt šiem skaitļiem ir tendence palielināties. Tāpēc primārais šo grozījumu uzdevums ir pilsoņu skaita saglabāšana un palielināšana, vispirms – dubultpilsonība.

Pašlaik spēkā esošais likums ir aizgājušā gadsimta likums. Sliktākajā nozīmē. Likuma normas ir tā novecojušas, ka kalpo studentiem par darba materiālu mācībās, kur trenēt savas prasmes kļūdu, neprecizitāšu un pretrunu meklēšanā. Kad Saeimā sākām debatēt par likumā grozāmajām normām, tika aicināti gan tiesību eksperti, gan deputāti, kas deviņdesmitajos gados strādāja pie likuma pirmās reakcijas izstrādes, pieņemšanas gaitas un būtības.

2011. gada pavasarī apakškomisijas darbu nācās pārtraukt pēc Valsts prezidenta rīkojuma Nr. 2, kam sekoja 10. Saeimas atlaišana un 11. Saeimas ārkārtas vēlēšanas. Pirms vēlēšanām gan bija atsevišķu deputātu un frakciju politiski piedāvājumi veikt likumā grozījumus atsevišķās jomās, taču apakškomisijā atbildīgi lēmām nedalīt ierosinājumus un Pilsonības likumā visus grozījumus izdarīt tikai un vienīgi vienlaicīgi. Aicinājām visas frakcijas likumprojektu "neskaldīt", ļaut apakškomisijai aktīvu darbu pārtraukt un atsākt tikai 11. Saeimā.

2011. gada oktobrī, sanākot 11. Saeimai, uzreiz tika lemts turpināt darbu pie likumprojekta, pārņemot to no 10. Saeimas. No jauna tika izveidota apakškomisija, šoreiz to nosaucot par Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisiju. Katra frakcija varēja deleģēt darbam apakškomisijā ne vairāk kā divus deputātus. Uzsākot darbu mainītā sastāvā, jaunā apakškomisija tomēr pārņēma 10. Saeimas iestrādes. Tika apkopoti visi 10. Saeimā izmantotie materiāli, jaunpienācējus iesaistīja komisijas darbā, iepazīstinot ar protokoliem, pētījumiem un komisiju sēžu audio ierakstiem.

11. Saeima uz pirmo sēdi sanāca 2011. gada 17. oktobrī, bet jau 10. novembrī tā pirmajā lasījumā pieņēma likumprojektu "Grozījumi Pilsonības likumā", nosakot par priekšlikumu iesniegšanas termiņu 2012. gada 1. janvāri.

Visu novembri un decembri apakškomisija turpināja debates. 2012. gada 1. janvārī bija saņemti 69 priekšlikumi. Daži no tiem ļoti konkrēti un attiecīgi noformēti, daži – idejiskā un ieteikumu līmenī. Ar priekšlikumu tabulu ikviens var iepazīties Saeimas mājaslapā.[3]

Janvārī atsākot debates, apakškomisijas deputāti nolēma pārtraukt diskusijas par atsevišķām Pilsonības likuma tēmām, bet sākt izskatīt visus priekšlikumus likuma pantu secībā. Likumā plānots veikt tehniskus un redakcionālus labojumus, piemēram, termins "ārvalstnieks" tiek aizstāts ar "citas valsts pilsonis", tiek paredzēts izslēgt likuma terminu skaidrojumus, jo tie skaidroti speciālajos likumos.

Viens no vislielākajiem apakškomisijas līdzšinējiem sasniegumiem ir jau panāktā vienošanās tā sauktajā nepilsoņu bērnu jautājumā. Situācijā, kad gandrīz katra 11. Saeimas frakcija nāca ar savu kardināli pretēju šā jautājuma uzstādījumu vai formulējumu, saucot argumentus un debatējot, komisija nonāca pie vienota un visām frakcijām pieņemama kompromisa.

No šobrīd spēkā esošā Pilsonības likuma 3.[1] panta un tā apakšpunktiem izriet, ka bezvalstnieku vai nepilsoņu bērns, kurš dzimis Latvijā pēc 1991. gada 21. augusta, ir atzīstams par Latvijas pilsoni, ja līdz brīdim, kad viņš sasniedz 15 gadu vecumu, abi bērna vecāki ir iesnieguši iesniegumu par pilsonības iegūšanu. Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) datiem šobrīd 13 500 bērnu,[4] kuriem pienāktos Latvijas pilsonība pēc spēkā esošā likuma, nav reģistrēti kā Latvijas pilsoņi. Pēc PMLP rīcībā esošās aptaujas var spriest, ka šīs situācijas iemesls ir procedūras sarežģītība, tajā skaitā apstāklis, ka abi vecāki šo piekrišanu nevar vai negrib dot. Tādējādi situācija ir nelabvēlīga bērnam, jo Latvijas valsts likumā ir piešķīrusi bērnam tiesības būt Latvijas pilsonim, bet nosacīti "tehnisku iemeslu dēļ" šis bērns nevar realizēt savas tiesības. Tātad bērna tiesības iegūt Latvijas pilsonību ir nevajadzīgi apgrūtinātas un formalizētas.

Visu Saeimas frakciju pārstāvji apakškomisijā piekrita labot situāciju, paredzot, ka bezvalstnieku vai nepilsoņu bērns brīdī, kad tiek reģistrēts viņa dzimšanas fakts, ir tiesīgs iegūt Latvijas pilsonību, balstoties uz vēlmi, ko izteiktu viens no vecākiem. Turklāt tiks vienkāršota arī procedūra. Brīdī, kad bērnu reģistrēs, vienā no ailēm māte vai tēvs atzīmēs, vai

vēlas, lai bērns ir Latvijas pilsonis vai nepilsonis. Līdz ar šo lēmumu apakškomisija ir pilnībā noraidījusi debates par kādu iespējamu "automātisko pilsonību" vai līdzīgu formulējumu parādīšanos mūsu likumdošanā.

Un visbeidzot – par svarīgāko. Dubultpilsonība.

Ja paskatās uz visu dubultpilsonības institūciju, mēs, pirmkārt, runājam par vēsturisko netaisnību. Pilsonības likuma Pārejas noteikumos noteikts, ka "Latvijas pilsoņi un viņu pēcnācēji, kuri laikā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, saglabā tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi un pēc reģistrācijas pilnā apjomā bauda pilsoņa tiesības un pilda pilsoņa pienākumus, ja reģistrācija notiek līdz 1995. gada 1. jūlijam. Ja šīs personas reģistrējas pēc 1995. gada 1. jūlija, tām jāatsakās no citas valsts pilsonības (pavalstniecības)".

Tātad šobrīd ir Latvijas pilsoņi, kuriem ir pieļauta dubultpilsonība. Pēc PMLP ziņām uz 2010. gadu tādas bija aptuveni 20 000 personas. Pēc medijos publiskotās informācijas, 2006. gadā ASV dzīvoja 60 000–70 000 ASV pilsoņi, kas sevi uzskata par latviešiem vai līviem, vai viņu pēctečiem, bet tikai 15 000 no tiem bija Latvijas un ASV dubultpilsonība.[5]

Uzklausot visus faktus un viedokļus, apakškomisijā vienojāmies, ka Pilsonības likumā nav jāsaglabā šis 1995. gada 1. jūlija datums un nav jānosaka arī kāds jauns. Tādējādi mēs paredzam, ka jebkuram pilsonim vai tā pēcnācējam, kas atbilst minētās normas nosacījumiem, ir tiesības atjaunot Latvijas pilsonību, nezaudējot savas mītnes zemes pilsonību.

Debates par dubultpilsonību, dažādiem tās aspektiem un iespējamiem risinājumiem, kā arī ierobežojumiem ir ikdienas Pilsonības likuma apakškomisijas darbs. Vairākus jautājumus esam apzināti atstājuši atvērtus. Tai skaitā, gaidot konferences "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" rezultātus.

Strādājot pie Pilsonības likuma grozījumiem, komisija vai es kā tās vadītājs personīgi esam saņēmuši vairāk nekā 60 vēstules, daudzus tālruņa zvanus, bijušas daudzas tikšanās ar cilvēkiem, kam šie jautājumi ir aktuāli. Šī komunikācija ir saistīta ar konkrētiem dzīves stāstiem un cilvēku likteņiem. Sākot ar cilvēku, kas joprojām dzīvo ASV un kam kabatā joprojām ir tikai PSRS pase, un ik dienu jāsadzīvo ar bailēm, turpinot ar cilvēkiem, kuriem Latvijas diplomāti savulaik kļūdaini skaidrojuši situāciju, mudinot vecākus pieteikties pilsonībai, bet nepaskaidrojot, ka anketas jāizpilda arī par bērniem. Tāpat latviešu meitene, kas ikdienas gaitās nevar pierunāt savu otru pusi piereģistrēt bērnu par Latvijas pilsoni, jo "darba laikā nav tam laika". Un, protams, mums vienlīdz svarīgi ir visu mūsu diasporas dažādo organizāciju aicinājumi: gan no Latviešu apvienības Austrālijā un Jaunzēlandē, gan Maskavas Latviešu kultūras biedrības un Krievijas Latviešu kongresa, gan Pasaules brīvo latviešu apvienības un citiem.

Dubultpilsonībai ir daudz plusu un mīnusu, tai ir daudz šķautņu, un tās nebūt nav ne izvērtētas, ne izprastas. Ne tikai sabiedrībā kopumā, bet arī tiesību ekspertu un politiķu vidē.

Tā, piemēram, ļoti svarīgi ikreiz debatēs par dubultpilsonību izšķirt divus jautājumus: vai persona bija Latvija pilsonis un tad ieguva citas valsts pilsonību, vai otrādi – persona ir citas valsts pilsonis un tad ieguvusi Latvijas pilsonību. Katra no šīm situācijām veido citu tiesību normu piemērošanas kārtības iespēju. Lai gan ir līdzība, atšķirības pastāv gan tīri sadzīviski, gan pēc būtības.

Tajā pašā laikā mums ir jārēķinās ar ārkārtīgi daudz jautājumiem, uz kuriem šā likuma ietvaros ir vai būs jāatbild. Tā, piemēram:

- Vai ikvienam bijušajam Latvijas pilsonim vai viņa pēcnācējam ir tiesības uz Latvijas pilsonības iegūšanu?
- Vai pilsonības iegūšanu var ietekmēt valsts valodas prasme, Latvijas vēstures zināšanas vai fakts, ka arī turpmāk nav paredzama šīs personas tieša saikne ar Latviju?
- Vai dubultpilsonis, kas nedzīvos Latvijā, baudīs visas Satversmē un Latvijas likumos noteiktās tiesības?
- Vai dubultpilsoņi varēs piedalīties Saeimas vai pašvaldību vēlēšanās, ja viņi nedzīvo, neplāno dzīvot Latvijā vai vispār šeit nav bijuši?
- Vai dubultpilsoņiem paredzēti kādi atšķirīgi pienākumi attiecībā uz nodokļu maksājumiem, ņemot vērā pakalpojumus, ko valsts sniedz veselības aprūpes un citās jomās?
- Vai dubultpilsonis var saņemt sociālo nodrošinājumu un citu aizsardzību, ko Latvijas likumdošana paredz Latvijas pilsonim?
- Ja ir izveidojies pārrāvums vairākās paaudzēs, vai tiesības uz pilsonību saglabājas? Ja jā, tad cik paaudzēs saglabājas?
- Vai, iegūstot dubultpilsonību, būtu jāpiešķir nozīme pretendenta apliecinājumam atgriezties Latvijā vai kādai citai saiknei ar valsti?
- Noteikti jārunā par situāciju, kad Latvijas pilsonis šobrīd iegūst citas valsts pilsonību. Cik pilsonības būtu pieļaujamas vienam Latvijas pilsonim?

Protams, galvenais iemesls, kāpēc runājam par dubultpilsonību, – ikviens Latvijas pilsonis, viņa pēcnācējs, kas ir lojāls mūsu valstij, un, protams, ikviens latvietis vai līvs jebkur pasaulē ir Latvijas valstij ļoti nozīmīgs un svarīgs.

Mums ir svarīgi arī visi tie Latvijas pilsoņi, kam tiesas ceļā atņemta pilsonība vai kas attiekušies "labprātīgi". Pieņemot likumprojektu, mums ne tikai jādod iespēja viņiem atgūt Latvijas pilsonību, paredzot tam īpašu procedūru, bet arī valsts vārdā jāatvainojas par izdarīto pārestību. Bez nosodījuma, bet ar patiesu vēlmi atgūt "savējos"!

Pilsonības likuma reforma patiesi ir ļoti apjomīga. Tāpēc svarīgāk ir debatēt ne tikai Saeimā,

apakškomisijā vai partiju frakcijās un ne tikai ekspertu, tiesību speciālistu lokā, bet svarīgi ir šo sarunu pārnest uz publisko telpu, aktualizēt šo jautājumu katram sabiedrības loceklim, lai to pārspriestu interešu kopās, darbavietās vai ģimenē. Tad šis likums pēc būtības 21. gadsimtā vairs nebūtu grozāms. Ar šādu attieksmi strādā gan frakcijas, gan apakškomisijas deputāti, gan arī konstitucionālo tiesību eksperti, kam lūgts palīdzēt likuma grozījumu izstrādes gaitā.

Valstij ir jāpieņem šie būtiskie grozījumi, bet tie nevar palikt tikai oficiālā laikraksta lappusēs. Valstij aktīvi jāskaidro šie grozījumi, jānodrošina informācijas pieejamība visām interesentu grupām tām saprotamā valodā, jāizglīto valsts pārvalde, diplomātiskās pārstāvniecības un tiesas, lai nebūtu aplamību likuma piemērošanā.

Valstij ir jāaicina zinātnieki veltīt plašāku uzmanību pilsonības jautājumiem un dot skaidrojumus gan par likumu, gan tā piemērošanu. Jo sevišķi nodrošinot, lai likuma piemērošana atbilstu likumdevēja mērķiem un gribai.

Pats esmu ticies ar latviešiem no diasporas pasaulē, uzrunājis sabiedrību ar mediju, preses un sociālo tīklu starpniecību, aicinot rakstīt vēstules ar ierosinājumiem, aprakstīt dzīves stāstus. Tā rezultātā atsaukušies daudzi, saņemts plašs klāsts ieteikumu, piemēru un skaidrojumu. It sevišķi gribu uzteikt Austrālijas tautiešus par nesavtīgo dalību ar idejām un ierosinājumiem. Pilsonības likuma grozījumu normas nevar būt jautājums, par ko notiek strīdi, tas var būt jautājums, par kuru notiek tikai sarunas.

Šobrīd daudzās Eiropas Savienības valstīs kļūst aktuālas debates par pilsonības regulējumu, Latvija ar savu redzējumu var palīdzēt šai jautājumā un dalīties pieredzē.

Apakškomisija jau ir tikusi galā aptuveni ar pusi no iesniegtajiem priekšlikumiem un ir apņēmības pilna strādāt tālāk. Ceru, ka ar mūsu kopīgajiem spēkiem likums tiks pieņemts jau vasarā. Vienlaikus paslavējot par racionālo darbu katru, kas strādā apakškomisijā, vēlos īpaši pateikties gan Valsts prezidentam Andrim Bērziņam par interesi Pilsonības likuma izmaiņu procesā, teikt paldies arī Saeimas Juridiskajam birojam un tā vadītājam Gunāram Kusiņam, pieaicinātajiem ekspertiem, Saeimas darbiniekiem, kas palīdz mums sagatavoties ikdienas darbam. Kāds augstas raudzes tiesību eksperts, šīs apakškomisijas darbu vērtējot, teicis: "Šis ir pareizais ceļš, kā Latvijas Republikas Saeimā būtu jāpieņem ikviens nozīmīgs likums." Uz to arī tiecamies. ■

[1] Krūma K. Dubultā pieeja dubultpilsonībai. 28.02.2006., www.politika.lv. Pieejams: http://politika.lv/article/dubulta-pieeja-dubultpilsonibai.

[2] Satversmes tiesas 2010. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2009-94-01 16.–17. punkts. www.satv.tiesa.gov.lv. Pieejams: http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009_94_01.htm.

[3] Likumprojekts "Grozījumi Pilsonības likumā". www.saeima.lv. Pieejams: http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimasNotikumi.nsf/0/e37289ec75cf75ecc22579840041c466/$FILE/apvienotaa tab11.saeima.doc.

[4] www.knl.lv 2011. gada 31. marta raidījums. Pieejams: http://www.knl.lv/raksti/timeline/2011/3/.

[5] www.knl.lv 2011. gada 31. marta raidījums. Pieejams: http://www.knl.lv/raksti/timeline/2011/3/.

PILSONĪBAS LIKUMA REFORMA LATVIJAS VALSTS UN LATVIEŠU NĀCIJAS INTERESĒS

Dr.iur. **Ilma Čepāne**, Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētāja, Latvijas Universitātes profesore

Foto: Boriss Koļesņikovs

Par dubultpilsonību

Pilsonība blakus valsts varai, teritorijai un valodai ir viens no neatkarīgas valsts elementiem. Atjaunojot Latvijas neatkarību *de facto*, Augstākā padome, kura tika ievēlēta daļēji brīvās vēlēšanās, bet kuras sastāvā man liktenis bija lēmis būt, apzinājās savas rīcības brīvības robežas un pilsonības tiesisko regulējumu veidoja, balstoties uz **valsts nepārtrauktības doktrīnu.** *(Šeit un turpmāk izcēlums mans –I.Č.)* Atbilstoši šai doktrīnai Augstākā padome atjaunoja Latvijas pilsoņa tiesības personām, kurām tās bija pirms Latvijas okupācijas, noteica, ka Latvijas pilsonis nevar vienlaikus būt citas valsts pilsonis vai pavalstnieks, uzskatīja, ka Latvijas pilsonība nav automātiski jāpiešķir visām tām personām, kuras Latvijā bija ieceļojušas okupācijas laikā, jo automātiska pilsonības piešķiršana šīm personām mainītu Latvijas valsts identitāti.

Saeimai, kas izstrādāja 1994. gada Pilsonības likumu, nebija saistoša Augstākās padomes nostāja pilsonības jautājumu risināšanā. Tomēr arī šis likums balstījās uz dubultpilsonības aizlieguma principu.

Taču pašlaik citu valstu praksē aizvien vairāk dominē viedoklis, ka persona var iegūt vai saglabāt vairāku valstu pilsonības. Tāpēc Latvijā dubultpilsonības aizliegums ir netaisnīgs, no valsts interešu viedokļa tam nav pamatojuma.

Pirmajā lasījumā atbalstītais Pilsonības likuma grozījumu projekts saistībā ar dubultpilsonību paredz šādus svarīgākos jautājumus. Pirmkārt, novērst netaisnību pret tiem Latvijas pilsoņiem, kuri okupācijas periodā bija spiesti bēgt no okupācijas režīma vai tika deportēti, un viņu pēcnācējiem. Kā zināms, viņi kopš 1995. gada 1. jūlija, paturot savu mītnes zemes pilsonību, vairs nevarēja reģistrēties kā Latvijas pilsoņi. Taču šīs personas ir Latvijas pilsoņi, un viņi savu pilsonību nekad nav zaudējuši, tāpēc mums nevajadzētu viņus dēvēt par bijušajiem pilsoņiem. Termiņa ierobežojums pilsoņu reģistrācijai ir jāatceļ un trimdas pilsoņiem jādod iespēja paturēt mītnes zemē iegūto pilsonību.

Vienlaikus komisijā saistībā ar šo tiek diskutēts par daudzām problēmām. Piemēram, nav atrisināts jautājums par to, līdz kurai lejupejošai paaudzei Latvijas pilsoņu pēcnācējiem jāparedz pilsonības iegūšanas tiesības, kas ļautu pretendēt uz dubultpilsonību. Bieži tiek uzdots jautājums, vai šāda kārtība tiek paredzēta arī attiecībā uz Latvijas pilsoņu pēcnācējiem, kuriem nav latviešu valodas prasmes un kuri Latvijā nekad nav dzīvojuši.

> Pilsoņa statuss personai ne tikai piešķir zināmas tiesības, bet uzliek arī zināmus pienākumus. Uzskatu: arī mūsu Pilsonības likumā jāparedz, ka naturalizēties nav tiesīga persona, kas darbojas pret demokrātisko sistēmu, Latvijas drošību un interesēm.

Otrkārt, likumprojekts paredz saglabāt Latvijas pilsonību tiem pilsoņiem, kas ekonomisku vai citu iemeslu ir nonākuši Eiropas Savienības, Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas vai NATO dalībvalstīs. Šajā sakarā tiek paredzēta diferencēta pieeja dubultpilsonībai. Tā tiek pieļauta ar valstīm, kurām ar Latviju pastāv īpašas politiskas, ekonomiskas un militāras saites. Lielākoties šīs valstis veido **kopēju ģeopolitisku telpu**. Mēs piekrītam, ka dubultpilsonību varētu attiecināt arī uz tiem latviešiem, kas ieguvuši Austrālijas, Brazīlijas un, iespējams, arī citu valstu pilsonību.

Valsts ir tiesīga pati noteikt savu ārpolitisko pozīciju attiecībā pret citām valstīm, tostarp attiecībā uz diferencētu pieeju dubultpilsonības jautājumā. Dubultpilsonības piešķiršana ir politisks jautājums, tam nav tieša sakara ar cilvēktiesībām.

Latvijā dzimušo bērnu pilsonība

Vispirms svarīgi ir likumā noteikt, ka Latvijas pilsoņa bērns neatkarīgi no viņa dzimšanas vietas, kā arī no tā, ka otrs no vecākiem nav pilsonis, līdz ar piedzimšanu automātiski iegūst pilsonību. Vienlaikus jāpiekrīt tam, ka mēs nedrīkstam valstī vairot nepilsoņu skaitu. Līdz ar to maksimāli ir jāvienkāršo Latvijā dzimušo nepilsoņu bērnu pilsonības iegūšanas procedūra. Apakškomisijā esam secinājuši, ka **likuma grozījumiem nevajadzētu būt ar atpakaļejošu spēku** attiecībā uz tiem nepilsoņu bērniem, kas dzimuši Latvijā pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas. Kāpēc? Nepilsoņu bērniem Latvijas valsts pilsonību nevar uzspiest ar varu. Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pētījums par iemesliem, kāpēc nepilsoņi neizmanto šodien pastāvošās tiesības reģistrēt savus bērnus par pilsoņiem, ir pārsteidzošs. Proti, aptuveni 18% no aptaujātajiem bērnu vecākiem ir atzinuši, ka viņiem nav bijis laika to izdarīt. Ievērojama daļa – 17% – to nevēlas, jo "vieglāk esot ceļot uz NVS valstīm". Arī pašlaik, Pilsonības likuma grozījumu izstrādāšanas laikā, nepilsoņi ir interesējušies par iespējām atteikties no bērna pilsonības, ja likumdevējs izšķiršoties šo pilsonību viņu bērniem piešķirt automātiski.

Tādējādi nepilsonim vienlaikus ar Latvijā dzimuša viņa bērna reģistrāciju turpmāk bez liekas birokrātijas būtu jāpiedāvā iespēja izlemt jaundzimušā pilsonības jautājumu.

Naturalizācijas priekšnoteikumi, ierobežojumi un lojalitāte Latvijas valstij

Neraugoties uz to, ka pirmajā lasījumā atbalstītais likumprojekts nesaturēja grozījumus, kas attiektos uz **naturalizācijas** procesu, valdība ir iesniegusi virkni sīki izstrādātu priekšlikumu šajā jomā. Vēlos pievērst uzmanību tikai vienam jautājumam, kas saistīts ar naturalizāciju. Proti, pretendenta uz Latvijas pilsonību **integrācijai un lojalitātei**.

Spēkā esošais likums paredz izsmeļošus naturalizācijas **priekšnoteikumus** (piecu gadu termiņš pēc pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanas, valodas un vēstures zināšanas, legāls iztikas avots), kā arī konkrētus un izsmeļošus **ierobežojumus** naturalizācijai (piemēram, vēršanās pret valsts neatkarību, demokrātisko iekārtu, musināšana uz nacionālo vai rasu naidu, fašisma, nacionālsociālisma, komunisma vai totalitārisma ideju paušana, sastāvēšana organizācijās, kas vērsušās pret Latvijas neatkarību). Runājot par ierobežojumu piemērošanu, likuma 11. pants prasa, lai šīs darbības būtu konstatētas ar tiesas spriedumu.

Vai visas personas, kas izpildījušas naturalizācijas prasības un kļuvušas par Latvijas pilsoņiem, ir lojālas Latvijas valstij? Domāju, ka nē. Par to liecina kaut vai pēdējā referenduma norise. Daži teiks, ka lojalitātes un integrācijas pakāpe nav izmērāma. Citi teiks, ka tas ir juridiski neprecīzs termins.

Tomēr citu valstu prakse[1] liecina, ka viens no pilsonības iegūšanas galvenajiem priekšnoteikumiem

ir tieši lojalitāte. Piemēram, par **Igaunijas** pilsoni var kļūt persona, kas ir lojāla Igaunijas valstij.

Par **Austrijas** pilsoni var kļūt persona, kas "var pierādīt ilgstošu personisku un profesionālu integrāciju un personai nav tādu sakaru ar ārvalstīm, kas, iegūstot Austrijas pilsonību, kaitētu Austrijas Republikas interesēm".

Par **Šveices** pilsoni var kļūt tikai tad, ja "persona ir integrējusies Šveices sabiedrībā, ir pieradusi pie Šveices vides un dzīves stila un nekādā veidā neapdraud Šveices drošību".

Izraēlā par pilsoni nevar kļūt persona, kas "tiek uzskatīta par draudu Izraēlas sabiedrībai".

Vācijā šādi ierobežojumi ir personai, kas "darbojas pret demokrātisko sistēmu, Vācijas drošību un interesēm".

Turklāt šajās valstīs iepriekš minēto apdraudējumu sakarā netiek prasīts spēkā stājies tiesas spriedums. Jo detalizētākus paredzam naturalizācijas ierobežojumus, jo grūtāk tie ir piemērojami. No piemērošanas viedokļa šajā gadījumā ikviens sīki uzskaitīts ierobežojums rada lielākas problēmas nekā nenoteiktie jēdzieni – ģenerālklauzulas.

Pievienojos viedoklim, ka Latvijas pilsonība ir jānopelna**.** Pilsoņa statuss personai ne tikai piešķir zināmas tiesības, bet uzliek arī zināmus pienākumus. Uzskatu: arī mūsu **Pilsonības likumā jāparedz, ka naturalizēties nav tiesīga persona, kas darbojas pret demokrātisko sistēmu, Latvijas drošību un interesēm.**

Vēlos uzsvērt, ka saskaņā ar administratīvo tiesu **judikatūru** tas, ka uz personu neattiecas neviens no naturalizācijas ierobežojumiem un ka tā ir izpildījusi visas naturalizācijas prasības, nerada šai personai subjektīvās tiesības tikt uzņemtai Latvijas pilsonībā. Uzņemšana pilsonībā ar Ministru kabineta lēmumu ir politisks akts un nav pārsūdzams. Likums nav devis nekādus saturiskus norādījumus attiecībā uz Ministru kabineta lēmumu un neprasa Ministru kabineta loceklim izpaust pamatojumu attiecīgajam balsojumam.[2]

Pilsonības statusa atjaunošana

Statistika liecina, ka gandrīz katru gadu Latvijas pilsonība tiek atņemta vairāk nekā 100 personām sakarā ar to, ka persona, neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības, ieguvusi dubultpilsonību. Tāpēc likumprojektā jānosaka kārtība, kādā veidā tiktu atjaunota Latvijas pilsonība, ja tā atņemta, balstoties uz Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punktu.[3]

Sabiedrībā lielu rezonansi ir izraisījusi latviešu zinātnieka Ulda Bērziņa pilsonības lieta. Kā zināms, 2008. gadā Naturalizācijas pārvalde Rīgas apgabaltiesā cēlusi prasību par Latvijas pilsonības atņemšanu U. Bērziņam, jo viņš bija kļuvis par Zviedrijas pilsoni. Apgabaltiesa prasību apmierināja, norādot, ka viņš neesot iesniedzis iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības. Tiesa norādīja, ka likums tai neļaujot vērtēt ne pasaulslavenā zinātnieka personību, ne viņa nopelnus Latvijas zinātnes attīstībā, ne arī viņa ciešo saikni ar Latviju.

Savukārt pavisam nesen mēs uzzinājām, ka Augstākās tiesas Civillietu tiesas palāta apmierinājusi U. Bērziņa apelācijas sūdzību un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes prasība ir tikusi pilnībā noraidīta. Spriedums vēl nav stājies spēkā, un pārvalde šo spriedumu ir pārsūdzējusi.

Manā rīcībā nav pēdējā tiesas sprieduma, tāpēc grūti spriest par tajā esošo motivāciju. Lai neietekmētu tiesu, nebūtu korekti šajā sakarā izteikt kādu viedokli.

Vienu gan gribētu minēt – apgabaltiesas spriedumā neatradu atbildi uz jautājumu, vai Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punkts, kas regulē pilsonības atņemšanu, attiecas uz visiem pilsoņiem vai tikai uz tiem, kas pilsonībā **uzņemti naturalizācijas ceļā**. Īpaši tāpēc, ka likuma 9. pants paredz, ka dubultā pilsonība nedrīkst izveidoties personai, kura **uzņemta** pilsonībā, bet saskaņā ar likuma 1. pantā sniegtajiem terminiem **naturalizācija ir uzņemšana** pilsonībā. Citviet likums runā par pilsonības iegūšanu vai reģistrēšanos.

Pārsteidzoša ir arī PMLP prakse Pilsonības likuma normas piemērošanā attiecībā uz tām personām, kuras, pateicoties saviem vecākiem, dubultpilsonību savulaik ieguvušas kādā valstī kā nepilngadīgi bērni. Izrādās, ka, iestājoties pilngadībai, pret viņiem netiek rosinātas lietas par pilsonības atņemšanu. Piemēram, ja pirms desmit gadiem Vācijas pilsonību saņēmušajam pašlaik ir 20 gadi, viņš Latvijas pilsonību saglabā. Taču tai pašā laikā, ja kāds viņa vienaudzis pirms diviem gadiem pats, nevis viņa vecāki, panācis šo Vācijas pilsonības piešķiršanu, neatsakoties no Latvijas pilsonības, PMLP pret viņu vēršas tiesā ar pieteikumu par pilsonības atņemšanu. Šķiet, ka šādai attieksmei trūkst pietiekami saprātīga pamatojuma.

Katrā ziņā turpmāk pilsonības atņemšanas jautājumi, iespējams, būtu jāvērtē nevis vispārējās jurisdikcijas tiesai, bet gan Administratīvajai apgabaltiesai.

Tomēr secinājums ir viens: likumā jāparedz, ka Ministru kabinetam ir jāizstrādā procesuālā kārtība, lai šādos gadījumos, kad pilsonība atņemta Latvijas valstij lojālai personai, kas saglabājusi noturīgu tiesisku saikni ar Latviju, pilsonība tiktu atjaunota**.** ■

[1] Sk.: Pilsonības jautājumu risināšana ārvalstīs. Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvaldes Ārējo sakaru daļa. 2008. g., nepublicēts.

[2] Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/department3/2006/ska221-2006.pdf [skatīts 20.02.2012.].

[3] Latvijas pilsonību var atņemt ar apgabaltiesas lēmumu, ja persona ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības.

MĪTI PAR PAŠREIZĒJO PILSONĪBAS LIKUMU UN TĀ PIEMĒROŠANU

Mg.iur. **Jānis Citskovskis**,
Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes priekšnieka vietnieks
Foto: Boriss Koļesņikovs

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Kā valsts pārvaldes institūcijas, kura ikdienā piemēro Pilsonības likumu, pārstāvis es vēlētos savā referātā akcentēt trīs būtiskus un aktuālus Latvijas pilsonības jautājumus. Vispirms – kliedēt mītu, kas plaši izplatīts publiskajā vidē, masu medijos un pat politiskajā vidē, ka ārzemēs Latvijas pilsoņiem dzimušie bērni nevar būt dubultpilsoņi, otrkārt, apskatīt jautājumu, vai nepilsoņu bērnu vecāki vēlas saviem bērniem iegūt pilsonību un kādēļ to nav paveikuši līdz šim, un, treškārt, apskatīt aktuālu un patiesi revolucionāru tiesas spriedumu Latvijas pilsonības atņemšanas lietā.

1. Mīts: ārzemēs Latvijas pilsoņiem dzimušie bērni nevar būt dubultpilsoņi

Šodienas Latvijas publiskajā vidē ir plaši izplatīts mīts, ka esošā Pilsonības likuma regulējums nepieļauj dubultpilsonības veidošanos Latvijas pilsoņu ārzemēs dzimušajiem bērniem. Mīts tik ļoti iesakņojies pat politiskajā vidē, ka regulāri nākas dzirdēt aicinājumus steidzami grozīt Pilsonības likumu, lai šo "netaisnību" likvidētu.

Kā tad ir radies šis mīts? Mīts radies, interpretējot Pilsonības likuma normas un vispirms jau paplašināti interpretējot Pilsonības likuma 9. panta pirmo daļu, kura nosaka: "personai, kura tiek uzņemta Latvijas pilsonībā, nedrīkst izveidoties dubultā pilsonība". Interpretējot minēto normu paplašināti, t.i., tādējādi, ka ikvienai personai, kura iegūst Latvijas pilsonību, nevar izveidoties dubultā pilsonība, iespējams nonākt pie kļūdaina secinājuma, ka arī Latvijas pilsoņu nepilngadīgie bērni, kuriem iegūta citas valsts pilsonība, nevar tikt atzīti par Latvijas pilsoņiem, jo pretējā gadījumā tiem izveidotos dubultā pilsonība.

Jānorāda gan, ka vēsturiski tiešām minētās likuma normas interpretācija nav bijusi viennozīmīga – tā tikusi dažādi interpretēta gan vēsturiski, gan no dažādu valsts pārvaldes iestāžu (Tieslietu ministrijas, Naturalizācijas pārvaldes un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes) puses.

Tomēr nu jau pēdējo 5–6 gadu laikā minētās tiesību normas interpretācija ir vienveidīga un ir pat izveidojusies noturīga administratīvā prakse. Kā viens no būtiskākajiem avotiem, kas izmantojams minētās tiesību normas interpretēšanā, minams Satversmes tiesas 2007. gada 21. augusta lēmums par tiesvedības izbeigšanu lietā par "Pilsonības likuma 3. panta pirmās daļas 2. punkta un 9. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. pantam", kurā Satversmes tiesa, piekrīt, "ka ārvalstī dzimis un ārvalsts pilsonību ieguvis bērns var tikt atzīts par Latvijas pilsoni, tādejādi izveidojoties dubultpilsonībai". Vienlaikus Satversmes tiesa, interpretējot Pilsonības likuma 9. panta pirmo daļu kopsakarā ar citām Pilsonības likuma normām, nonāk pie secinājuma, ka "tādējādi Pilsonības likuma 9. panta pirmā daļa attiecas vienīgi uz pilsonības iegūšanu naturalizācijas ceļā".

Kā otra tiesību norma, kura ilgstoši mulsinājusi tiesību normu piemērotājus bērnu dubultpilsonības jautājumā, minams Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punkts: "Latvijas pilsonību var atņemt, ja persona ieguvusi citas valsts pilsonību, neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības." Sākotnēji var šķist, ka visos gadījumos, kad bērni bez Latvijas pilsonības ieguvuši arī citas valsts pilsonību, tiem vēlāk Latvijas pilsonība tiktu atņemta, ja vien tie paši no Latvijas pilsonības neatteiktos. Tomēr arī šeit jānorāda, ka jau vairāku gadu garumā izveidojusies noturīga judikatūra Latvijas pilsonības atņemšanas lietās, kad Latvijas pilsonība netiek atņemta, ja dubultpilsonība iegūta, personai esot nepilngadīgai. Tā, piemēram, Augstākās tiesas Senāts 2002. gada 27. februāra spriedumā (lieta SKC-116) nonācis pie secinājuma: "ja nepilngadīga persona reģistrēta kā Latvijas pilsonis, ziņas sniedzot personas vecākiem, bet ne pašai personai, nav pamata Latvijas pilsonības atņemšanai".

Tādejādi, izejot no iepriekš veiktās tiesību normu interpretācijas, jāsecina, ka šobrīd nav juridisku šķēršļu, lai Latvijas pilsoņu ārzemēs dzimušie bērni nevarētu tikt atzīti par Latvijas pilsoņiem, tiem vienlaikus esot arī citas valsts pilsoņiem. Nepastāv arī nekādi no tiesību normām izrietoši draudi, ka šādām

personām Latvijas pilsonība varētu tikt atņemta, tām sasniedzot pilngadību.

Kā apliecinājums pastāvošajai administratīvajai praksei jāmin Pilsonības un migrāciju lietu pārvaldes statistikas dati par bērniem, kuri atzīti par Latvijas pilsoņiem, kad tie dzimuši ārzemēs Latvijas pilsoņiem, vai dzimuši Latvijā ģimenēs, kur vienam no vecākiem ir Latvijas pilsonība, bet otram – citas valsts pilsonība, t.i., situācijās, kad bērnam ir vai potenciāli var izveidoties dubultā pilsonība. Kā rāda statistikas dati, pēdējos gados reģistrēti vairāki tūkstoši šādu reālo vai potenciālo dubultpilsoņu (*skat. 1. zīm.*)

2. Nepilsoņu bērnu atzīšana par Latvijas pilsoņiem. Kāpēc vecāki to vēl joprojām nav paveikuši?

Lai runātu par nepilsoņu bērniem, vispirms jāapskata jautājums, cik tad vispār Latvijā ir nepilsoņu. Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes datiem uz 2012. gada 1. janvāri no kopējā Iedzīvotāju reģistrā ietverto personu skaita 83,2% bija pilsoņi, 14,1% – nepilsoņi un 2,7% – ārzemnieki (*skat. 2. zīm.).* Savukārt, ja apskatām statistiku sadalījumā pa vecuma grupām, tad ieraugām visai interesantu ainu: nepilsoņu skaits vecumā līdz 15 gadiem ir relatīvi ļoti neliels – tikai 3%, vecuma grupā no 15 līdz 18 gadiem ir 4% nepilsoņu. Savukārt aina vecuma grupās virs 50 gadu vecuma atšķiras: vairāk nekā 20% personu attiecīgajās vecuma grupās ir nepilsoņi.

Saskaņā ar Iedzīvotāju reģistra datiem 2012. gada 1. janvārī bija reģistrēti 12 067 nepilsoņi vecumā līdz 18 gadiem. Tā kā saskaņā ar Pilsonības likuma 3.[1] pantu minētās personas reģistrācijas kārtībā var tikt atzītas par Latvijas pilsoņiem, ja vien iesniegušas attiecīgu iesniegumu Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē (līdz 15 gadu vecumam iesniegumu var iesniegt bērnu vecāki, bet no 15 gadu līdz 18 gadu vecumam jau pašas personas), tad rodas virkne jautājumu: kāpēc minētās personas nav ieguvušas Latvijas pilsonību, un vai viņas to vispār vēlas?

Jāatgādina, ka pēdējo divu gadu laikā Ministru kabinets šo nepilsoņu bērnu reģistrācijas procedūru ir būtiski vienkāršojis. Pirmkārt, iesniedzamo dokumentu skaits ir samazināts līdz vienam vienīgam iesniegumam, kurā tiek pausta griba iegūt Latvijas Republikas pilsonību. Otrkārt, kopš 2011. gada 1. jūlija šādu iesniegumu nepilsoņu bērnu vecāki var iesniegt jau Dzimtsarakstu nodaļā, vienlaikus ar bērna dzimšanas reģistrāciju (Dzimtsarakstu nodaļa iesniegumu pārsūta Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei lēmuma pieņemšanai).

Tomēr jānorāda, ka pēdējo gadu laikā nepilsoņu bērnu vecāku aktivitāte, lūdzot bērnus reģistrēt par Latvijas pilsoņiem, nav bijusi pārāk liela. Tā, līdz pat 2011. gada 1. jūlijam, kad tika veiktas kārtējās izmaiņas reģistrācijas procedūrā, no kārtējā gada laikā dzimušo nepilsoņu bērnu skaita tikai aptuveni

1. Bērnu skaits, kas atzīti par Latvijas pilsoņiem: bērns dzimis Latvijā un viens no vecākiem ir Latvijas pilsonis, bet otrs citas valsts pilsonis, vai bērns dzimis ārzemēs un viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi.
2008.–2011. gads
(Dati - Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, ledzīvotāju reģistrs)

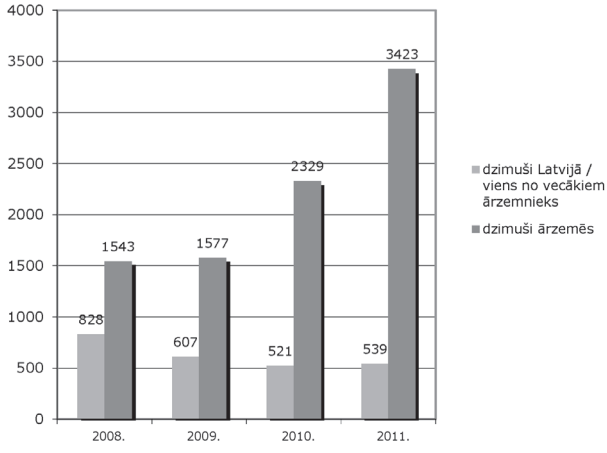

2. Iedzīvotāju sadalījums pēc vecuma grupām un valstiskās piederības, t.sk. nepilsoņu īpatsvars procentos
(Dati – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, ledzīvotāju reģistrs)

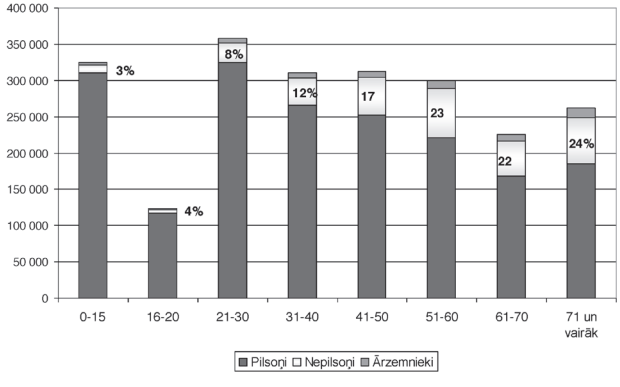

3. Vai nepilsoņi vēlas, lai viņu bērns iegūtu Latvijas pilsonību?
(Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes aptaujas dati)

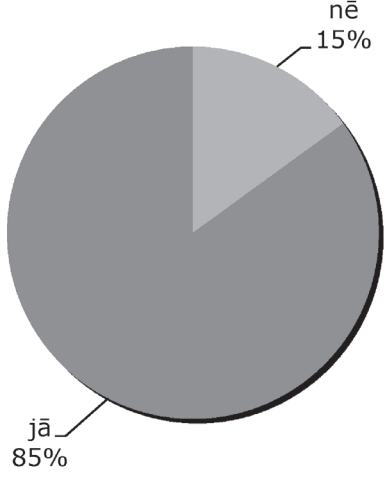

No Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas sprieduma lietā PAC-0118-12

Nav stājies spēkā; pārsūdzēts Senāta Civillietu departamentā

2012. gada 16. februārī

[..] Pilsonības likuma 9. pants nosaka, ka *personai, kura tiek uzņemta* Latvijas pilsonībā, nedrīkst izveidoties dubultā pilsonība, taču ja Latvijas pilsoni saskaņā ar ārvalsts likumiem var vienlaikus uzskatīt arī par attiecīgās ārvalsts pilsoni, tiesībattiecībās ar Latvijas Republiku viņš uzskatāms vienīgi par Latvijas pilsoni.

Tas nozīmē, ka katrs gadījums ir vērtējams individuāli, turklāt tas, lemjot jautājumu par attiecīgās prasības celšanu tiesā, jāņem vērā arī Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei, prasības pieteikumā norādot, tieši *kādēļ* konkrētajā gadījumā valstij būtu jāizmanto likumā dotās tiesības atņemt pilsonību un kā tas atbilst Latvijas valsts interesēm. [..]

Prasītājs nav iesniedzis pierādījumus faktam, ka Ulda Bērziņa tiesiskā saikne ar Latvijas valsti pēc Zviedrijas pilsonības iegūšanas būtu mazinājusies, t.i., ka Ulda Bērziņa un Latvijas valsts savstarpēji saistītais tiesību un pienākumu apjoms būtu kļuvis nenozīmīgs. Savukārt tiesai šādos apstākļos nav pamata neticēt Ulda Bērziņa paskaidrojumos norādītajam, ka, neskatoties uz nepieciešamību darba uzdevumos bieži atrasties ārpus Latvijas, viņa tiesiskā un emocionālā saikne ar Dzimteni nav mazinājusies. Uldim Bērziņam Latvijā ir deklarēta dzīvesvieta, kur dzīvo viņa ģimene – māte, sieva, četri bērni un mazbērni, viņš darbojas vadošā pētnieka statusā Latvijas Universitātes Atomfizikas un spektroskopijas institūtā, piedalās valstij nozīmīgu jautājumu izlemšanā tautas nobalsošanās un vēlēšanās, viņam rūp valstī notiekošais.

Tā kā viens no pilsoņa un valsts savstarpējās saiknes elementiem ir arī katra pilsoņa devums valstij, tajā skaitā, profesionālie panākumi un pilsoņu pēctecības nodrošinājums – bērni, lemjot par to, vai valsts interesēs ir pilsonības atņemšana šādai personai, minētajiem apstākļiem ir būtiska nozīme.

Uldis Bērziņš ir habilitēts fizikas zinātņu doktors, viņa profesionālie panākumi ir ievērojami pasaules līmenī un neapšaubāmi Latvijai dara godu. Uldis Bērziņš ir izaudzinājis četrus bērnus. Minētais liek secināt, ka Ulda Bērziņa kā Latvijas pilsoņa devums valstij ir ievērojams.

Prasības pieteikumā nav minēts neviens apstāklis, kas varētu norādīt uz to, ka Ulda Bērziņa piederība Zviedrijas pilsoņu kopumam Latvijas valstij varētu kaitēt drošības vai jebkādā citā veidā. Jāņem vērā, ka gan Latvija, gan Zviedrija ir Eiropas Savienības dalībvalstis.

Šādos apstākļos Civillietu tiesu palātai nav pamata atzīt, ka Latvijas valsts intereses būtu atņemt Uldim Bērziņam Latvijas pilsonību. [..]

5% tika atzīti par Latvijas pilsoņiem. Pēc 2011. gada 1. jūlija gan ir vērojams būtisks pieaugums, atsevišķos mēnešos pat vairāk par 50% no visu dzimušo bērnu skaita atzīti par Latvijas pilsoņiem.

Tomēr joprojām rodas jautājums – kāpēc, pastāvot tik elementārai procedūrai, nepilsoņu bērnu vecāki tik negribīgi reģistrē bērnus kā Latvijas pilsoņus? Tā kā publiskajā telpā parādās dažādi pieņēmumi un pat izskanējuši priekšlikumi grozīt Pilsonības likumu un piešķirt visiem nepilsoņu bērniem Latvijas pilsonību automātiski, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde veica nepilsoņu bērnu vecāku aptauju ar mērķi noskaidrot motīvus, kādēļ nepilsoņu bērniem netiek pieprasīta Latvijas pilsonība (*skat. 3. zīm.*). Uz jautājumu, vai nepilsoņi vēlas, lai bērns iegūtu Latvijas pilsonību, 85% gadījumu vecāki sniedza pozitīvu atbildi, bet 15% gadījumu atbildēja noraidoši. Tādējādi aptauja skaidri parādīja, ka ir pietiekami liels skaits nepilsoņu, kuri nevēlas, lai viņu bērns tiktu atzīts par Latvijas pilsoni. Vēl jo vairāk: pēc tam, kad publiskajā telpā sākās diskusijas par iespēju automātiski piešķirt nepilsoņu bērniem Latvijas pilsonību, Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde saņēma satrauktu nepilsoņu bērnu vecāku telefona zvanus, kuros tika izteikts lūgums viņu bērniem neuzspiest Latvijas pilsonību. Tādējādi iepriekšminētā aptauja apliecina, ka šī brīža situācijā nav pamata runāt par jebkādu automātisku Latvijas pilsonības piešķiršanu.

Interesanta aina paveras, apkopojot nepilsoņu bērnu vecāku atbildes uz jautājumu, kāpēc vecāki nav iesnieguši iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai bērnam (*skat. 4. zīm.*) Liels skaits bērnu vecāku (24%) uzskata, ka viņu bērniem Latvijas pilsonība pienākas automātiski, un viņi nevēlas veikt nekādas formālas pilsonības pieprasīšanas procedūras. Ievērojams vecāku skaits pilsonības reģistrācijas procedūru bērniem nav veikuši dažādu formālu iemeslu dēļ (21% nav zinājuši, ka procedūra ir pietiekami vienkārša; savukārt 18% vecāku vienkārši nav bijis laika). Jāatzīmē, ka joprojām pietiekami liels skaits nepilsoņu nepieprasa saviem bērniem Latvijas pilsonību, jo Krievijas vīzu politikas dēļ nepilsoņiem ir vieglāk ceļot uz Krieviju un citām NVS valstīm (Latvijas pilsoņiem, ieceļojot Krievijā nepieciešama vīza, bet Latvijas nepilsoņiem vīza nav nepieciešama). Gandrīz 6% gadījumu vecāki nav pārliecināti par Latvijas pilsonības iegūšanas nepieciešamību un priekšrocībām, līdz ar to pagaidām savu izvēli nav izdarījuši. Aptauja parāda arī to, ka nav patiess iepriekš publiskajā telpā uzturētais stereotips, ka lielam skaitam bērnu Latvijas pilsonība netiek pieprasīta, jo nav zināma otra vecāka atrašanās vietā vai otrs vecāks nevēlas, lai bērns iegūst Latvijas pilsonību: attiecīgi tikai 5% un 2% gadījumu aptaujā minēts šāds iemesls. Tādējādi aptauja parāda, ka nav pamata runāt par Latvijas pilsonības uzspiešanu nepilsoņu bērniem,

bet ir jāveic attiecīgās sabiedrības daļas informēšana par Latvijas pilsonības iegūšanas iespējām, kā arī priekšrocībām, vienlaikus veicinot pilsonības prestižu. Bez tam jāatzīst, ka nepilsoņu vidū plaši izplatīts ir arī viedoklis: lai bērni paši izdara savu izvēli par pilsonības iegūšanu pēc 15 gadu vecuma sasniegšanas.

3. Dubultpilsonība un Latvijas pilsonības atņemšana

Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punkts nosaka: "Latvijas pilsonību var atņemt ar apgabaltiesas lēmumu, ja persona ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības." Tādējādi jau kopš 1995. gada, kad stājās spēkā Pilsonības likums, Latvijas Republikas pilsoņiem netiek pieļauta dubultpilsonība, izņemot "trimdas" Latvijas pilsoņus (Pilsonības likuma Pārejas noteikumu 1. punktā minētie subjekti), kuriem saskaņā ar Pilsonības likuma pārejas noteikumiem dubultpilsonība atļauta, un Latvijas pilsoņus, kuri par dubultpilsoņiem kļuvuši, būdami nepilngadīgi (bērnu dubultpilsonības jautājums apskatīts referāta pirmajā daļā).

Jānorāda, ka kopš 1995. gada Latvijas pilsonības atņemšanas lietās izveidojusies noturīga judikatūra. Statistikas dati parāda, ka Latvijas pilsonība ar tiesas spriedumu tiek atņemta vidēji līdz 100 personām gada laikā. Tiesu prakse, piemērojot Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punktu, bijusi īpaši noturīga, un visos gadījumos, kad tiesa konstatējusi citas valsts pilsonību un faktu, ka persona nav iesniegusi iesniegumu par atteikšanos no Latvijas Republikas pilsonības, Latvijas pilsonība ir atņemta (*skat. 5. un 6. zīm.*).

Kā negaidīts pavērsiens Latvijas pilsonības atņemšanas tiesu praksē minams plašu rezonansi masu medijos guvušais Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. februāra tiesas spriedums (PAC-0118-12) par Latvijas pilsonības atņemšanu lietā, ko publiskajā telpā dēvē arī par zinātnieka U. Bērziņa lietu (*skat. fragmentu no sprieduma 24. lpp.*).

Pilnībā atkāpjoties no Pilsonības likuma normām un gadu gadiem izveidojušās judikatūras, tiesa veica tiesību tālākveidošanu, izmantojot *contra legem* metodi. Tiesa nonāca pie secinājuma, ka "(..) attiecībā uz dubultpilsonību katrs gadījums vērtējams individuāli, ņemot vērā valsts intereses". Vienlaikus tiesa norādīja, ka "minētās valsts intereses, to nozīmīgums un aktualitāte konkrētā laika periodā pastāv neatkarīgi no likumdevēja spējas operatīvi pieņemt tām atbilstošus likuma grozījumus un skaidrojumus to piemērošanai". Spriedumā tiesa arī mēģināja definēt jēdziena "valsts intereses" saturu. Tiesas ieskatā, "valsts intereses" Latvijas pilsonības atņemšanas lietā noskaidrojamas, izejot no šādiem apsvērumiem: pirmkārt, vai, iegūstot citas valsts pilsonību, ir mazinājusies personas tiesiskā saikne ar Latvijas valsti; otrkārt, cik nozīmīgs ir personas

4. Kāpēc vecāki nav agrāk iesnieguši iesniegumu Latvijas pilsonības iegūšanai bērnam?
(Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes aptaujas dati)

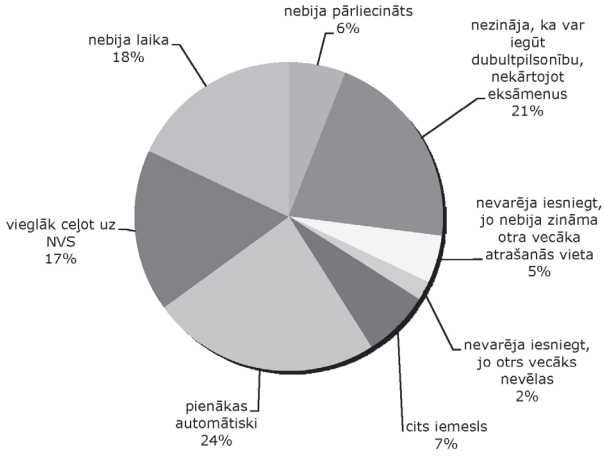

5. Personu skaits, kuras atteikušās no Latvijas pilsonības vai kurām Latvijas pilsonība atņemta: 2008.–2011.
(Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati)

Atteikušās no Latvijas pilsonības

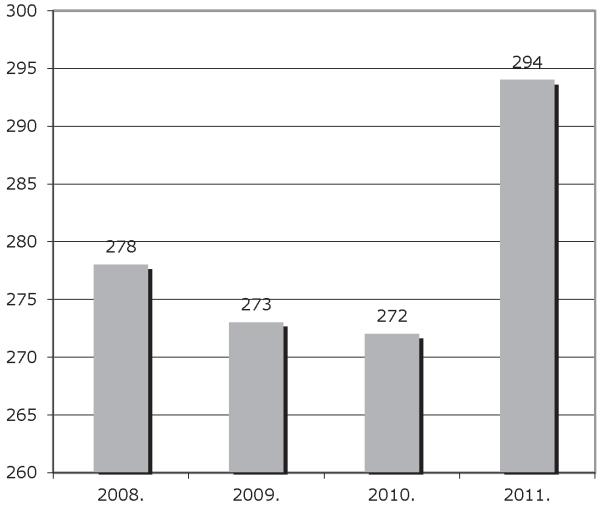

Latvijas pilsonība atņemta

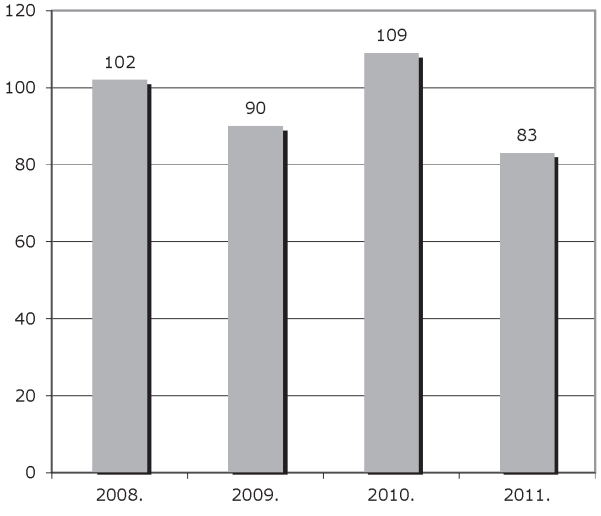

devums valstij profesionālās darbības veidā; treškārt, vai persona nodrošinājusi valstij pēcnācējus (bērnus); ceturtkārt, vai personas piederība citam pilsoņu kopumam nerada kaitējumu valsts drošībai.

Konkrētajā lietā tiesa, konstatējot, ka persona joprojām vēlas uzturēt tiesisko saikni ar Latviju, ir izaudzinājusi četrus bērnus, ir habilitētais zinātņu doktors un veic zinātnisko darbību, kā arī to, ka tās piederība Zviedrijas pilsonībai nerada draudus Latvijas Republikai, nonāk piesecinājuma: "nav pamata atzīt, ka Latvijas valsts interesēs būtu atņemt personai Latvijas pilsonību".

Taču konkrētais spriedums rada vairāk jautājumu, nekā sniedz atbildes. Vai tiesai ir pietiekams pamats tiesību jaunrades izmantošanai? Vai tiesas veiktā tiesību tālākveidošana ir pārliecinoši juridiski pamatota un vai "precedents" nerada draudus tiesiskuma un varas dalīšanas principu ievērošanai? Tie ir jautājumi, par kuriem šobrīd aktīvi diskutē tiesību eksperti un uz kuriem, domājams, Augstākās tiesas Senāts, izskatot Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes kasācijas sūdzību, sniegs galīgās atbildes.

Dziļas pārdomas minētā sprieduma sakarā raisa arī fakts, ka pat Satversmes tiesa 2010. gada 13. maija spriedumā lietā Nr. 2009-94-01 "Par Pilsonības likuma pārejas noteikumu 1. punkta pirmā teikuma vārdu "ja reģistrācija notiek līdz 1995. gada 1. jūlijam" un otrā teikuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 2. pantam, kā arī Latvijas PSR Augstākās padomes 1990. gada 4. maija deklarācijas "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu" preambulai", nonāca pie secinājuma, ka "pilsonības jautājumu tiesiskā regulējuma pieņemšanai piemīt politiskais aspekts" un "visi būtiskie jautājumi, kas attiecas uz pilsonības institūtu, ir visupirms likumdevēja kompetencē".

Lai arī spriedums vēl nav stājies spēkā (*Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2012. gada 16. februāra spriedums lietā PAC-0118-12 ir pārsūdzēts Senātā – red.*), jau šobrīd personas, pret kurām celtas līdzīgas prasības par Latvijas pilsonības atņemšanu, iesniedz tiesā paskaidrojumus un lūgumus pievienot pierādījumus, izejot no "U.Bērziņa lietā" definētā "valsts interešu" jēdziena. Kā spilgts piemērs šai sakarā jāmin kāds Latvijas, Krievijas un Kazahstānas pilsonis un piecu bērnu tēvs, kurš, ņemot vērā "U. Bērziņa lietā" secināto, lūdz noraidīt prasību par Latvijas pilsonības atņemšanu. Tādējādi, ja "U. Bērziņa lietā" spriedums stātos spēkā, tas atvērtu "Pandoras lādi" un tiesību piemērotājiem jau šobrīd nāktos atbildēt arī uz jautājumu, kāda ir tiesas nolēmuma iespējamā ietekme uz tiesību sistēmu kopumā un vai spriedums rada pietiekami vispārīgu noregulējumu, un vai tas būtu piemērojams arī citu, līdzīgu dubutpilsonības gadījumu atrisināšanai? Šis jautājums šobrīd nodots izlemšanai Augstākās tiesas Senātam.■

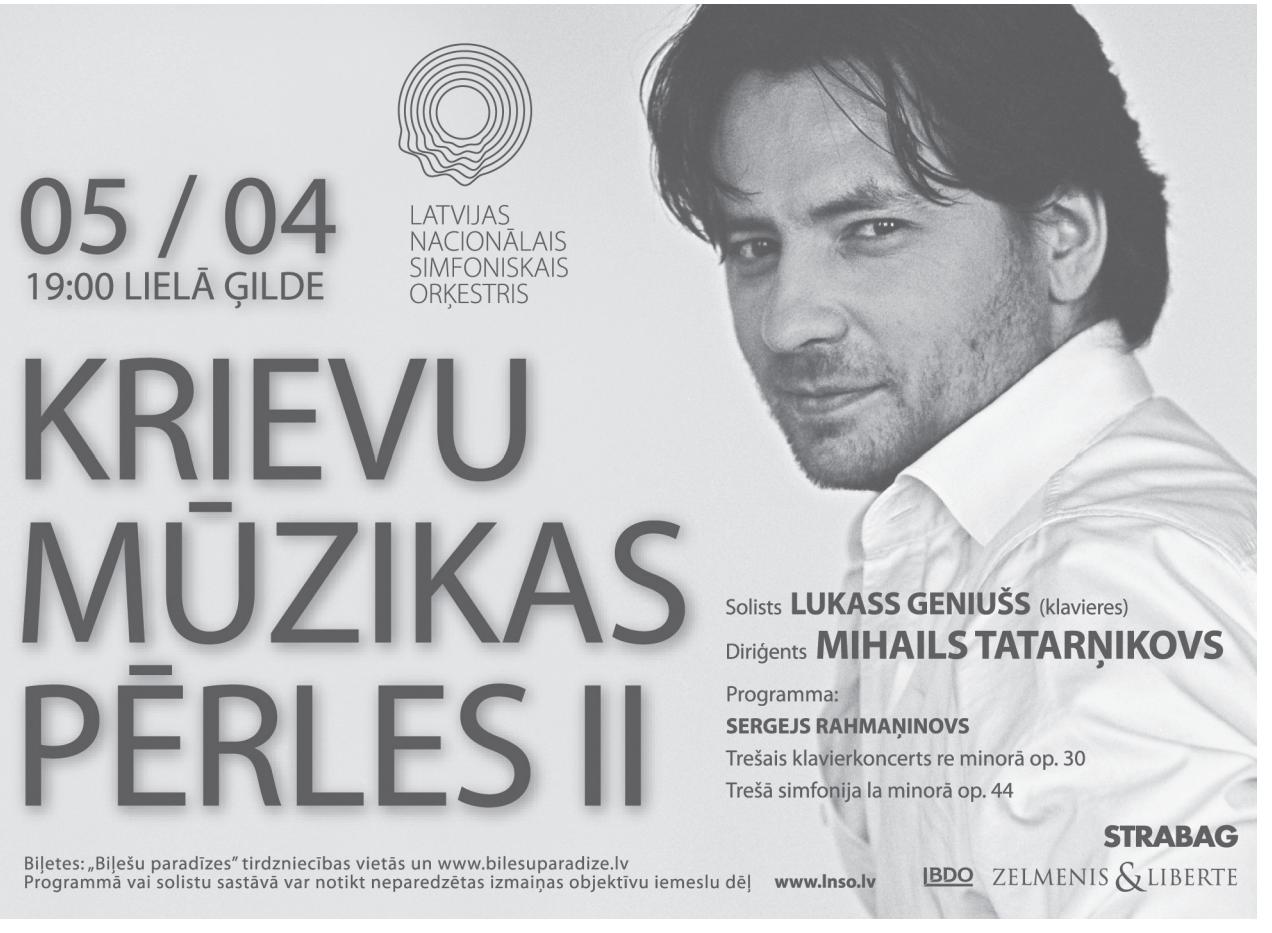

PILSONĪBAS JAUTĀJUMA STARPTAUTISKAIS REGULĒJUMS

Mg.iur. **Inga Reine**,
Ministru kabineta pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās
Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Raksts tapis, balstoties uz prezentāciju Latvijas Republikas Saeimas un Latvijas Universitātes 2012. gada 2. martā rīkotajā konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā", kuras mērķis bija īsi atbildēt uz jautājumu, vai starptautiskajās tiesībās pastāv tiesības uz pilsonību.

Vispirms būtu jāsāk ar juridiskajā zinātnē stingri noteikto atziņu, ka pilsoņu kopums veido vienu no neatkarīgas valsts pamatelementiem un līdz ar to pēc savas būtības pilsoņu loka noteikšana ir valstiski svarīgs jautājums. Vienlaikus būtu jāatbild uz jautājumu, vai starptautiskajās tiesībās ir noteikta pilsonības definīcija.

Jāatzīst, ka visautoritatīvākais avots šajā jautājumā vēl joprojām paliek nu jau vairāk nekā 55 gadus vecs Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Starptautiskās tiesas (*International Court of Justice*) spriedums lietā *Nottebohm* (Lihtenšteina pret Gvatemalu),[1] saskaņā ar kuru "pilsonība ir tiesiska saikne, kuras pamatā ir piederības sociālais fakts, patiesa pastāvēšanas, interešu un sentimentu saistība kopā ar abpusēju tiesību un pienākumu pastāvēšanu. Var teikt, ka tā veido juridisko izpausmi faktam, kad indivīds, uz ko tā tiek attiecināta vai nu tieši pēc likuma, vai iestādes darba rezultātā, ir faktiski ciešāk saistīts ar tās valsts iedzīvotājiem, kas tam dod pilsonību, nekā ar jebkādu citu valsti".[2]

Jau minētajā spriedumā ANO Starptautiskā tiesa atzina, ka nepastāv personas subjektīvās tiesības uz pilsonību.[3] Arī pašreiz šis princips ir labi nodibināts starptautiskajā praksē[4] un to atzinušas arī Latvijas tiesas.[5] Vienīgais izņēmums ir noteikts ANO Konvencijas par bērna tiesībām 7. panta 1. punktā, kas garantē katram bērnam tiesības uz pilsonību. Tai pašā laikā minētā norma klusē attiecībā uz to, tieši kuras valsts pilsonība bērnam būtu piešķirama (piemēram, valsts, kurā bērns ir piedzimis, vai bērna vecāku pilsonības valsts), atstājot šo jautājumu attiecīgās valsts nacionālo likumu ziņā, vienlaikus akcentējot uzmanību uz nepieciešamību izvairīties no situācijas, kurā bērnam nebūtu nevienas valsts pilsonības (Konvencijas 7. panta 2. punkts).

Līdz ar to ir pamats teikt, ka starptautiskajās tiesībās nav noteikts konkrēts standarts, kam būtu jābūt ietvertam katras valsts pilsonības likumā, kā, piemēram, tas ir ar nacionālajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.[6] Tai pašā laikā ir vairāki nacionālajos pilsonības likumos ietveramie kritēriji, kas ir izveidojušies starptautisko tiesību attīstības un valstu prakses rezultātā.

Runājot par starptautiskajās tiesībās noteiktiem kritērijiem, pirmkārt, jāatzīmē diskriminācijas aizliegums. Šeit gan uzreiz būtu jāuzsver, ka atšķirīga pieeja dažādu iedzīvotāju grupām, piemēram, pēc valstī nodzīvota laika perioda, neveidos diskrimināciju. Šajā gadījumā pamatā ir runa par aizliegumu izvirzīt atšķirīgus nosacījumus pilsonības saņemšanai atkarībā no, piemēram, personas dzimuma, rases (tautības) un izcelsmes (laulībā vai ārlaulībā dzimušie vai adoptētie bērni).[7] Otrkārt, būtu izceļams bezvalstnieku skaita palielināšanas aizliegums, kas izriet no ANO 1961. gada Konvencijas par bezvalstnieku skaita samazināšanu. Treškārt, jāatceras patvaļīgas pilsonības atņemšanas aizliegums.

Vienlaikus valstu prakses rezultātā ir izkristalizējušies vairāki nosacījumi, kurus tās iestrādā nacionālajos pilsonības likumos, lai līdzsvarotu savas nacionālās intereses ar starptautiskajās tiesībās noteikto. Šobrīd nepievērsīšos prasībām, kuras parasti tiek izvirzītas, lai persona tiktu atzīta par kādas valsts pilsoni, bet par prasībām, kuras tiek izvirzītas personām, kas vēlas naturalizēties.

Pirmkārt, lai persona varētu pretendēt uz naturalizāciju, tai parasti jāievēro dzīvošanas cenzs attiecīgās valsts teritorijā.[8] Saskaņā ar Pilsonības likuma 12. panta pirmās daļas pirmo punktu, personai, kas vēlas naturalizēties, Latvijā jānodzīvo vismaz pieci gadi no pastāvīgās uzturēšanās atļaujas saņemšanas brīža.

Otrkārt, valstis naturalizācijas pretendentiem bieži vien izvirza integrācijas prasību.[9] Latvijas Pilsonības likumā integrācijas prasība ir izvirzīta 12. pantā, kas pilsonības pretendentiem naturalizācijas kārtībā prasa valodas prasmes un Latvijas vēstures un himnas zināšanas.

Treškārt, valstis pārbauda, lai pilsonības pretendents naturalizācijas kārtībā neradītu draudus valsts drošībai.[10] Šai sakarā jāatzīst, ka šobrīd spēkā esošā Latvijas Pilsonības likuma 11. pantā noteiktie naturalizācijas ierobežojumi ir neveiksmīgi formulēti, kas neļauj tos efektīvi piemērot praksē.

Ceturtkārt, valstis no pilsonības pretendentiem naturalizācijas kārtībā bieži prasa arī lojalitātes apliecinājumu.[11] Ar lojalitātes apliecinājumu es šeit saprotu ko vairāk nekā Pilsonības likuma 12. panta pirmās daļas 6. punktā noteikto pienākumu dot solījumu par uzticību Latvijas Republikai.

Latvijas Pilsonības likums šajās jomās noteikti būtu jāuzlabo.

Nākamais aktuālais jautājums ir, vai Latvijai būtu jāatļauj dubultpilsonība. Vai ir pamats uzskatīt, ka

dubultpilsonība ir personas subjektīva tiesība vai tomēr valsts brīvas izvēles (politiskās izšķiršanās) jautājums? Manā uzskatā, nepastāv personas subjektīvas tiesības uz dubultpilsonību. Tai pašā laikā, ņemot vērā mūsdienu pasauli, kurā cilvēki brīvi pārvietojas, precas ar citu valstu pilsoņiem un laiž pasaulē bērnus, dubultpilsonības atzīšana ir realitāte, kura valstij būtu jāatzīst, ja tā grib noturēt savus pilsoņus. Vienlaikus uzskatu, ka starptautiskajās tiesībās un praksē nepastāv konkrēti kritēriji vai prasības, kas būtu jāievēro, izlemjot jautājumu par dubultpilsonības atļaušanu un nosakot valstu loku, ar kurām dubultpilsonība būtu atļaujama, jo tas tomēr ir katras valsts politiskās izšķiršanās jautājums. Vienīgais acīmredzamais pienākums, kas šajā gadījumā būtu jāievēro, ir pilsoņu diskriminācijas aizliegums. Taču šeit uzreiz jāatzīmē, ka ne katra atšķirīga attieksme pret saviem pilsoņiem veidos diskrimināciju.

Apkopojot teikto, jāsecina: neskatoties uz to, ka pilsonības jautājums, ieskaitot dubultpilsonības atļaušanu, ir katras valsts politiskās izšķiršanās jautājums, šeit tomēr zināmā mērā saduras valsts un indivīda intereses. No vienas puses, ņemot vērā, ka līdz ar pilsonības piešķiršanu, valsts uzņemas pienākumu aizsargāt attiecīgo personu un piešķirt tai zināmas privilēģijas (piemēram, tiesības vēlēt parlamentu), tā noteikti nebūtu ieinteresēta piešķirt pilsonību personām, kas ar savām darbībām apdraud būtiskas valsts intereses vai vērtības. No otras puses, arī personas būtu ieinteresētas prasīt kādas konkrētas valsts pilsonību, ņemot vērā tās tiesiskās un ģimeniskās (personiskās) saites, kā arī mantiskās intereses un praktiskos apsvērumus. Indivīdu interesēm ir vēl lielāka loma, izšķirot jautājumu par dubultpilsonību. Šeit jāatceras, ka jo īpaši Latvijas pilsonības esamība vai neesamība var būt izšķiroša īpašumu tiesību jautājumos (piemēram, ierobežojumi zemes īpašumu tiesību piešķiršanai lauku apvidos),[12] tiesībās iegūt izglītību Latvijā,[13] izlemjot jautājumu par profesiju (ieņemamo amatu), politiskajās tiesībās.

Vēl viens būtisks aspekts, kas būtu jāievēro, veidojot pilsonības politiku, ir tas, ka no tiesiskā un praktiskā viedokļa pilsonību ir vieglāk nepiešķirt nekā atņemt. Tas ir izskaidrojams ar to, ka bezvalstniecības samazināšanas pienākums neiet tik tālu, lai uzliktu valstīm stingras prasības piešķirt pilsonību kādai personai vai iedzīvotāju grupai.[14] Taču tas pienākums kļūst daudz reālāks gadījumos, kad valsts pilsonību atņem.[15]

Visbeidzot, nepieciešams atbildēt uz jautājumu, vai lēmumi par pilsonības (ne)piešķiršanu vai atņemšanu būtu pārsūdzami. Eiropas Konvencijas par pilsonību 12. pants paredz: valstij jānodrošina, "ka lēmumi par tās pilsonības iegūšanu, saglabāšanu, zaudēšanu, atgūšanu vai apliecināšanu ir administratīvi vai juridiski pārsūdzami saskaņā ar šīs valsts iekšējām tiesībām". Šai sakarā jāatzīmē, ka konvencijas autori tomēr nebija pietiekami ņēmuši vērā pastāvošo valstu praksi, saskaņā ar kuru daudzos gadījumos lēmums par pilsonības piešķiršanu tomēr tiek uzskatīts par politisku lēmumu.[16] Par mēģinājumu "samierināt" Konvencijas autoru vēlmi ar pastāvošo valstu praksi var uzskatīt Konvencijas paskaidrojoša memoranda 88. punktu, kurā norādīts, ka atsevišķos gadījumos, ja attiecīgo lēmumu pieņem augstākās varas iestādes, ir pieļaujams, ka lēmumu nevar pārsūdzēt augstākajā institūcijā, ja vien tas pakļauts citām juridiskās vai administratīvās kontroles formām.[17] Arī saskaņā ar labi iedibinātu Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi neiespējamība pārsūdzēt politiskos lēmumus tiesā nav uzskatāma par tiesību uz pieeju tiesai, ko garantē Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6. pants, pārkāpumu.[18] Tas nav pārsteidzošs, jo tiesu kompetencē ietilpst tiesiskuma kritēriju izvērtēšana un tā pēc būtības nevar vērtēt politisko lēmumu motivāciju.[19] Tai pašā laikā tas nenozīmē, ka tiesas nevarētu vērtēt t.s. starplēmumus par personas atbilstību kādam no pilsonības pretendentiem izvirzāmajām prasībām (piemēram, dzīvošanas cenzs, valodas zināšanas utt.), ko valsts pārvaldes iestādes pieņem pirms gala politiskā lēmuma pieņemšanas.[20]

No minētā var izdarīt secinājumu, ka starptautiskās tiesības negarantē ikvienam tiesību uz pilsonību. Tai pašā laikā valsts brīvība, izlemjot par savu pilsonības politiku, nav neierobežota.■

[1] Nottebohm (Liechtenstein v. Guatemala), 1955. gada 6. aprīļa spriedums. Pieejams: http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&k=26&case=18&code=lg&p3=4 [skatīts 12.03.2012.].

[2] "[N]ationality is a legal bond having as its basis a social fact of attachment, a genuine connection of existence, interests and sentiments, together with the existence of reciprocal rights and duties. It may be said to constitute the juridical expression of the fact that the individual upon whom it is conferred, either directly by the law or as the result of an act of the authorities, is in fact more closely connected with the population of the State conferring nationality than with that of any other State."

[3] "[I]nternational law leaves it to each State to lay down the rules governing the grant of its own nationality."

[4] Piemēram, 1997. gada Eiropas Konvencijas par pilsonību (ETS No. 166) 3. pants un tās paskaidrojošais memorands. Pieejams: http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm [skatīts 12.03.2012.].

[5] Sk., piemēram, 2005. gada 16. decembra Administratīvās rajona tiesas spriedumu lietā Nr. A1486-05/3, 9. punkts.

[6] Eiropas Padomes Ministru komitejas 2010. gada 24. februāra rekomendācija (2010)3 par tiesiskiem aizsardzības līdzekļiem sūdzībām par pārmērīgu procesa ilgumu, kas ir balstīta uz labi nodibinātu Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūru. Pieejams: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/documents/CMRec_en.asp. [skatīts 12.03.2012.].

[7] ANO 1961. gada Konvencijas par bezvalstnieku skaita samazināšanu 9. pants; Genovese v. Malta (iesniegums Nr. 53124/09) 2011. gada 11. oktobra ECT spriedums.

[8] Šāda prasība tiek izvirzīta, piemēram, Armēnijā (vismaz 3 gadi), Austrijā (10 gadi), Beļģijā (3 gadi), Norvēģijā (7 gadi), Vācijā (8 gadi).

[9] Piemēram, Austrijā, Beļģijā, Vācijā.

[10] Šāda prasība tiek izvirzīta, piemēram, Austrijā, Bulgārijā, Norvēģijā (tiek prasīta laba reputācija), Vācijā. Sk. arī ANO 1961. gada Konvencijas par bezvalstnieku skaita samazināšanu 1. panta 2. daļas (c) punktu.

[11] Piemēram, Beļģijā, Kanādā. ANO 1961. gada Konvencijas par bezvalstnieku skaita samazināšanu 8. panta 3. daļa.

[12] Likums "Par zemes privatizāciju lauku apvidos".

[13] Izglītības likuma 3. pants nosaka ierobežojumus attiecībā uz tiesībām uz izglītību Latvijā (kas faktiski ir vienīgā vieta pasaulē, kur iespējams iegūt izglītību latviešu valodā). Piemēram, pašreizējā redakcijā likums nenodrošina šo tiesību latviešu izcelsmes Kanādas pilsonim, kas nedzīvo Latvijā.

[14] Sk., piemēram, Family K. and W. v. the Netherlands (iesniegums Nr. 11278/84), 1985. gada 1. jūlija ECT lēmums; Anton Jazvinskỳ v. the Slovak Republic (iesniegums Nr. 33088/96, 52236/99, 52451/99-52453/99, 52455/99, 52457/99-52459/99), 2000. gada 7. decembra ECT lēmums; Savoia and Bounegru v. Italy (iesniegums Nr. 8407/05), 2006. gada 11. jūlija ECT lēmums; Borisov v. Lithuania (iesniegums Nr. 9958/04), 2011. gada 14. jūnija ECT spriedums, §116.

[15] C-135/08 Janko Rottmann v. Freistaat Bayern, Eiropas Kopienas tiesas 2010. gada 2. marta spriedums; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. SKC-215/2011 14.–15. punkts; ANO 1961. gada Konvencijas par bezvalstnieku skaita samazināšanu 7. panta 6. daļa un 8. panta 1. daļa.

[16] Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra spriedumu lietā Nr. 2005-02-0106, 15.3. punkts.

[17] Valstis acīmredzami nav apmierinātas ar Eiropas Konvencijā par pilsonību izvēlēto pieeju, jo tās ratifikāciju skaits saglabājas ļoti zems. Pēc datiem uz 2012. gada 12. martu šo konvenciju bija ratificējušas tikai 20 no 47 Eiropas Padomes dalībvalstīm. No tām 10 valstis ratificēja konvenciju ar atrunām, tai skaitā par Konvencijas 12. panta neatzīšanu (Bulgārija, Dānija, Ungārija). Pēdējā valsts, kas ratificēja šo konvenciju, bija Melnkalne, kas to izdarīja 2010. gada 22. jūnijā.

[18] Sk., piemēram, Markovic and others v. Italy (iesniegums Nr. 1398/03), 2006. gada 14. decembra ECT spriedums.

[19] Briede J. Administratīvais akts. Latvijas Vēstnesis: 2003, 151. lpp.; 2006. gada 13. februāra Administratīvās apgabaltiesas spriedums lietā Nr. 1230-06/12, 13. punkts; Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 11. aprīļa lēmums lietā SKA-221, 8.3. punkts.

[20] Sk., piemēram, 2005. gada 16. decembra Administratīvās rajona tiesas spriedumu lietā Nr. A1486-05/3, 13. punkts; 2006. gada 13. februāra Administratīvās apgabaltiesas spriedums lietā Nr. 1230-06/12, 13. punkts; Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 11. aprīļa lēmums lietā SKA-221, 8.2. punkts.

DUBULTĀS PILSONĪBAS NEPIECIEŠAMĪBA

Gaidis Bērziņš, tieslietu ministrs
Foto: Boriss Koļesņikovs

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Tieslietu ministrija ir devusi savu atzinumu, un pašlaik Saeima veic darbu pie grozījumiem Pilsonības likumā, lai ietvertu tajā principus, pēc kādiem būtu pieļaujama dubultpilsonība. Taču šis jautājums ir tik svarīgs, ka tam vajadzētu būt nozīmīgai Latvijas prioritātei. Tas ir nacionāls un valstisks jautājums.

Savu uzstāšanos vēlos sākt ar vakardien saņemtu vēstuli no Dienvidkalifornijas latviešu biedrības, ko parakstījis valdes priekšsēdis Ivars Mičulis: "Cienījamie "Latvijas pavalstniecība 21. gadsimtā" konferences dalībnieki!

Rakstu, pārstāvot Dienvidkalifornijas latviešu biedrības biedrus. Dienvidkalifornijā dzīvo daudz latviešu, kuri paši vai viņu vecāki dažādu iemeslu dēļ nepieprasīja Latvijas pavalstniecību aizritējušā gadsimta 90. gados, kad tas bija iespējams.

Vairākiem bijis jāatsakās no Latvijas pavalstniecības, jo viņi paši vai viņu bērni pieņēmuši ASV pavalstniecību. Latvijas pavalstniekiem šeit dzimuši bērni, kuri automātiski kļuva par ASV pavalstniekiem. Daudzi šejienes latvieši vēlas kļūt pat Latvijas pavalstniekiem, lai viņi un viņu bērni būtu piederīgi Latvijai.

Īpaši tas bija jūtams tautas nobalsošanas dienā 18. februārī, kad tik daudzi vēlējās balsot un būt aktīvi Latvijas pavalstnieki.

Dienvidkalifornijas latvieši pieprasa un atbalsta grozījumus likumā par pavalstniecību."

Ir būtiski dubultpilsonības jautājumu izlemt pēc iespējas racionālā un saprātīgā termiņā, jo tieši šobrīd tas var ietekmēt konkrētu cilvēku likteņus. Mēs varam zaudēt veselas dzimtas, ģimenes. Mēs novilcinām vienu, otru, trešo mēnesi, gadu, un tie jau ir ne vairs desmiti, bet simti ģimeņu, kas Latvijai ir vai nu piederīgi, vai tiek nošķirti. Cilvēkiem rodas cilvēcisks aizvainojums un arī neiespējamība kaut ko šajā jautājumā darīt. Loģiski, ka tas atsvešina no Latvijas.

Mūsdienās, globalizācijas apstākļos, kad cilvēki kļuvuši mobilāki, novērojama tendence, ka aizvien vairāk valstu pārdomā un lemj par labu dubultās pilsonības institūta ieviešanai. Tāpat Eiropā samazinās to jurisdikciju skaits, kuras paredz automātisku pilsonības zaudēšanu labprātīgas citas valsts pilsonības iegūšanas gadījumā. Jo sevišķi dubultpilsonību atzīst tās valstis, kuras piedzīvojušas plašu emigrāciju.

Latvijas situācija ir īpaša: vairāk nekā 20% pilsoņu – inteliģence, militārpersonas, politiskā vadība, rūpnieki, un daudzi jo daudzi citi – tika izdzīti no savas zemes, un nedz viņi, nedz viņu pēcteči 50 gadus nevarēja tajā atgriezties. Tas automātiski nozīmē arī to, ka viņi tika saistīti stiprām saitēm ar savu mītnes zemi. 1994. gada Pilsonības likums ierobežoja dubultpilsonības iegūšanu šiem trimdiniekiem, nosakot īsu pieteikšanās termiņu, turpretī viņu vietā Latvijā iebraukušiem cilvēkiem naturalizācijas tiesības nav ierobežotas ne ar kādiem termiņiem.

Latviešu emigrantiem, kas Rietumvalstīs apmetās pēc Otrā pasaules kara un kuriem atbilstoši 1994. gadā pieņemtajam Pilsonības likumam vajadzēja Latvijas pilsonībai pieteikties līdz 1995. gadam, bet kas dažādu apstākļu dēļ šo termiņu nokavēja, ir svarīgi atcelt šos ierobežojumus un ļaut jebkuram Rietumvalstīs dzīvojošajam kara bēglim atgūt zaudēto Latvijas Republikas pilsonību. Tas būtu tikai godīgi pret tiem, kuriem kara dēļ nācās zaudēt savu dzimteni uz pusgadsimtu.

Latvijas valstij ir svarīgs katrs tās pilsonis, tāpēc Pilsonības likumā esošā norma, ka pēc brīvprātīgas citas valsts pilsonības iegūšanas ir jāzaudē Latvijas pilsonība, tagad jau ir pretrunā ar Latvijas interesēm. Ir skumji, ka mūsdienu Latvijā jānotiek tiesas prāvām par Latvijas pilsonības atņemšanu etniskajiem latviešiem tikai tādēļ, ka viņi kļuvuši arī par Zviedrijas, Somijas vai kādas citas Eiropas valsts pilsoņiem. Gadījums, kad zinātniekam – latvietim – gadu garumā jātiesājas par to, lai viņam neatņemtu Latvijas pilsonību, izraisa nožēlu. Šāda situācija vairs nav normāla, un šogad Pilsonības likuma izmaiņām, kas atļauj dubultpilsonību, noteikti jāstājas spēkā.

Dubultpilsonības pieļaušanu gaida visi ārpus Latvijas robežām dzīvojošie latvieši. Ir pietiekami daudz tādu, kas šo 20 neatkarības gadu laikā ir izveidojuši ģimenes ārpus Latvijas. Ir valstis, kur, iemācoties vietējo valodu, nodzīvojot noteiktu gadu skaitu un esot laulībā ar vietējo pilsoni, iespējams ne pārāk sarežģītā ceļā kļūt par šīs valsts pilsoni. Šīm personām visu laiku ir bijis jāslēpj un jābaidās, vai Latvijas iestādes to neuzzinās un

nesāks tiesvedību par Latvijas pilsonības atņemšanu. Tajā pašā laikā mēs, Latvijā, esam steidzinājuši naturalizācijas procesu un par jaunajiem pilsoņiem padarījuši arī pietiekami daudz Latvijai nelojālus un latviešu valodu slikti pārvaldošus indivīdus. Tikmēr Latvijas vārdu un savu talantu pasaulē nesošiem latviešiem mēs Latvijas pilsonību atņemam.

Dubultpilsonības jautājums ir svarīgs tiem bērniem, kuri aug ģimenēs, kur viens no vecākiem ir Latvijas pilsonis, bet otrs – kādas citas valsts pilsonis. Ja šī ģimene dzīvo ārpus Latvijas un kaut kādā brīdī tā tiek šķirta, un ja bērni ir citas valsts pilsonībā, un pēc šobrīd spēkā esošā regulējuma viņi nevar vienlaikus atrasties Latvijas pilsonībā, tad Latvijas valsts ir bezspēcīga konfliktu un strīdu gadījumos iestāties par šiem bērniem. Lai gan šie bērni Latvijas valstij ir svarīgi, šādi tie tiek zaudēti. Ja viņi būtu arī Latvijas pilsoņi, tad saikne ar otru vecāku un tā dzimteni viņiem nepārtrūktu un arī Latvijas institūcijas starptautiski varētu aizstāvēt šo bērnu intereses.

Vienas no lielākajām latviešu viesstrādnieku kopienām mūsdienās ir izveidojušās tieši Lielbritānijā un Īrijā. Abas valstis pilsonības ziņā ir raksturīgas ar to, ka pilsonības jautājumos vadās no *ius soli* principa. Tas nozīmē, ka ikvienam, kurš dzimis uz Lielbritānijas un Īrijas zemes, pienākas attiecīgās valsts pilsonība. Tātad arī tad, ja abi vecāki ir Latvijas Republikas pilsoņi, viņi savu Īrijā vai Lielbritānijā dzimušo bērnu var piereģistrēt Īrijas vai Lielbritānijas pilsonībā. Viņi, protams, var doties uz Latvijas vēstniecību Dublinā vai Londonā un noformēt savu bērnu arī Latvijas pilsonībā, taču ir nelegāli bērnam vienlaikus atrasties Lielbritānijas un Latvijas pilsonībā, jo Pilsonības likums to šobrīd nepieļauj. Latvijas valstij ir vajadzīgi šie Īrijā un Lielbritānijā dzimušie bērni, Latvijas valsts nedrīkst tos zaudēt, arī šo bērnu dēļ pēc iespējas ātrāk jāmaina Pilsonības likums un jāatļauj dubultpilsonība.

Vēl viena ārzemēs dzīvojoša latviešu grupa ir to latviešu pēcteči, kas Latviju bija pametuši vēl pirms Latvijas valsts nodibināšanas 1918. gadā, līdz ar to viņi nevar mantot Latvijas pilsonību. Atzīstot *ius sanguinis* principu etniskajiem latviešiem, mēs atrisinātu Brazīlijas un Venecuēlas latviešu vēlmi nokārtot Latvijas pilsonību, iespējams, tāpēc, ka kādi no viņiem varētu savu nākotni saistīt tieši ar Latviju.

Jautājums, par ko ir bijušas plašas diskusijas, ir par to valstu loku, ar kurām noteikt dubultās pilsonības iespējamību. Manuprāt, vispirms tām jābūt valstīm, ar kurām dzīvojam vienā politiskā un ekonomiskā savienībā – Eiropas Savienībā. Tajās latviešu skaits palielinājies tieši kopš mūsu dalības Eiropas Savienībā. Neapšaubāmi, daudzi latvieši dzīvo arī ASV un Kanādā, un, ieliekot Pilsonības likumā normu, ka atļaujam dubultpilsonību ar NATO dalībvalstīm, mēs šo problēmu atrisinām. Svarīgs jautājums ir arī Austrālijā un Jaunzēlandē dzīvojošie latvieši. Austrālijā latvieši uz dzīvi pārcēlušies ne tikai uzreiz pēc Otrā pasaules kara, bet arī mūsdienās. Likumdevējam Saeimā jāizlemj, kā Austrāliju piepulcināt to valstu skaitam, ar kurām nākotnē atļausim dubulto pilsonību – vai ierakstot to Pilsonības likumā, kopā ar Eiropas Savienības un NATO valstīm, vai arī Latvijai slēdzot speciālu līgumu ar Austrāliju par dubultpilsonības atļaušanu.

Latvija ir maza valsts – pēdējā tautas skaitīšanā mūsu skaits uzrādījās tikai pavisam nedaudz virs diviem miljoniem. Latvijas iedzīvotāju skaits pastāvīgi samazinās. Šajos apstākļos mēs nedrīkstam zaudēt nevienu Latvijas pilsoni. Aicinu politiķus būt valstiski atbildīgiem un jau pavisam drīz vienoties par Pilsonības likuma izmaiņām, kas pieļautu dubultpilsonības principu, jo – uzsveru atkārtoti – mums ir svarīgs katrs Latvijas pilsonis.

Vienlaikus ir jāapzinās, ka Latvijas pilsonība nevar būt kā dāvana, ko izdāļāt par kādiem nopelniem vai pat bez tiem. Latviešiem svešumā bija jānosargā un jākopj sava valoda un kultūra, jo viņi negribēja zaudēt savu saikni ar Latviju un latvietību, vienlaikus viņi spēja adaptēties dzīvei citās valstīs. Tikmēr mūsdienās daudzi, kas ieceļojuši Latvijā no Padomju Savienības, un viņu pēcteči uzskata, ka viņiem Latvijas pilsonība pienākas tāpat vien – tikai tāpēc, ka viņi šeit dzīvo, pat nemākot valodu un aizmirstot, ka pilsonība nozīmē lojalitāti savai valstij, tās Satversmei, kultūrai un valodai. Šiem cilvēkiem ir jāsaprot, ka viņiem Latvijas pilsonība dāvināta netiks.

Paldies visiem, kas piedalījās referendumā, balsojot par mūsu valodu, līdz ar to parādot savu pilsonisko lojalitāti Latvijai! Vēlos ar gandarījumu paust: mēs esam uzvarējuši! Tauta referendumā ir skaidri pateikusi savu nostāju, un mums turpmāk jāvelta visi spēki latviskās identitātes stiprināšanai un tautas drošības sajūtas radīšanai!

Mēs pašlaik gaidām no mūsu tiesībsargājošām iestādēm viņu darba rezultātu, lai tauta būtu pasargāta no līdzīgiem pazemojošiem uzbrukumiem. Parasti konferencēs mēs citējam pagātnes domātājus, es šoreiz vēlos jums nolasīt citātu no man adresētas Dundagas sirmgalvja vēstules: "Vēršos pie Jums ar lūgumu noskaidrot, kā nepilsonim pieļāva izprovocēt referendumu, kas pazemoja mūs – latviešus – un izmaksāja no mūsu valsts maksimāli konsolidētā budžeta 1,7 miljonus? Kādas ir garantijas, ka tuvākā nākotnē mūsu valstij atkal nebūs jāpiedzīvo līdzīgs aizvainojums?" Šādi savu uztraukumu pauž 81 gadu vecs Latvijas patriots, kurš ir apbalvots ar 1991. gada barikāžu piemiņas zīmi. Vēlos publiski pateikties par šo vēstuli un uzsveru vēlreiz: šādi jautājumi vairs nedrīkst būt mūsu valsts un nācijas dienaskārtībā!

Pilsonības iegūšanas priekšnoteikums ir saikne ar Latvijas valsti – tādu Latvijas valsti, kādu to ir dibinājuši mūsu tēvi un vectēvi, paužot savu gribu, un kādu mēs to esam atjaunojuši – nacionālu valsti, kurā ir viena valstsnācija – latvieši – un kas atrodas latviešu vēsturiski apdzīvotā teritorijā. Diez vai būs daudz tādu, kas vēlēsies uzturēt savu pilsonību ar valsti, kurai būs izskaloti tās pamati. Stiprinot tautas saikni ar valsti, vienlaicīgi jāstiprina arī pašas valsts un tās nācijas identitāte.

Un par to mums ir jābūt drošiem! Drošā valstī ar stipru identitāti pilsonība ir vērtība! ■

PILSONĪBAS LIKUMA GALVENAIS MĒRĶIS – SAGLABĀT LATVIJAS CILVĒKUS

Boriss Cilevičs, 11. Saeimas deputāts
Foto: Inga Kundziņa, A.F.I.

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Jautājums par pilsonības koncepciju pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas izraisīja karstas diskusijas un visai pretrunīgus vērtējumus gan Latvijas sabiedrībā, gan starptautiskajās institūcijās. Pieņemtās koncepcijas un attiecīgi likumdošanas pamatideja bija izveidot aizsargmehānismu, lai nodrošinātu Latvijas Republikas pēctecību, tātad – lai vitāli svarīgu lēmumu pieņemšanā piedalītos tikai tās personas, kurām ir patiesa saikne ar Latvijas Republiku. Citiem vārdiem, lai politiskā vara piederētu latviešiem.

Analizēt šā lēmuma pozitīvās un negatīvās sekas nav mūsu diskusijas uzdevums, atstāsim to vēsturniekiem. Mūs kā likumdevējus interesē konkrētas problēmas. Divdesmit gadu laikā daudz kas ir mainījies. Ņemot vērā mūsdienu realitāti, mums nopietni jāizvērtē vairāku likuma normu grozījumu lietderība.

Starptautiskās tiesības piedāvā visai ierobežotu ietvaru pilsonības likumdošanai, tradicionāli pilsonības jautājums ir nacionālās likumdošanas kompetencē. Varētu atzīmēt vienīgi bezpavalstnieku rašanās aizliegumu, kas ierobežo valstu iespējas atņemt personai pilsonību, kā arī diskriminācijas aizliegumu, pirmkārt, uz dzimuma pamata.

Tomēr nevar nepamanīt tendenci Eiropas Savienības valstu pilsonības likumdošanā – tā kļūst iekļaujošāka, arvien vairāk valstu ievieš vai stiprina *ius soli* elementus, vienīgi Austrija un Grieķija turpina pieturēties pie "tīra" *ius sanguinis* principa. Šī tendence izskaidrojama, pirmkārt, ar demogrāfiskām tendencēm – arvien būtiskāka loma ir rūpēm par cilvēkresursiem.

Mūsu aizsargājošais likums neveicina Latvijas panākumus šajā ziņā. Jāatzīmē, ka galvenās problēmas ir šādas:

– mēs zaudējam cilvēkus, īpaši jaunus un spējīgus, kas laba darba meklējumos aizbrauc uz citām valstīm, kā arī bērnus, kas piedzimst ārpus Latvijas un pakāpeniski zaudē saikni ar valsti;

– virkne latviešu (un citu tautību Latvijas bijušo pilsoņu) saglabāja saikni ar Latviju, bet dažādu iemeslu dēļ nepaspēja reģistrēties noteiktajā termiņā līdz 1995. gada jūnijam un vairs nevar juridiski nostiprināt saikni ar Latviju, nezaudējot jau esošo citas valsts pilsonību;

– saglabājas liels pastāvīgo iedzīvotāju nepilsoņu skaits, no kuriem lielākā daļa šeit piedzimuši, bet dažādu iemeslu dēļ nevar vai nevēlas naturalizēties, līdz ar to nostiprinot demokrātisko deficītu, uz ko norāda vairākas starptautiskās organizācijas.

"Saskaņas centrs" (SC) uzskata, ka Pilsonības likums ir jāmodernizē, padarot tā normas vairāk iekļaujošas, lai novērstu cilvēku zaudēšanu. Konkrēti:

1. Nepilsoņu ģimenēs jaundzimušo bērnu Latvijas pilsonības atzīšana reģistrācijas kārtībā ne tikai jāpieļauj, bet jāveicina. Likumā jāparedz tūlītēja pilsonības reģistrācija (nevis atsevišķa procedūra citā iestādē kā pašlaik), pamatojoties uz viena vecāka iesniegumu. Jāparedz arī stingrāki nosacījumi bērna nereģistrēšanai kā Latvijas Republikas pilsonim, kā arī iespējas pašam bērnam, sasniedzot noteiktu vecumu, pārskatīt vecāku atteikumu reģistrēt bērnu kā pilsoni. Mēs uzskatām, ka ir laiks pārvarēt aizspriedumus – bērniem, kas piedzimst Latvijā, jebkurā gadījumā ir daudz lielāks integrācijas potenciāls nekā imigrantiem.

2. Visu Latvijā akreditēto skolu absolventu atzīšana par pilsoņiem reģistrācijas kārtībā. Spēkā esošā norma tika pieņemta vēl pirms mazākumtautību izglītības reformas īstenošanas. Pašlaik Latvijā vairs sen nepastāv divas izolētas izglītības sistēmas, ir vienota sistēma, kuras ietvaros atsevišķas skolas īsteno mazākumtautību izglītības programmas, tādējādi nodrošinot Satversmes 114. panta īstenošanu. Izglītības likumā vairs nav jēdzienu, kuri joprojām saglabājas Pilsonības likumā. Visu skolu absolventiem centralizētie eksāmeni valsts

valodā jau notiek pēc vienotiem standartiem, tātad prasību līmenis ir identisks visiem absolventiem – gan to skolu, kur mācības notiek tikai latviešu valodā, gan to skolu, kas īsteno mazākumtautību izglītības programmas. Kā apliecina Izglītības ministrija, šīs prasības pat pamatskolu beidzējiem ir augstākas nekā naturalizācijas pārbaudēs. Attiecībā uz vēstures un Satversmes zināšanām situācija ir atšķirīga: vēstures eksāmens ir pēc izvēles, nevis obligāts visiem absolventiem. Bet šī situācija attiecas arī uz tām skolām, kuru absolventiem jau tagad ir tiesības uz pilsonības iegūšanu reģistrācijas kārtībā. Turklāt, kā apliecina Izglītības ministrija, kopējais zināšanu apjoms, ko skolēni iegūst izglītības procesā, būtiski pārsniedz naturalizācijas pārbaudēs paredzēto. Tātad pašlaik vairs nav nekāda pamatojuma atšķirīgai attieksmei pret to skolu absolventiem, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas.

Nepilsoņu ģimenēs jaundzimušo bērnu Latvijas pilsonības atzīšana reģistrācijas kārtībā ne tikai jāpieļauj, bet jāveicina. Likumā jāparedz tūlītēja pilsonības reģistrācija (nevis atsevišķa procedūra citā iestādē kā pašlaik), pamatojoties uz viena vecāka iesniegumu. Mēs uzskatām, ka ir laiks pārvarēt aizspriedumus – bērniem, kas piedzimst Latvijā, jebkurā gadījumā ir daudz lielāks integrācijas potenciāls nekā imigrantiem.

---

3. SC atbalsta šobrīd Pārejas noteikumos paredzēto laika ierobežojuma atcelšanu Latvijas pilsoņiem, kas atstāja Latviju nacistiskās vai komunistiskās varas valdīšanas laikā. Mūsuprāt, visiem pilsoņiem un viņu pēctečiem, kuri joprojām jūt emocionālo, garīgo vai kultūras saikni ar Latviju, jādod iespēja saglabāt arī juridisko saikni. Mēs piekrītam, ka būtu jānosaka zināmi ierobežojumi (piemēram, "ķēdes nepārtrauktība"), bet atbalstām liberālu pieeju šajā jomā.

4. Dubultpilsonība. SC uzskata, ka, paplašinot iespēju iegūt Latvijas pilsonību vienlaikus ar citas valsts pilsonību, mēs veicināsim saiknes saglabāšanu ar Latviju un līdz ar to cilvēkresursu saglabāšanu. Mēs pieļaujam dubultpilsonību gan trimdiniekiem, kas atjauno Latvijas pilsonību reģistrācijas kārtībā, gan personām, kas profesionālo vai ģimenes apstākļu dēļ iegūst citas valsts pilsonību, gan arī Latvijas pilsoņu bērniem, ja viņi, pamatojoties uz likuma normām, iegūst citas valsts pilsonību.

SC iestājas pret Latvijas pilsoņu šķirošanu pēc tiesībām uz dubultpilsonību atkarībā no tā, kuras citas valsts pilsonība ir šīm personām. Pirmkārt, mūsuprāt, ir nepareizi, ja tiesības uz Latvijas pilsonību ir atkarīgas no citas valsts likumdošanas normām un administratīviem lēmumiem. Otrkārt, tie Latvijas pilsoņi, kas pameta Latviju, glābjoties no nacistiskā vai komunistiskā režīma, ne vienmēr varēja brīvi izvēlēties, kur apmesties uz dzīvi, bieži liktenis noteica, vai viņi dzīvos Kanādā, ASV, Izraēlā vai Krievijā. Ir grūti pamatot, kāpēc dažas valstis ir iekļautas šajā sarakstā, savukārt citas – ne.

Piemēram, padomju laikā emigrācija uz Izraēlu bija viens no ļoti nedaudziem legāliem veidiem, kā tikt ārā no PSRS, to izmantoja daudzas jauktās ģimenes, kurās bija gan ebreju, gan krievu, gan latviešu izcelsmes Latvijas pilsoņi. Daudzi no šiem cilvēkiem saglabā saikni ar Latviju, pēc neatkarības atjaunošanas bieži apmeklē Latviju, dibina uzņēmumus un apsaimnieko atgūtos nekustamos īpašumus. Es saņemu daudz vēstuļu no tagadējiem Izraēlas pilsoņiem, kuri pauž cerību, ka arī viņiem netiks liegta iespēja atjaunot Latvijas pilsonību.

SC uzskata, ka visi pilsoņi Latvijai ir vajadzīgi un nebūtu pareizi izslēgt tos, kurus liktenis "iemetis" valstīs, kas nepieder "elitāriem klubiem".

5. Naturalizācijas nosacījumi. SC uzskata, ka naturalizācijas veicināšana ir, pirmkārt, rīcībpolitikas, nevis likumdošanas jautājums. Tajā pašā laikā mēs uzskatām: fakts, ka vairāk nekā divdesmit gadus pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā joprojām dzīvo liela t.s. nepilsoņu grupa, neatbilst valsts interesēm, jo vājina iekļaujošo demokrātiju un līdzdalību. Mūsuprāt, tagad, kad Latvijas Republikas valstiskums ir nostiprināts neatgriezeniski, vajadzētu pārskatīt dažus naturalizācijas ierobežojumus. Pirmkārt, mēs ierosinām precizēt dažas normas, piemēram, par naturalizācijas aizliegumu personām, kas "darbojās" kompartijā. Pašlaik šai normai nav skaidras interpretācijas: ko tieši nozīmē "darbojās"? Daudzi cilvēki padomju laikā iestājās kompartijā profesionālo vai karjeras apsvērumu dēļ un, būdami pasīvi tās biedri, formāli neizstājās pirms 1991. gada 13. janvāra. Tagad viņi atbilst visiem naturalizācijas kritērijiem, bet negrib riskēt, piesaistot negatīvu sabiedrības un, iespējams, arī darba devēja uzmanību naturalizācijas atteikšanas gadījumā. Šis faktors ietekmē arī šo personu bērnu un mazbērnu izvēli. Tātad SC ierosina precizēt likumā noteiktos ierobežojumus un pārskatīt to, kas vairs nav aktuāli.

Nobeigumā vēlreiz vēlos uzsvērt: mūsuprāt, galvenais likuma grozījumu mērķis ir veicināt Latvijas galvenās bagātības – mūsu cilvēku – saglabāšanu.■

PILSONĪBA JĀPIEŠĶIR ATBILSTOŠI TAM, KĀ RAKSTĪTS LIKUMĀ

Valdis Zatlers, 11. Saeimas deputāts
Foto: Boriss Koļesņikovs

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Vēlos pieskarties tikai vienai tēmai – Latvijas valsts attieksmei pret nepilsoņu un bezpavalstnieku bērniem. Konferencē mēs daudz runājām par Latvijas valsts nepārtrauktības principu kā doktrīnu, ko esam likuši par pamatu Latvijas valsts atjaunošanā, arī par Latvijas Republikas pilsoņu kopuma nepārtrauktības principu un doktrīnu. Esam atzinuši arī to, ka pilsonības noteikšana tomēr ir politisks lēmums.

Ja paskatīsimies uz datumiem – 1940. gada 17. jūniju un 1991. gada 21. augustu –, starp šiem diviem gada skaitļiem ir vairāk nekā 50 gadu laika nogrieznis. Pat šie vēsturiskie datumi un neviens cits datums nevar apturēt laiku un nevar apturēt cilvēku dzīves. Cilvēki veido ģimenes, dzimst bērni, mainās paaudzes. Manuprāt, kad referendumā 1998. gadā piedalījās 69% no Latvijas pilsoņiem un 52,54% nobalsoja par tiesībām nepilsoņu bērniem iegūt Latvijas pilsonību, izpaudās gan politiskā pilsoņu griba, gan arī tajā brīdī valdošo politisko spēku politiskā griba. Taču, ja mēs paskatīsimies uz situāciju šodien, nepilsoņu skaits vecumā no 15 līdz 20 gadiem sastāda 4,5% no nepilsoņiem. Maz vai daudz – tas ir cits jautājums. Tajā brīdī, kad referendumā tika pieņemts lēmums dot šīs tiesības, kaut kādi citi motīvi radīja sarežģītu birokrātisku procedūru, lai šīs tiesības īstenotu. Ar šo nedaudz samezgloto procedūru mēs dzīvojam līdz pat šodienai. Mans jautājums ir vienkāršs: vai tas ir godīgi, un vai tas ir saskaņā ar cilvēktiesībām saglabāt šo situāciju, kurā jebkurš birokrātisks šķērslis, kas ir jāpārvar šiem cilvēkiem, ir zināma veida cīņa par savu tiesību īstenošanu. Tā veido arī emocionālu attieksmi pret Latvijas valsti.

Diskusijā tika minētas tādas divas būtiskas lietas kā uzticība un lojalitāte Latvijas valstij. Situācija, kuru raksturo divi, manuprāt, nepamatoti mīti, neveicina nedz uzticību, nedz lojalitāti. Pirmais mīts – mēs neesam pārliecinājušies, vai šie cilvēki būs lojāli un uzticīgi Latvijas valstij. Manuprāt, cilvēciski ļoti grūti saprotams mīts, jo tajā brīdī, kad ar pirmo savas elpas vilcienu zīdainis izrāda prieku, reizē arī pārsteigumu un bailes par savu nākšanu šajā pasaulē, viņš ir visuzticīgākais un lojālākais cilvēks tai valstij, kurā piedzimst. Ja mēs paskatītos uz Latvijas valsts svētākajiem simboliem – Brīvības pieminekli, Brāļu kapiem –, abos galvenais simbols ir Māte Latvija, kura gan ar zobenu cenšas aizstāvēt savus bērnus, gan arī noliec galvu cieņā par saviem bērniem, kas ir cīnījušies par mūsu valsts neatkarību. Manuprāt, tieši otrādi, ja mēs katrs iedomāsimies sevi kā zīdaini un pēc tam savās domās dažās minūtēs iziesim cauri bērnudārza gadiem, skolas gadiem, dažādām sporta nodarbībām un citām sabiedriskām aktivitātēm, kas ir pusaudžu gados un pēc tam arī augstskolā, mēs sapratīsim, ka valsts attieksmes, tātad šīs tiesības īstenošanas moments, ir ļoti svarīgs katram Latvijā dzīvojošam cilvēkam.

Jau skolā parādās atšķirības klasē – pilsonis, nepilsonis. Vēl jo vairāk, ja tas neparādās, tad pusaudžu gados, kad jaunietis dažreiz ir gatavs noliegt arī savus vecākus, skolotājus, meklējot savu vietu dzīvē, šis fakts, kad viņš uzzina, ka ir citādāks nekā vienaudži, noteikti radīs viņam noliegumu pret valsti, nelojalitāti pret valsti, necieņu pret valsti. Tas ir tas, ar ko mēs riskējam. Manuprāt, šis mīts ir jāaizmirst uz visiem laikiem.

Otrs mīts ir valodas nezināšana. Mēs runājam pretī paši sev, jo pietiekami ilgs laiks jau pagājis, kopš Latvijā darbojas vienota izglītības sistēma. Skolu beidzēji visās skolās liek vienu un to pašu eksāmenu latviešu valodā. Apšaubīt jebkura mūsdienu jaunieša latviešu valodas zināšanas nozīmētu apšaubīt mūsu valsts skolu spējas latviešu valodu viņam iemācīt. Es domāju, arī šis mīts ir jāizkliedē un jāaizmirst.

Gan kā Valsts prezidents, gan pašlaik kā Reformu partijas vadītājs esmu rosinājis iniciatīvu, ka mums ir jāpiešķir pilsonība atbilstoši tam, kā ir rakstīts mūsu pašu likumā – tiesības pastāv un tās tiek izmantotas tajā brīdī, kad tiek saņemta dzimšanas apliecība. Pats personīgi būtu vēl drosmīgāks un noteiktu, lai vecākiem ir tikai viena izvēle: "Es atsakos no Latvijas valsts pilsonības savam bērnam." Reizē saglabājot un respektējot jaunā Latvijas valsts pilsoņa vai iedzīvotāja tiesības vecumā no 15 līdz 20 gadiem mainīt un revidēt vecāku lēmumu, ja tas ir pretrunā ar viņa pārliecību. Vecāki var kļūdīties, bet lai nekļūdās Latvijas valsts. Tas ir tas, ko visiem novēlu. ■

LATVIJAS SITUĀCIJA EIROPAS KONTEKSTĀ

Mg.iur. **Dace Lutere-Timmele**, zvērināta advokāte
Foto: no personīgā arhīva

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Izskaidrošu ārzemju latviešu skatījumu uz pilsonības likumprojekta pamatnostādnēm. Kā zināms, Pasaules brīvo latviešu apvienība jau kopš tās pirmsākumiem 1956. gadā ir pārstāvējusi visus latviešus un visas latviešu organizācijas ārpus Latvijas. Likumprojekts būtiski skar ārzemēs dzīvojošo latviešu pilsonības tiesības un to realizēšanu. Tāpēc arī mēs vēlamies komentēt jaunākās attīstības tendences pilsonības koncepcijā gan Latvijā, gan arī ārpus tās.

Pamatsituācija

Iemesls, kāpēc dubultpilsonības jautājumi ir tik aktuāli un nokļuvuši uzmanības degpunktā, ir migrācija. Migrācijas fenomens eksistē kopš cilvēces pirmsākumiem. Cilvēki vienmēr ir bēguši no konfliktiem vai meklējuši labākus dzīves apstākļus. Bet vēlos arī uzsvērt, ka lēmums atstāt savu dzimto zemi nekad un nevienam nav bijis viegls vai nepārdomāts. Masveida migrācija, kuru mēs pašlaik novērojam, nav izskaidrojama vien ar dažu cilvēku vēlmi "meklēt savu laimi tālumā". Latvijas ļoti būtiskais darbaspēka un viņu ģimenes locekļu aizplūdums ir finanšu krīzes un Latvijā trūkstošo nākotnes perspektīvu rezultāts. Eiropas Savienībā īpaši veicinātā brīvā darbaspēka kustība, kas izpaužas kā atvērtas robežas un atvērti darba tirgi, ir atvieglojuši Latvijas iedzīvotājiem būtisko lēmumu atstāt savu dzimteni. Bet Latvijas situācija būtiski atšķiras no lielajām Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīm, piemēram, no Polijas vai Vācijas.

Mēs esam pārāk maza tauta, lai varētu atļauties tik ievērojamu cilvēku aizplūdumu. Esošā likumdošana pašreizējā redakcijā nav piemērota masveida latviešu emigrācijai uz ārzemēm, tā nav spējusi saglabāt daudzo mūsu pilsoņu un etnisko latviešu pēcnācēju saikni ar senču dzimteni. Ja nemaldos, pašlaik apmēram 40% no 18 līdz 35 gadus veciem latviešiem ir aizbraukuši.

Neviens klātesošais nopietni neapšaubīs nepieciešamību šo pilsonisko saikni atkal atjaunot, ja mēs negribam zaudēt aktīvu tautas sastāvdaļu.

Metodika pilsoniskās saiknes atjaunošanai un adresātu loks ir diskutējams un rūpīgi jāapdomā.

Citu valstu pilsonības likumdošana un starptautiskie regulējumi Eiropā

Dubultpilsonība kļūst par (vispārīgi) akceptētu parādību mūsu kaimiņvalstīs (tai skaitā arī *ius-sanguinis* valstīs) un visā Eiropā.

Tikai daži fakti: visas Ziemeļvalstis savā pilsonības likumdošanā paredz dubulto pilsonību (Dānija ir izņēmums).[1] Lai varētu ieviest dubultās pilsonības iespējamību, *ius sanguinis* valstis – Polija, Ungārija un Čehija – savā laikā izbeidza agrākos divpusējos starptautiskos līgumus ar citām bijušajām sociālistiskajām valstīm, kuras vēl uzturēja spēkā dubultpilsonības aizliegumu. Visās jaunajās ES dalībvalstīs, tāpat kā Latvijā, tiek piemērots *ius sanguinis* princips,[2] kas balstās uz radniecību un etnisko piederību. Acīmredzot arī mūsu kaimiņvalstīs *ius sanguinis* princips netiek uzskatīts par šķērsli dubultpilsonības ieviešanai.

Hāgas 1930. gada 12. aprīļa konvencijas preambulā izteiktais mērķis bija dubultpilsonības izskaušana (*abolition*), arī Eiropas Padomes 1963. gada 6. maija konvencija par dubultpilsonības gadījumu samazināšanu un militāriem pienākumiem dubultpilsonības gadījumos tos uzskatīja par nevēlamiem. Savukārt Eiropas Padomes 1997. gada 14. maija konvencija par pilsonību vairs nesatur šādu negatīvo dubultpilsonības vērtējumu, bet šajā jautājumā paliek neitrāla.[3] No minētās konvencijas satura un vērtējuma var secināt, ka starptautiskā līmenī dubultpilsonības jautājums vairs netiek viennozīmīgi vērtēts negatīvi. Laiki ir mainījušies.

Vai lielais latviešu pēdējo gadu *exodus* un krīzes laiks varētu arī izvērsties par jauno iespēju laiku? Arī Latvija ir parakstījusi Eiropas Padomes 1997. gada 14. maija konvenciju par pilsonību.

Risinājumi

Eiropas Padomes 1997. gada konvencijas 3. pants nosaka: "Katra valsts saskaņā ar savu likumdošanu pati nosaka, kas ir tās pilsoņi."[4]

Visas konvencijas, kuru regulējumu mērķis ir pilsonības jautājumi, pilsoņa definīciju nodevušas attiecīgās valsts ziņā. Latvijas likumdevējam ir autonomija (proti, gan lemšanas, gan rīcības brīvība), kā definēt savu pilsoņu loku. Reprezentatīvā demokrātijā tie esam mēs paši, respektīvi, tautas pārstāvji parlamentā, kuri lemj par saviem valstspiederīgiem. *Ius sanguinis* valstīs pilsoņa definīcijas izejas punkts ir etniskā piederība caur radniecību. Ja etniskā piederība ir

izšķirošais kritērijs, šī etniskā piederība netiek ierobežota ar attiecīgās valsts teritorijas robežām, bet šīs robežas pārsniegs un sevī ietvers arī indivīdus, kuru pašreizējā vai pastāvīgā dzīvesvieta ir ārpus valsts teritorijas.

Ieviešot dubulto pilsonību valstīs, kur notiek ievērojama emigrācija, šīm valstīm rodas iespēja atkal "pieslēgties" saviem tautas piederīgajiem. Akadēmiķe Liza Pilagrama (*Lisa Pilgram*) šādu valsts rīcību dēvē par "re-linking (of) nationality with ethnicity" – lai uzturētu saikni ar savu etnisko populāciju ārpus valsts robežām.[5]

Tiešais pretstats šādai "re-linking" pieejai būtu tā sauktais "de-linking of nationality from ethnicity" jēdziens. Tas nozīmētu ieviest dubulto pilsonību uz "ius-soli" principiem, lai integrētu trešo valstu pilsoņus savā pilsoņu kopumā. Šādai "de-linking of nationality from ethnicity" pieejai ir tieši pretējais virziens un nolūks, kas nav vērsts uz ārieni, bet gan uz valsts iekšieni un iekšējiem integrācijas procesiem.

Būtiskā un aktuālā problēma šodienas Latvijai ir lielā cilvēku emigrācija uz ārzemēm, tāpēc Latvijai pašlaik pastāv iespēja ar dubultpilsonības ieviešanas instrumentu daudzus etniskos latviešus piesaistīt savam pilsoņu lokam.

Tāpēc Pasaules brīvo latviešu apvienība (PBLA) apsveic, ka Pilsonības likumprojekts (un iesniegtie priekšlikumi) paredz:

– pirmkārt, Otrā pasaules kara bēgļiem vai deportētajiem un viņu pēcnācējiem arī turpmāk saglabāt tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņiem, šādā veidā vismaz nedaudz mēģinot izlīdzināt vēsturisko netaisnību;

– otrkārt, PBLA apsveic, ka pašlaik Saeimā izskatāmais likumprojekts vispār un principiāli atver Pilsonības likumu dubultpilsonībai.

Subjektīvais vērtējums

Mūsdienīgam pilsonības likuma regulējumam ir jāparedz noteikumi, kuri atspoguļo cilvēku dzīves realitāti. 19. gadsimta ideālie priekšstati par "one nationality for each and everyone" (tikai viena pilsonība ikvienam indivīdam) nav piemērojami globalizētā pasaulē. Cilvēki pārceļas uz ārzemēm, tur apprecas ar cittautiešiem, ceļo pa visu pasauli, kādu laiku mācās vai strādā ārzemēs, kur viņiem piedzimst bērni, tad varbūt atkal atgriežas dzimtenē. Īrija ir labs piemērs, ka cilvēki brauc prom un atkal atgriežas.

Protams, katras valsts individuālā situācija atšķiras un katrai valstij ir jāatrod savas un piemērotas atbildes. Arī Latvija ir ļoti specifiska šādā ziņā – mūsu tautas kopums cieta vairākkārt: no Otrā pasaules kara sekām un tautas aizplūduma, no padomju okupācijas laika un tā sekām, kā arī pašreizējās masveida emigrācijas. Visi šie apstākļi ir apdraudējuši etnisko latviešu skaitu, kas līdz ar to ir sarucis. Tāpēc likumdevējam nebūtu jācenšas ierobežot, bet drīzāk paplašināt etnisko latviešu pilsoņu loku ar dubultpilsonības jēdziena palīdzību.

Katras valsts autonomija pilsonības jautājumos veidojas vai top, respektējot saistošos starptautiskos līgumus, starptautiskās paražu tiesības un starptautisko tiesību vispārējos principus. Diskriminācijas aizliegums ir viens no tiem.

Diskutējamais dubultpilsonības piemērošanas teritoriālais ierobežojums man nav izprotams. Pēc pašreizējās likumprojekta redakcijas dubultpilsonība tiek pieļauta un attiecināta tikai uz zināmām savienību, asociāciju vai organizāciju dalībvalstīm. Ir grūti saskatīt objektīvus iemeslus, kāpēc pilsoņi, kuri ir nonākuši citā valstī, nevis pašreizējā formulējumā minētajās valstīs, tiek izslēgti no dubultpilsonības.

Viens no tiesiskas valsts pamatprincipiem – vienlīdzības princips – nosaka, ka, "pastāvot vienādiem faktiskajiem un tiesiskajiem lietas apstākļiem, (..) ir jāpieņem vienādi lēmumi (pastāvot atšķirīgiem faktiskajiem vai tiesiskajiem lietas apstākļiem, jāpieņem atšķirīgi lēmumi) neatkarīgi no (..) (fiziskas personas dzimuma, vecuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģiskās pārliecības, politiskajiem vai citiem uzskatiem, sociālās izcelšanās, tautības, izglītības, sociālā un mantiskā stāvokļa, nodarbošanās veida) un citiem apstākļiem".

Ja etnisks latvietis savā dzīves gaitā ir nonācis citā teritorijā, nevis likumprojektā definētā teritorijā, vai tas būtu iemesls, lai attaisnotu viņam liegt dubulto pilsonību?

Uzskatu, ka tiesību subjektiem – etniskiem latviešiem – nebūtu jāpierāda sava vienlīdzība, lai iekļūtu iecerētajā dubultpilsonības piemērošanas jomā, bet likumdevējam būtu jāpierāda, kas viņus būtiski atšķir no (pārējiem) pašreizējiem dubultpilsonības piemērošanas jomas subjektiem, lai būtu attaisnojums viņus izslēgt no dubultpilsonības. Citiem vārdiem: dubultpilsonības nosacījumi nedrīkst būt diskriminējoši vai patvaļīgi.

Manuprāt, arī ir jāpiebilst, ka grūtības precizēt formulējumu, lai likuma piemērošanas sfēra atbilstu likuma mērķim, nedrīkst noteikt gala rezultātu. Likuma mērķim un paredzētajam saturam jānosaka likuma formulējums, nevis formulējums (respektīvi, grūtības precizēt formulējumu) nosaka saturu. Forma nedrīkst prevalēt pār saturu, bet pašlaik tāds iespaids var rasties.

Tāpēc lūdzu deputātiem labi apsvērt iemeslus, kuri viņiem it kā liedz iekļaut visus etniskos latviešus iespējamā formulējumā un dubultpilsonības piemērošanas lokā. Latvieši dzīvo vairākos kontinentos. Tā ir dzīves realitāte. Mūsu tautas *exodus* patiesi var kļūt par jaunu iespēju laiku, ja šajā dubultpilsonības piemērošanas lokā ietversim katru latvieti ar viņa ārzemēs gūto pieredzes bagātību.■

[1] Pilgram L. International Law and European Nationality Laws, EUDO Citizenship Observatory. 2011. gada marts, [1.–25. lpp.] uz 13. lpp. Publicēts www.eudo-citizenship.eu mājaslapā. Piezīme: arī Dānija šobrīd ir uzsākusi diskusiju par dubultpilsonības ieviešanu, š.g. aprīlī būs paredzēta starptautiska konference par dubultpilsonības jautājumiem, informācijas avots: EUROPEANS THROUGHOUT THE WORLD, Eiropas Latviešu apvienības jumta organizācija.

[2] Liebich A. Is there (still) an East-West divide in the conception of citizenship in Europe?, EUI Working Papers, RSCAS 2010/19, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory, [1.–4. lpp.], uz 2 lpp., publicēts www.eudo-citizenship.eu mājaslapā.

[3] Konvencija par dažiem jautājumiem, kas skar valsts piederības likumu kolīzijas.

[4] "Each State shall determine under its own law who are its nationals."

[5] Pretstats būtu "de-linking of nationality from ethnicity" valstis ar ius-soli pamatprincipu elementiem, kurās pieļauj dubulto pilsonību, lai integrētu trešo valstu pilsoņus.

DUBULTPILSONĪBAS PRAKTISKIE ASPEKTI

Kristīne Drēviņa, LLM EU Law, Eiropas Centrālās bankas juriste
Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Visas valstis, tai skaitā Eiropas Savienības dalībvalstis, kuras kādā noteiktā vēsturiskās attīstības posmā piedzīvojušas plašu emigrāciju, atzīst dubultpilsonību vai pat multiplo pilsonību (piem., Kosova). Strādājot Eiropas Savienības institūcijā un dzīvojot Vācijā, ar pilsonības iegūšanu un zaudēšanu saistītie jautājumi šķiet īpaši aktuāli, jo nereti nākas saskarties ar situācijām, kur Latvijas pilsoņiem jāizdara sarežģītas un nevajadzīgas izvēles, kamēr daudzu citu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi citu valstu pilsonību sev un saviem bērniem var iegūt, nekādā veidā neapdraudot savu dzimšanas ceļā iegūto pilsonību.

Lai gan Eiropas Savienības dalībvalstu pilsonības likumi vēl aizvien ir ārkārtīgi atšķirīgi (gan attiecībā uz pilsonības iegūšanu, gan zaudēšanu, gan attiecībā uz dubulpilsonības pieļaujamību), tomēr kopš 1985. gada vērojama skaidri izteikta tendence, ka samazinās to jurisdikciju skaits, kuras paredz automātisku pilsonības zaudēšanu labprātīgas citas valsts pilsonības iegūšanas gadījumā.[1] Labprātīga citas valsts pilsonības iegūšana nav pamats sākotnējās pilsonības zaudēšanai Grieķijā (kopš 1914. gada), Bulgārijā, Rumānijā (kopš 1948. gada), Šveicē, Turcijā un Lielbritānijā (kopš 1949. gada), Polijā (kopš 1951. gada), Īrijā, Ungārijā (kopš 1957. gada), Francijā (kopš 1973. gada, ar grozījumiem 2009. gadā), Portugālē (kopš 1981. gada), Itālijā (kopš 1992. gada, ar grozījumiem 2010. gadā), Horvātijā, Islandē, Kiprā, Maltā, Moldovā un Somijā (kopš 2003. gada), Beļģijā (kopš 2007. gada), Luksemburgā (kopš 2009. gada), Slovākijā un Zviedrijā (kopš 2011. gada).

Citās valstīs, kuras labprātīgu citas valsts pilsonības iegūšanu vēl aizvien uzskata par pamatu sākotnējās pilsonības zaudēšanai, tomēr pastāv nozīmīgi izņēmumi:

• Vācija kopš 2007. gada pieļauj dubultpilsonību ar citām ES dalībvalstīm un Šveici, kā arī ar tādām valstīm, kuras uz savstarpēja līguma ar Vāciju pamata pieļauj savu pilsoņu dubultpilsonību ar Vāciju;

• Spānija pieļauj dubultpilsonību ar Latīņamerikas valstīm, Andoru, Filipīnām, Ekvatoriālo Gvineju un Portugāli, bet tikai attiecībā uz tādām personām, kuras Spānijas pilsonību ieguvušas dzimšanas ceļā;

• Austrijas normatīvais regulējums pieļauj saglabāt Austrijas pilsonību, ja attiecīgā persona saņēmusi Austrijas iestāžu atļauju. Šāda atļauja tiek piešķirta, ja tas atbilst Austrijas interesēm un ja attiecīgā valsts piemēro tikpat labvēlīgu režīmu attiecībā uz Austrijas pilsoņiem.

Šajā referātā tiek izvirzītas divas tēzes:

1) Izvēloties dubultpilsonības atzīšanas modeli, neapšaubāmi jāņem vērā tendences Eiropā, jo īpaši citās dalībvalstīs, taču jāizvērtē arī Latvijas situācijas īpatnības.

2) Bailes no papildu finansiālā sloga uz valsts budžetu, ko izraisītu dubultpilsonības atzīšana, ir samērā nepamatotas. Eiropas Savienības darbību panti, kas regulē ES pilsonību, panti, kas nosaka diskriminācijas aizliegumu uz nacionālās piederības pamata, kā arī līguma un sekundārās likumdošanas normas par darbaspēka (tai skaitā pašnodarbināto, studentu, ģimenes locekļu) brīvu pārvietošanos jau šobrīd uzliek par pienākumu nediskriminēt citu dalībvalstu pilsoņus un par tiem zināmā veidā rūpēties.[2]

Vēlēšanu tiesības dubultpilsonības kontekstā

Pilsonība, kā to nosaka arī Latvijas Republikas Pilsonības likuma 1. pants, ir noturīga tiesiska saikne ar valsti. Iespējams, viena no būtiskākajām šīs saiknes izpausmēm ir vēlēšanu tiesības. Pamatoti varētu rasties jautājums, vai visiem dubultpilsoņiem, tai skaitā ārpus Latvijas pastāvīgi rezidējošajiem, ir tiesības piedalīties vispārējās vēlēšanās un tautas nobalsošanās. Šajā sakarībā jāatzīmē, ka ierobežojumi attiecībā uz ārpus valsts rezidējošo pilsoņu vēlēšanu tiesībām parasti ir novērojami šādos gadījumos:[3]

(1) emigrācijā dzīvojošo pilsoņu skaits ir lielāks par attiecīgajā valstī dzīvojošo pilsoņu skaitu (piemēram, Īrija);

(2) pierobežas valstī dzīvo liela etniska grupa, kurai ir tiesības uz attiecīgās valsts pilsonību (piemēram, Ungārija);

(3) pilsonība ārpus valsts dzīvojošai etniskai minoritātei (piem., Rumānijas pilsonība moldāviem, Serbijas pilsonība Bosnijā dzīvojošiem serbiem) parasti

tiek piešķirta ne tikai ar nesavtīgu mērķi noturēt kultūrvēsturisko saikni ar tā saukto *kin-State* jeb radniecīgo valsti, bet arī ar mērķi ietekmēt vēlēšanu rezultātus. Tā, piemēram, Rumānijas prezidents Trajans Basesku par savu ievēlēšanu var pateikties moldāviem, kuri līdzās Moldāvijas pilsonībai ir ieguvuši arī Rumānijas pilsonību.

Latvijas gadījumā neizpildās neviens no iepriekš minētajiem nosacījumiem. Proti, nav skaidrs, kas ietilptu to jautājumu lokā, par kuriem būtu jābaidās, ka ārpus Latvijas dzīvojošie pilsoņi balso kādā Latvijas interesēm kaitējošā veidā. Attiecīgi, ja šādu jautājumu loks nav identificējams, nebūtu redzama pamata ierobežot ārpus Latvijas rezidējošo (dubulto) pilsoņu vēlēšanu tiesības. Jāatzīmē, ka Īrijā šis aizliegums ir attiecināts ne tikai uz dubultpilsoņiem, bet uz jebkuru pilsoni, kurš pastāvīgi rezidē ārpus Īrijas. No praktiskās puses jāmin, ka Latvijā, atšķirībā no daudzām citām valstīm, vispārējās vēlēšanās var piedalīties jebkurā vēlēšanu apgabalā un iecirknī neatkarīgi no reģistrētās dzīvesvietas. Attiecīgi, ne teorētiski, ne praktiski nepastāv nesaraujama saikne starp dzīvesvietu un vēlēšanu tiesībām. Tādējādi nebūtu loģiski dzīvesvietu izmantot par pamatkritēriju attiecībā uz dubultpilsoņu tiesībām piedalīties vēlēšanās.

Tiesības uz dubultpilsonību: līdz kurai paaudzei?

Līdz kurai paaudzei vajadzētu pieļaut tiesības uz Latvijas (dubulto) pilsonību personām, kuras pastāvīgi rezidē ārpus Latvijas. Šis jautājums viennozīmīgi ietilpst katras valsts suverēnajā izvēlē. Piemēram, Īrijā tiesības uz pilsonību saglabājas līdz trešajai paaudzei: ja vismaz viens no vecākiem ir Īrijas pilsonis (neatkarīgi no tā, vai tas rezidē Īrijā vai ne), gan bērniem, gan mazbērniem ir tiesības uz Īrijas pilsonību. Jāatzīmē, ka vecvecāka pilsonība jāpierāda stingri dokumentārā ceļā, tai skaitā reģistrējot ārpus Īrijas dzimušos pilsoņus Īrijas diplomātiskajās pārstāvniecībās šim nolūkam īpaši paredzētā "ārpus Īrijas" dzimšanas reģistrā.[4]

Pilsonības likuma 24. pants: pilsonību var atņemt vai tā noteikti jāatņem, ja persona ieguvusi citas valsts pilsonību?

Pilsonības likuma 24. pants nosaka, ka Latvijas pilsonību var atņemt ar apgabaltiesas lēmumu, ja persona:

1) ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības;

2) bez Ministru kabineta atļaujas dien kādas ārvalsts bruņotajos spēkos, iekšējā karaspēkā, drošības dienestā, policijā (milicijā) vai ir tieslietu institūciju dienestā;

3) apliecinot savu piederību pie Latvijas pilsonības vai naturalizējoties, ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas un tādējādi nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.

Piemērojot gramatisko tulkošanas metodi, likuma pants būtu lasāms kā tāds, kurš paredz iespēju atņemt Latvijas pilsonību, atstājot tiesas ziņā faktu noskaidrošanu un iegūtās informācijas izvērtēšanu katrā konkrētajā lietā.

Saskaņā ar Pilsonības un migrācijas pārvaldes sniegto informāciju aptuveni 300 pilsoņi iesniedz pieteikumus par atteikšanos no Latvijas pilsonības uz 24. panta pamata un aptuveni 100 pilsoņiem pilsonība tiek atņemta tiesas ceļā. Attiecīgi, līdz šim minētais pants ir ticis piemērots kā tāds, kas paredz automātisku Latvijas pilsonības atņemšanu visos trīs punktos minētajos gadījumos. Šādu panta interpretāciju iespējams sasniegt, piemērojot teleoloģisko interpretācijas metodi, jo vispārpieņemtā Pilsonības likuma interpretācija līdz šim ir bijusi tāda, ka likums nepieļauj dubulto pilsonību.

Tomēr jāņem vērā, ka Pilsonības likums ir ārkārtīgi novecojis un tā gars vairs nepakļaujas loģiskai interpretācijai. Turklāt izejot ārpus konkrētā – neglābjami novecojušā – likuma robežām un piemērojot sistēmiskās interpretācijas metodi, būtu secināms, ka nekāds automātisks apdraudējums Latvijas valsts interesēm no tā, ka Latvijas pilsonis iegūst Vācijas, Zviedrijas vai Portugāles pilsonību, nerodas. Tāpat nekāds automātisks apdraudējums Latvijas valsts interesēm nerodas, ja Latvijas pilsonis, kurš naturalizācijas ceļā ieguvis Grieķijas pilsonību, dien Grieķijas vai Rumānijas militārajos spēkos (Grieķijā obligātais militārais dienests vēl aizvien ir obligāts). Gan Latvija, gan Grieķija ir kā ES, tā NATO dalībvalstis, attiecīgi tām ir kopīga ārējā un drošības politika un tās piedalās dažādās miera uzturēšanas misijās ar vienu un to pašu militāro virsvadību, savukārt Rumānijas gaisa spēku lidmašīnas vēl nesen patrulēja Latvijas gaisa telpu kā NATO ārējo robežu.

Patiesais jautājums, kurš jāizvirza Pilsonības likuma 24. panta interpretācijas kontekstā, nav jautājums, vai pilsonība ir nepieciešamā kārtā jāatņem, vai, piemēram, kādu īpašu nopelnu dēļ to iespējams saglabāt, bet gan – vai pastāv kādi apstākļi, kuri Latvijas pilsonības neatņemšanas rezultātā varētu kaitēt Latvijas interesēm vai pat tās apdraudēt. Proti, vai ES institūcijā strādājoša pilsone, kas precējusies ar citas ES dalībvalsts pilsoni un ērtības labad (piemēram, lai visi ģimenes locekļi varētu griezties vienā vēstniecībā, ja ģimene ceļojot nokļūtu tādā situācijā, kad nepieciešama palīdzība), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības, ir veikusi kādu apdraudējumu vai, gluži pretēji, demonstrējusi patiesu ieinteresētību saglabāt noturīgu tiesisku saikni ar Latvijas valsti?

Nosakot ierobežojumu attiecībā uz dubulto pilsonību, kā arī interpretējot Pilsonības likumu un jo īpaši tā 24. pantu, jāņem vērā, ka, pateicoties tehnoloģijām, kas padara informāciju pieejamu faktiski jebkurā veidā un daudzumā, mēs varam neierobežoti

izvēlēties, kurā informācijas telpā mēs dzīvojam, neatkarīgi no faktiskās atrašanās vietas.

Tādēļ jaunajam Pilsonības likumam vajadzētu ņemt vērā visus attiecīgos faktorus un nepārprotami un skaidri noteikt, ka Latvijas pilsonība netiek automātiski zaudēta, ja persona iegūst citas ES dalībvalsts pilsonību naturalizācijas ceļā. Kā arī likuma normām nevajadzētu būt tādām, kas pieļauj saglabāt Latvijas pilsonību subjektīva pozitīva vērtējuma rezultātā.

Pilsonību var un vajag atņemt tikai un vienīgi gadījumos, ja ir pierādāmas pamatotas aizdomas, ka persona, iegūstot citas ES dalībvalsts pilsonību, ir apdraudējusi vai varētu apdraudēt Latvijas intereses. Tāpat būtu apsverams, vai Latvijas Republikas Ministru kabinetu nepieciešams apgrūtināt ar lēmumu pieņemšanu par to, vai atļaut Latvijas pilsonim, kurš ir arī citas ES dalībvalsts pilsonis, dienēt šīs citas valsts militārajos spēkos.

Visbeidzot, pieņemot Pilsonības likumu jaunajā redakcijā, pārejas noteikumos nepieciešams paredzēt kārtību, kādā Latvijas pilsonību var atgūt tie Latvijas pilsoņi, kuriem pilsonība ir atņemta tiesas ceļā saskaņā ar likuma 24. panta 1. punktu gadījumos, ja dubultpilsonība bija izveidojusies ar ES dalībvalsti. Tāpat nepieciešams noteikt kārtību, kādā pilsonību var atgūt tie Latvijas pilsoņi, kuri 24. pantā paredzēto iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības iesniedza tikai un vienīgi kā likumpaklausīgi Latvijas pilsoņi, kuri šo likuma normu bija sapratuši kā tādu, kas uzliek pienākumu atteikties no Latvijas pilsonības, iegūstot citas valsts pilsonību. Abos gadījumos procesam būtu jābūt pēc iespējas automātiskam un nebirokrātiskam. Nekādā gadījumā nebūtu pieļaujams, ka Latvijas pilsonību šādos gadījumos iespējams iegūt tikai naturalizācijas kārtībā.

Iespējamais finansiālais slogs

Nav īsti saprotami reizēm paustie apsvērumi, kas dubultpilsonības atzīšana izraisīs būtisku finansiālu slogu valsts budžetam.

Pirmkārt, sociālās apdrošināšanas iemaksas starp ES dalībvalstīm tāpat ir brīvi pārvedamas, neatkarīgi no tā, vai persona ir vai nav dubultpilsonis. Otrkārt, bezdarbnieku pabalstu saņemšanai jebkura persona jebkurā ES dalībvalstī kvalificējas vai nekvalificējas atkarībā no šajā valstī spēkā esošajiem nosacījumiem attiecībā uz prasībām (piem., minimālais nostrādātais darba laiks, pabalsta apjoms atkarībā no nostrādātajiem mēnešiem/gadiem).

Treškārt, maznodrošināto pabalsti Latvijā jebkurā gadījumā ir zemāki nekā citās ES dalībvalstīs, izņemot Rumāniju un Bulgāriju. Tātad maz ticams, ka Latvijas un citas ES dalībvalsts dubultpilsonis izvēlēsies Latvijā pieejamos maznodrošinātajām personām paredzētos pabalstus. Savukārt iespēju saņemt šādu pabalstu abās pilsonības valstīs jāizslēdz, attiecīgajos normatīvajos aktos stingri paredzot aizliegumu pieprasīt pabalstu Latvijā, ja tāds tiek saņemts citā ES dalībvalstī, kā arī nosakot sekas par nepatiesas informācijas sniegšanu.

Piekļuve bezmaksas izglītībai ir joma, kurā valstis parasti ir aktīvas neatkarīgi no tā, vai atzinušas dubultpilsonību vai ne, vai arī citos veidos atbalsta savu diasporu ar mērķi noturēt kultūrvēsturisko saikni. Jebkurā gadījumā ES dalībvalstu starpā pastāv virkne nosacījumu, kas liedz bez jebkādiem nosacījumiem ierobežot citu dalībvalstu pilsoņu piekļuvi izglītībai.

Diplomātiskās un konsulārās aizsardzības jomā dubultpilsonības atzīšanai nevajadzētu radīt praktiski nekādas sekas. Jau šobrīd no ES pilsonības jēdzienu regulējošajām normām izriet, ka visiem ES pilsoņiem ir tiesības griezties jebkuras ES dalībvalsts vēstniecībā vai diplomātiskajā pārstāvniecībā pēc palīdzības.[5] Katastrofu gadījumā arī maz ticamas tiešas Latvijas darbības (piem., pilsoņu evakuācija). Ticamāk, ka Latvija vērstos pēc palīdzības pie citām ES valstīm, lūdzot sniegt palīdzību tiem nedaudzajiem Latvijas pilsoņiem, kuriem tā būtu nepieciešama attiecīgajā katastrofas skartajā reģionā (kā tas notika, piemēram, 2004. gada Šrilankas cunami gadījumā).

Citu ES dalībvalstu pilsoņu tiesības iegūt Latvijas pilsonību

Pilsonības likuma grozījumu projekts regulē gadījumus, kuros Latvijas pilsonība netiek atņemta, iegūstot citas valsts pilsonību.

Iespējams, mazāk svarīgs, taču ne nebūtisks ir jautājums par pretējo procesu. Proti, vai citas ES dalībvalsts pilsonim būtu jāatsakās no savas sākotnējās pilsonības, iegūstot Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā. Kā minimums, nebūtu jāpieprasa atteikšanās no sākotnējās pilsonības to ES dalībvalstu pilsoņiem, kuras atzinušas dubultpilsonību ar citām ES dalībvalstīm, tātad arī ar Latviju. Iespēja neatteikties no sākotnējās pilsonības atsevišķos gadījumos varētu sekmēt izvēli par labu Latvijas kā pastāvīgās dzīvesvietas izvēlei divu dažādu ES dalībvalstu pilsoņu laulības gadījumā.

Noslēgums

Noslēgumā gribētu novēlēt izturību un viedumu Saeimas Juridiskās komisijas Pilsonības likuma grozījumu apakškomisijai, sagatavojot tādu Pilsonības likumu, kas atbilstu visām globālajām tendencēm, kā arī veicinātu Latvijas pilsoņu loka saglabāšanu un pat paplašināšanu, nevis nevajadzīgu un laikmeta garam neatbilstošu mehānisku pilsoņu loka sašaurināšanu.■

[1] Gerard-René de Groot and Maarten P. Vink. Loss of Citizenship Trends and Regulations in Europe. June 2010, EUDO Citizenship Observatory, European University Institute, Florence, 4. lpp. Pieejams: http://eudo-citizenship.eu.

[2] Sk. Līguma par Eiropas Savienības dibināšanu 18., 20., 21. un 22. pantu.

[3] Sīkākai informācijai sk.: Szabolcs Pogonyi, Mária M. Kovács, Zsolt Körtvélyesi. The Politics of External Kin-State Citizenship in East Central Europe. October 2010, EUDO Citizenship Observatory, European University Institute, Florence. Pieejams: http://eudo-citizenship.eu.

[4] Sīkākai informācijai sk.: Irish Nationality and Citizenship Act 1956, ar grozījumiem, jo īpaši 7. un 27. pants. Pieejams: www.inis.gov.ie.

[5] Sk. Līguma par Eiropas Savienības dibināšanu 20. panta otrās daļas (c) punktu.

DUBULTPILSONĪBAS PROBLĒMAS UN RISINĀJUMI

Mg.iur. **Anda Ozola**,
LU Juridisko zinātņu doktorante, Juridiskā biroja "Oza" valdes locekle
Foto: Boriss Koļesņikovs

Referāts konferencē "Latvijas pilsonība 21. gadsimtā" Latvijas Universitātes Lielajā aulā 2012. gada 2. martā.

Sabiedrības attīstības gaitā konstatējamās sociāli politiskās situācijas izvirzītie izaicinājumi valsts tiesisko institūtu jomā ir juridiskās zinātnes kā sociālās zinātnes izpētes priekšmets. Valsts iekārtas, sabiedrības pārvaldes modeļi, to transformācijas ir radījušas tiesību sistēmas un no tām izrietošos tiesību jēdzienus, kuru saturiskās tvēruma substances ir kalpojušas konkrētu tiesību normu tulkošanā un piemērošanā, tādējādi palīdzot sasniegt attiecīgās sabiedriskās formācijas pasludinātos mērķus.

Lai izvērtētu dubultpilsonības institūta ieviešanas nepieciešamību, būtiski ir veikt objektīvās realitātes analīzi, ņemot vērā esošo sociāli politisko situāciju, kuru raksturo mūsdienu sociāli politiskais fenomens – globalizācija.[1] Globalizācijas process nav atkarīgs no indivīda vai indivīdu grupu, vai pat valstu subjektīvās attieksmes. Procesu virza valstu savstarpējā konkurence.

Globalizācijas galvenais izaicinājums nacionālai valstij ir atvērtība, proti, atvērta tiesiskā un ekonomiskā telpa. Eiropas Savienības (turpmāk – ES) dibināšanas līgumā noteiktās pamatbrīvības – brīva darbaspēka, preču, pakalpojumu un kapitāla kustība – ir atvērtās telpas iespējas, kas vienlaikus rada arī valstu konkurenci par kvalitatīva darbaspēka piesaisti, kas savukārt fokusē nacionālo valstu politiku uz motivēta, lojālu pilsoņu loka paplašināšanu.

Spēja izmantot objektīvajā realitātē notiekošos procesus savas valsts attīstībai ir izšķiroša. Ja nacionāla valsts izvēlas neredzēt notiekošos globālos procesus un stingri turas pie tādiem likumdošanas un politikas principiem, kas radušies citos vēsturiski tiesiskajos apstākļos, tad tas noved pie tā, ka globalizācija no pozitīvas iespējas kļūst par apdraudējumu valsts un nācijas pastāvēšanai. Savukārt vēlme un spēja redzēt un izprast jaunos vēsturiski tiesiskos apstākļus rada iespēju globalizāciju izmantot kā instrumentu valsts attīstībai.

Šāda pieeja prasa valstī esošo pamatprincipu revīziju. Jau 1930. gadā ievērojamais Latvijas valststiesību zinātnieks Kārlis Dišlers rakstīja: "gadījumā, ja ir nesaskaņa starp valsts dzīves praksi un valsts teoriju – tad jaunas valsts teorijas vai vismaz dažu valststiesisku pamatjēdzienu revidēšanas nepieciešamība ir skaidri redzama."[2]

Dalība atvērtajā tiesiskajā un ekonomiskajā telpā prasa jaunu pieeju arī pilsonības, tai skaitā dubultpilsonības (daudzvalstu pilsonības), jautājumiem. Latvijai, iestājoties ES un NATO, fundamentāli ir mainījusies situācija no valsts attīstības vēsturiski tiesiskā un drošības aspekta. Līdz ar to šai jaunajai situācijai ir tiesiski neloģiski sholastiskā veidā piemērot vecās situācijas formulas – pilsonības principus, kas bija pamatā 1919. gada 23. augusta Likuma par pavalstniecību izstrādei.

Eiropas pilsonības politikas pamatnostādnes, kuras ir noteiktas 1997. gada Eiropas Konvencijā par pilsonību, dod valstīm brīvu izvēli attiecībā uz savu īpašo apstākļu izvērtēšanu, atbilstoši katras valsts vēsturiski tiesiskajai situācijai, nosakot gadījumus, kādos tā pieļauj daudzvalstu pilsonību. Turklāt Konvencijas 14. pantā *expressis verbis* ir noteikti gadījumi, kuros valstīm ir pienākums atļaut vairāku valstu pilsonību.[3]

Šobrīd acīmredzama ir faktiskās dzīves un likuma burta nesaskaņa, kuras dēļ valsts zaudē savus pilsoņus, tādējādi izraisot apdraudējumu turpmākai valsts un nācijas pastāvēšanai un attīstībai, jo, pamatojoties uz valsts trīs pamatelementu doktrīnu un Latvijas Satversmi, pilsoņi ir valsts varas leģitimizācijas avots un līdz ar to pilsonības politika ir uzskatāma par valsts turpmākās pastāvēšanas un attīstības būtisko elementu, un izsvērtas diskusijas par to ir vitāla šodienas nepieciešamība.

Pilsonības jēdziena ģenēze un tā institucionalizētā satura izcelsme ir fundamentāli saistīta ar indivīda un sabiedrības formāciju savstarpējo tiesību un pienākumu kvalifikāciju. Pilsonības juridiskais koncepts ir radies no sabiedrības,[4] ietverot un aizsargājot tos, kuri pieder pie vienas tiesību sistēmas. Sabiedrības attīstība *per se* radīja pilsonību kā mehānismu, kas aizsargāja definēto pilsoņu kopumu no svešiniekiem.

Sākotnējais koncepts – viena valsts – viena pilsonība globālās sabiedrības attīstības gaitā ir modificējies jaunā konceptā: viena valsts – divas (vairākas) pilsonības. Šī konceptuālā izmaiņa ir

radījusi daudzus jautājumus, uz kuriem izstrādāt atbildes ir sociālo zinātņu uzdevums un pienākums.

Dubultpilsonības institūta vēsturiskās izcelsmes un attīstības laika telpas neatņemamais pavadonis ir pretestība šim institūtam visā tā daudzdimensionālajā spektrā – sākot no vērtību ideoloģiskā, politiskā līmeņa līdz praktiskajam līmenim. Vēsturiskās izpētes ietvaros, veicot dubultpilsonības pieļaujamības cēloņu un seku analīzi valstu vēsturiski konstitucionālo modeļu kontekstā, ir iespējams iegūt skaidrojumu dubultpilsonības pieļaujamības dažādībai mūsdienās. Eiropas telpai raksturīgākie valstu konstitucionālie modeļi ir trīs:

1) postkoloniālisma (piemēram, Apvienotā Karaliste, Francija, Portugāle);

2) postemigrācijas (piemēram, Īrija, Itālija, Spānija) un

3) postkomunisma (piemēram, Latvija).

Šajos trijos modeļos dubultpilsonība ir regulēta atšķirīgi gan saistībā ar migrācijas tendencēm, gan īpašiem politiski ideoloģiskiem mērķiem.

Bet visos trīs modeļos kopumā dubultpilsonības fenomens parāda pilsonības institūta saikni ar konkrētās valsts vēsturiski tiesisko situāciju, kas apliecina, ka dubultpilsonības pieļaujamība un migrantu naturalizācija ir saistīta ar valsts vēsturisko pieredzi, jo galvenais kritērijs katras valsts attieksmei pret dubultpilsonību sakņojas tās individuālajā vēsturē.

Vēsturiski attieksmē pret dubultpilsonību praktiskie apsvērumi tika cieši savīti ar emocionāli psiholoģiskajiem, līdz ar to tika noraidīta iespēja, ka persona var likumīgi justies saistīta ar vairāk nekā vienu valsti. Lai gan šis viedoklis ir zaudējis savas dzelžainās pozīcijas, tomēr vēl joprojām debatēs izskan viedoklis, ka dubultpilsonība nav savienojama ar tādiem jēdzieniem kā lojalitāte un nacionālā identitāte. Tomēr vienlaicīgi izskan arī viedoklis, ka daudzvalstu pilsonība būtu tikai viens no daudzējādas lojalitātes veidiem, ņemot vērā, ka cilvēkiem piemīt daudzas nevalstiskas lojalitātes, piemēram, pret ģimeni vai etniskajām un reliģiskajām kopienām. Šīs lojalitātes var pat nonākt pretrunā ar lojalitāti valstij, bet neviens nevar apgalvot, ka šīs lojalitātes nav savienojamas ar pilsonību.

Kā jau minēju, līdz dubultpilsonības institūta ienākšanai politiskajā un juridiskajā dienaskārtībā pilsonības institūta saturiskā tvēruma kodolu ir izteikusi formula: tiesiskā saikne starp diviem subjektiem – valsti un indivīdu.

Dubultpilsonības institūts *per se* maina šo substantīvo kodolu uz citu – tiesiskā saikne starp indivīdu un divām vai vairākām valstīm.

Šī formula – tiesiska saikne starp valsti un indivīdu – norāda uz pilsonības institūta būtiskajiem elementiem: valsts tiesiskajām interesēm, no vienas puses, un indivīda tiesiskajām interesēm, no otras puses, kuras savieno "tiesiska saikne", kas pēc būtības ir šo abu interešu savstarpējās pietiekamības imperatīvā minimuma kodols. Tādējādi būtiskie elementi ir tie, kas veido valsts interešu kodolu un indivīda interešu kodolu, kā arī ļauj kvalificēt šo interešu savstarpējās pietiekamības abpusējā minimuma kodolu (tiesiskās saiknes kodolu).

Manuprāt, tiesiskās saiknes jēdziena tvēruma analīze nacionālas valsts un globalitātes procesu mijiedarbībā ir atslēgas jautājums, kas atklāj valstu pilsonību konkurējošos elementus, kas ir šādi:

1. Politiskais elements – politiskās tiesības, līdzdalības paaugstināšana.

2. Ekonomiskais elements – darbavietas, algas, nodokļi.

3. Sociālais elements – pensijas, pabalsti, veselības aprūpes un izglītības pieejamība, kvalitāte.

4. Emocionālais elements – kultūra, tradīcijas, valoda, nacionālā identitāte.

Lielais aizbraukušo Latvijas pilsoņu skaits liecina, ka šobrīd Latvijas pilsonības piedāvātais ekonomiskais un sociālais elements nav konkurētspējīgs atvērtās telpas apstākļos. Līdz ar to var konstatēt, ka valsts un indivīda savstarpējā saikne pašlaik balstās galvenokārt tikai uz vienu – emocionālo elementu, kas saslēgumā ar iedzīvotāju pastiprināto emigrāciju, mirstības dominanci pār dzimstību ir kvalificējama kā apdraudējuma indikācija nācijas pastāvēšanai, kas vienlaikus rada apdraudējumu valsts turpmākai pastāvēšanai.

Īsumā par bērnu tiesību aizsardzības problēmām, kuras ir ģenerējis spēkā esošais Pilsonības likums.

Saskaņā ar 1994. gada Pilsonības likumu pašlaik atkarībā no bērna vecāku pilsonības vai tās neesamības bērna pilsonību nosaka:

1) valsts *ex lege* (pēc likuma),

2) vecāki, savstarpēji vienojoties (plus papildu kritēriji).

Ja izšķiršanās par dubultpilsonības pieļaujamību ir vairāk politiskās analīzes rezultāts, tad, salīdzinot pašreizējo tiesisko regulējumu pilsonības iegūšanā bērniem, var konstatēt juridiskas atšķirības bērnu tiesiskās aizsardzības mehānismā:

1. Attiecībā uz bērniem, kuriem abi vecāki ir Latvijas Republikas pilsoņi, pastāv tiešā saikne starp valsti un bērnu – automātiskā pilsonības piešķiršana.

2. Attiecībā uz bērniem, kuriem viens no vecākiem ir Latvijas Republikas pilsonis, bet otrs –ārvalstnieks, tiešās saiknes nav, jo griba piešķirt pilsonību bērnam ir atstāta vecāku izvēles ziņā.

Ja sekojam klasiskajam *ius sanguinis (asinsradniecības princips)* pilsonības iegūšanas pamatam, tad bērns ir valstspiederīgais (pilsonis), ja vismaz viens no viņa vecākiem ir valstspiederīgais uz bērna dzimšanas brīdi.[5] Šādā gadījumā netiek prasīta nekāda vecāku savstarpēja vienošanās par bērna valsts piederību, jo runa jau ir par bērna pilsonību un šī bērna saikni ar attiecīgo valsti, nevis par vecāku pilsonību un viņu vēlmēm attiecībā uz bērnu.

Tieši šis vecāku izvēles jeb gribas moments rada apdraudējuma risku viņu bērnu tiesiskai aizsardzībai, jo atvērtas tiesiskās telpas apstākļos jaukto laulību skaitam

ir tendence pieaugt, kas savukārt liek nopietni izvērtēt pilsonības institūta attīstību gan no publisko tiesību, t.sk. starptautiski publisko tiesību, viedokļa, gan no privāttiesību, t.sk. starptautisko privāttiesību, viedokļa.

Reālie riski pašlaik ir šādi:

1) 3. panta pirmā, otrā un trešā daļa atsevišķos gadījumos var radīt situācijas, kurās bērna tiesību aizsardzība no Latvijas valsts puses nav iespējama;

2) 3. panta otrā un trešā daļa, kas paredz abu vecāku vienošanās dispozitīvu (otrā daļa) vai imperatīvu (trešā daļa) pienākumu par Latvijas pilsonības piešķiršanu bērnam, ignorē bērna tiesības pašam (pēc pilngadības sasniegšanas) izvēlēties savu pilsonību, kā arī faktiski nodod vecāku rokās (pārsvarā tas būs tieši tas no vecākiem, kuram ir ārvalsts pilsonība) jautājuma izlemšanu par Latvijas pilsoņu kopumu, kas tomēr ir katras valsts pašas ziņā.

Ja jau bērnam no dzimšanas brīža saskaņā ar *ius sanguinis* ir tiesības uz Latvijas pilsonību, jo viens no viņa vecākiem ir Latvijas pilsonis, tad bērna pilsonības jautājuma galavārds būtu jāsaka Latvijas valstij, nevis bērna tēvam vai mātei – ārvalsts pilsonim.

No Pilsonības likuma 1. panta izriet, ka Latvijas pilsonība ir personas noturīga tiesiska saikne ar Latvijas valsti. Tātad *ius sanguinis* gadījumā saiknei būtu jāveidojas šādi: persona (bērns) ↔ Latvijas valsts, bet nevis persona (bērns) ↔ personas (bērna) vecāki → Latvijas valsts.

Rezumējot iepriekšminēto, var konstatēt atšķirīgu tiesisko regulējumu attiecībā uz pilsonības iegūšanas pamatiem bērniem. Proti, atkarībā no tā, vai bērna abi vecāki ir Latvijas Republikas pilsoņi vai tikai viens no vecākiem ir Latvijas Republikas pilsonis, vai bērns ir atradenis vai bārenis. Galvenā atšķirība pašlaik ir pilsonības iegūšanas tiesiskajā pamatā starp bērniem, kuriem abi vecāki ir Latvijas Republikas pilsoņi, un bērniem, kuriem viens no vecākiem ir Latvijas Republikas pilsonis, bet otrs – ārvalstnieks.

No bērnu tiesiskās aizsardzības viedokļa pašlaik aizsargātāki ir bērni, kuriem abi vecāki ir Latvijas pilsoņi (Pilsonības likuma 2. panta 5. punkts), un bērni, kuru dzimšanas brīdī viens no viņa vecākiem ir Latvijas pilsonis, bet otrs – bezvalstnieks vai nav zināms, jo tad bērns ir Latvijas pilsonis neatkarīgi no dzimšanas vietas (Pilsonības likuma 3. panta ceturtā daļa).

No iepriekšminētā var secināt, ka, analizējot bērnu tiesiskās aizsardzības mehānismu, pašlaik pastāv juridiska nevienlīdzība starp bērniem, diferencējot bērnus atkarībā no viņu izcelsmes, kas rada nopietnas gan publiski tiesiskas, gan privāttiesiskas sekas tieši bērnam kā atsevišķam tiesību subjektam.

Dubultpilsonība pati par sevi nav uzskatāma par mērķi. Toties dubultpilsonība var būt mērķa sasniegšanas līdzeklis – instruments.

Mērķa konstatācija ir prioritāra – mērķis ir turpināt pastāvēt un attīstīties kā neatkarīgai valstij (Satversmes 1. panta tvērumā) šodienas objektīvās realitātes apstākļos un kļūt par attīstītu, labklājīgu, konkurētspējīgu valsti, izmantojot atvērtās ES un globālās telpas iespējas.

Definējot šo mērķi kā valsts un tās iedzīvotāju kopīgās intereses pamatu, būtiski ir konstatēt, vai spēkā esošais Pilsonības likums nodrošina šo interesi jeb ,citiem vārdiem, vai pašreizējais Pilsonības likums nodrošina Satversmē noteikto vērtību iedzīvināšanu – Latvijas valstiskuma saglabāšanu.

Satversmē noteikto vērtību iedzīvināšana pēc būtības ir ikviena likuma virsmērķis un vienīgā mēraukla likuma atbilstības Satversmei noteikšanā, valsts vēsturiski tiesiskās attīstības konkrētajā posmā.

Lai sasniegtu šo virs mērķi – iedzīvināt Satversmi – likums ietver gan virsuzdevumu, gan savam laikam atbilstošus politiskos pamatprincipus.

Analizējot Latvijas pilsonības tiesību aktus laika posmā no valsts dibināšanas līdz mūsdienām, var konstatēt, ka katrs no tiem ietver gan virsuzdevumu, gan savam laikam atbilstošus politiskos pamatprincipus. Iedibināt Latvijas pilsoņu kopumu bija 1919. gada 23. augusta "Likuma par pavalstniecību" virsuzdevums, nodrošināt Latvijas pilsoņu kopuma pēctecību bija 1991. gada 15. oktobra Augstākās padomes lēmuma "Par Latvijas Republikas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem" un 1994. gada Pilsonības likuma virsuzdevums.

Saglabāt un palielināt Latvijas pilsoņu kopumu ir pašlaik nepieciešamais virsuzdevums, kuru nespēj vairs nodrošināt 1994. gadā pieņemtais Pilsonības likums.

Tikai katram likumam izpildot savu virsuzdevumu, ir iespējams sasniegt iepriekšminēto virsmērķi – nodrošināt Satversmes 1. un 2. pantā noteiktā demokrātiskā tautas suverenitātes principa nepārtrauktu funkcionēšanu, piepildot to ar attiecīgajam laika periodam valsts vēsturiski tiesiskajā attīstībā un starptautiskajās tiesībās atzītu atbilstošu vērtību substanci.

Šo analīzes modeli savā promocijas darbā esmu apzīmējusi kā Satversmes dzīvā gara doktrīnu. Kopumā ir secināms, ka 1994. gada Pilsonības likuma kolīzijas ir strukturējamas trīs līmeņos – likuma iekšienē, likuma sasaistē ar Eiropas pilsonības politiku un likuma sasaistē ar reālajām dzīves situācijām darbaspēka brīvas pārvietošanās gadījumos.

Šodienas pilsonības politikas mērķa filozofiskais kodols – radīt tādu tiesisko regulējumu, kas kalpotu valsts un tās iedzīvotāju interesēm, nevis darbotos pret tām. Mērķa juridiskais kodols – nodrošināt mērķa filozofisko kodolu, izstrādājot konkrētus normatīvā akta grozījumus vai jaunu normatīvo aktu.■

[1] Audrey Osler and Hugh Starkey. Changing Citizenship. Democracy and Inclusion in Education. New York, Open University Press, 2005., p. 31.–35.

[2] Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: izdevis A.Gulbis, 1930, 8. lpp.

[3] 1997. gada Eiropas Konvencija par pilsonību. Pieejams: http://www.humanrights.lv/doc/regional/pilsonji.htm.

[4] Dišlers K. Sabiedriskie un individuālie elementi tiesībās. Tieslietu ministrijas vēstnesis. Rīga: A.Gulbja grāmatu spiestuve, 1937, 1.–44. lpp.

[5] Francijas piemērs, Code civil 2000. Paris, Litec.1999, p. 51.

MINISTRU KABINETA ATZINUMS PAR LIKUMPROJEKTU "GROZĪJUMI PILSONĪBAS LIKUMĀ" (NR. 238/LP10)

2011. gada 15. decembrī

Atsaucoties uz Saeimas Juridiskās komisijas 2011. gada 4. novembra vēstuli Nr. 9/3-2-n/15-11/11, kurā lūgts sniegt Ministru kabineta viedokli par likumprojektu "Grozījumi Pilsonības likumā" (turpmāk – likumprojekts), informējam, ka Ministru kabinets kopumā atbalsta minēto likumprojektu un sniedz šādu viedokli un papildu priekšlikumus.[1] [..]

3. Ar likumprojekta 1. pantu plānots izslēgt Pilsonības likuma 2. panta 1. punktā vārdus "izņemot personas, kuras pēc 1990. gada 4. maija ieguvušas citas valsts pilsonību", tādējādi paredzot tiesības personām, kuras bija Latvijas pilsoņi 1940. gada 17. jūnijā, kā arī šo personu pēcnācējiem bez laika ierobežojuma reģistrēties kā Latvijas pilsoņiem. Kā izriet no likumprojekta 6. pantā ietvertā Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punkta, tiek pieļauta arī šo personu *dubultpilsonība*. Vēršam uzmanību, ka Pilsonības likuma 2. panta 1.[1] punkts dod iespēju reģistrēt Latvijas pilsonību arī *etniskajiem latviešiem un līviem* (ja tas ir dokumentāri pierādāms), kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā, kuri reģistrējušies likumā noteiktajā kārtībā un kuriem nav citas valsts pilsonības (pavalstniecības) vai kuri ir saņēmuši iepriekšējās pilsonības (pavalstniecības) valsts ekspatriācijas atļauju, ja tādu paredz šīs valsts likumi. Šīs likuma normas mērķis ir Latvijas valstij, nodrošinot tiesības etniskajiem latviešiem un līviem iegūt pilsonību, sekmēt viņu atgriešanos etniskajā dzimtenē. Tāpat nacionālām valstīm raksturīgs princips ir, ka katram valstnācijas piederīgajam ir tiesības uz savas valsts pilsonību neatkarīgi no dzīvesvietas un citas valsts pilsonības. Ievērojot minēto, lūdzam dubultpilsonības pieļaujamību attiecināt arī uz etniskajiem latviešiem un līviem neatkarīgi no to dzīvesvietas, kā arī nosakot Latvijas pilsonības iegūšanas priekšnoteikumu – latviešu valodas prasme. Atbilstoši minētajam Pilsonības likumā nepieciešams ietvert deleģējumu Ministru kabinetam noteikt latviešu valodas prasmes pārbaudes kārtību. [..]

5. Papildus ierosinām Latvijas pilsoņa statusu reģistrēt personām, kuras ir ieguvušas pamatizglītību vai vispārējo vidējo izglītību latviešu mācībvalodā. Prakse pierāda, ka pašreizējā Pilsonības likuma 2. panta 1.[3] punkta redakcija (pilsoņa statuss reģistrējams tikai personām, kuras apguvušas *pilnu* kursu vispārizglītojošās skolās) liedz iespēju iegūt Latvijas pilsonību personām, kuras pilnībā pārvalda latviešu valodu, ir integrējušās latviskā vidē, bet kuras dažādu apstākļu dēļ nav mācījušās minētajās mācību iestādēs (mācījušās, piemēram, tehnikumā, iegūstot arī vispārējo vidējo izglītību) vai nav mācījušās pilnu mācību kursu latviešu mācībvalodā.[..]

7. Ierosinām papildināt Pilsonības likuma 2. panta pirmo daļu ar 7. punktu[2], kas nosaka pēc 1991. gada 21. augusta Latvijā dzimušo bezvalstnieku vai nepilsoņu bērnu pilsonības reģistrāciju, attiecīgi izslēdzot Pilsonības likuma 3.[1] pantu, jo minētā tiesību norma saturiski atbilst 2. panta regulējumam, izsakot to šādā redakcijā:

"7) pēc 1991. gada 21. augusta Latvijā dzimušie bērni, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības, kuru vecāki ir nepilsoņi vai bezvalstnieki, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā un kuri pēc 14 gadu vecuma sasniegšanas nav Latvijā vai ārpus tās ar tiesas spriedumu atzīti par vainīgiem tāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, par ko Latvijas Republikas likumā paredzēts sods – brīvības atņemšana uz laiku, kas ilgāks par pieciem gadiem."

Atbilstoši minētajam lūdzam papildināt arī Pilsonības likuma 2. panta otro un trešo daļu, nosakot, ka iesniegumu par bērna pilsonības iegūšanu saskaņā ar šā panta pirmo daļu iesniedz bērna likumiskais pārstāvis līdz bērna 15 gadu vecuma sasniegšanai vai pats bērns vecumā no 15 līdz 18 gadiem, izsakot Pilsonības likuma 2. panta otro un trešo daļu šādā redakcijā:

"(2) Iesniegumu par bērna pilsonības iegūšanu saskaņā ar šā panta pirmo daļu iesniedz:

1) bērna likumiskais pārstāvis līdz bērna 15 gadu vecuma sasniegšanai;

2) bērns vecumā no 15 līdz 18 gadiem.

(3) Bērns, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un iegūst pilsonību saskaņā ar šā panta pirmās daļas 7. punktu, apliecina latviešu valodas prasmi saskaņā ar šā likuma 20. un 21. pantu."

8. Ar likumprojekta 5. pantu paredzēts papildināt Pilsonības likumu ar 8.[1] pantu "Latvijas trimdinieku pilsonība". Vēršam uzmanību, ka Latvijas Republikas normatīvie akti nesniedz vārda "trimdinieks" skaidrojumu, līdz ar to ierosinām precizēt likumprojekta 5. pantā ietvertā Pilsonības likuma 8.[1] panta nosaukumu. Ievērojot minēto, ierosinām terminu "trimdinieks" Pilsonības likumā aizstāt, piemēram, ar terminu "persona, kura laikā no (..) līdz (..) bija spiesta pamest Latviju".

9. Atbilstoši likumprojekta 5. pantā ietvertā Pilsonības likuma 8.[1] panta pirmajai daļai Latvijas pilsoņi, kuri laikposmā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs, un viņu *pēcnācēji* saglabā tiesības reģistrēties Iedzīvotāju reģistrā kā Latvijas pilsoņi un pēc reģistrācijas pilnā apjomā bauda pilsoņa tiesības un pilda pilsoņa pienākumus. Kā šādas tiesību normas pamatojums likumprojekta anotācijā norādīts Latvijas valsts pienākums rūpēties un nezaudēt saikni ar tiem Latvijas pilsoņiem un viņu pēcnācējiem, kuri ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā. Ministru kabineta ieskatā tiesiskā saikne ir saglabājama tikai ar tiem Latvijas pilsoņiem un viņu pēcnācējiem, ar

kuriem šī saikne faktiski pastāv vai ir iespējama. Ievērojot minēto, ierosinām precizēt likumprojekta plānotajā Pilsonības likuma 8.[1] panta pirmajā daļā ietverto jēdzienu "pēcnācēji", attiecinot to uz noteiktas pakāpes lejupējiem radiniekiem.

Papildus vēršam uzmanību, ka likumprojekta 5. pantā ietvertais Pilsonības likuma 8.[1] pants pilnībā neatrisina represēto tiesības iegūt Latvijas pilsonību. Proti, personām, kuras Latvijas okupācijas laikā tika deportētas no Latvijas, un viņu pēcnācējiem Pilsonības likums un piedāvātā Pilsonības likuma 8.[1] panta redakcija pieļauj dubultpilsonību, ja citas valsts pilsonība iegūta līdz 1990. gada 4. maijam. Vēršam uzmanību, ka, atjaunojot Latvijas valsti 1990. gada 4. maijā, represētie automātiski bija Latvijas pilsoņi, taču pēc 1992. gada 1. janvāra, kad beidza pastāvēt Padomju Sociālistisko Republiku Savienība (PSRS), represētie un viņu pēcnācēji automātiski ieguva kādas PSRS pēcnācējvalsts pilsonību. Ievērojot minēto, ierosinām likumprojekta 5. pantā ietvertā Pilsonības likuma 8.[1] panta pirmo daļu attiecināt uz Latvijas pilsoņiem, kuri laikposmā no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam, glābdamies no PSRS un Vācijas okupācijas režīma terora, ir atstājuši Latviju kā bēgļi, tikuši deportēti vai minēto iemeslu dēļ nav varējuši atgriezties Latvijā, un viņu pēcnācējiem, izslēdzot no tiesību normas vārdus "un šajā laikā naturalizējušies ārvalstīs".

10. Ierosinām likumprojekta 5. pantā ietverto Pilsonības likuma 8.[1] panta regulējumu iekļaut Pilsonības likuma 9. pantā, jo gan likumprojekta 5. pantā ietvertās tiesību normas, gan Pilsonības likuma 9. pants regulē dubultpilsonības nosacījumus.

11. Lai nepārprotami būtu skaidrs, ka dubultpilsonība attiecas ne tikai uz laiku, kad Pilsonības likums stāsies spēkā, bet arī uz personām, kas jau kļuvušas par dubultpilsoņiem, ierosinām likumprojekta 6. pantā ietvertā Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas ievaddaļu izteikt šādā redakcijā:

"(1[1]) Dubultā pilsonība var pastāvēt un izveidoties:".

12. Atbilstoši likumprojekta 6. pantā ietvertā Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1. un 2. punktam dubultā pilsonība var izveidoties:

1) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši citas Eiropas Savienības dalībvalsts vai Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalsts pilsonību;

2) Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši citas Ziemeļatlantijas līguma organizācijas dalībvalsts pilsonību.

Lai nodrošinātu diskriminācijas aizlieguma principa ievērošanu, vēršam uzmanību uz nepieciešamību norādīt pamatojumu atsevišķu valstu pilsoņu labvēlīgākas situācijas noteikšanai attiecībā pret tiem Latvijas pilsoņiem, kuri ieguvuši tādas valsts pilsonību, kas nav minēta plānotā Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1. un 2. punktā. Ievērojot minēto, ierosinām papildināt likumprojekta anotāciju ar atbilstoša satura informāciju.

13. Atbilstoši likumprojekta 6. pantā ietvertajam Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 4. punktam dubultā pilsonība var izveidoties Latvijas pilsoņiem, kuri ir ieguvuši šīs daļas 1.–3. punktā neminētās valsts pilsonību, ja saņemta Ministru kabineta atļauja saglabāt Latvijas pilsonību. Ministru kabineta ieskatā nav tiesiski korekti piešķirt tiesības Ministru kabinetam politiski lemt par pilsonības piešķiršanu vai saglabāšanu. Piemēram, arī Pilsonības likuma spēkā esošās redakcijas 13. pants tiesības uzņemt personu pilsonībā par īpašiem nopelniem Latvijas labā piešķir likumdevējam, nevis Ministru kabinetam. Ievērojot minēto, attiecīgais regulējums no likumprojekta izslēdzams.

14. Likumprojekta 6. pantā ietvertais Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1.–4. punkts nosaka dubultās pilsonības pieļaujamību neatkarīgi no tā, vai dubultā pilsonība veidojas pieaugušajiem vai bērniem ar dzimšanas brīdi, savukārt 5. punktā ietvertais regulējums attiecināms tikai uz bērniem, nosakot, ka dubultā pilsonība var izveidoties bērniem, kuriem viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi un kuri dzimuši ārpus Latvijas, ja viņi ar dzimšanas brīdi, pamatojoties uz likumu, iegūst citas valsts pilsonību (pavalstniecību). Ņemot vērā to, ka plānotais Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 5. punkts daļēji aptver Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1.–4. punktā ietverto regulējumu, lai neveidotu kolīziju normas, ierosinām likumprojekta 6. pantā ietverto Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1.–4. punktu precizēt, attiecinot to tikai uz pieaugušajiem.

15. Likumprojekta 6. pantā ietvertais Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 5. punkts nosaka, ka dubultā pilsonība var izveidoties bērniem, kuriem viens vai abi vecāki ir Latvijas pilsoņi un kuri dzimuši ārpus Latvijas, ja viņi ar dzimšanas brīdi, pamatojoties uz likumu, iegūst citas valsts pilsonību (pavalstniecību). Lūdzam izvērtēt, vai ir pamatoti attiecināt likumprojektā iekļautos ierobežojošos nosacījumus, saskaņā ar kuriem dubultā pilsonība, pamatojoties uz likumu, var izveidoties tikai tādai bērnu kategorijai, kas to iegūst ar dzimšanas brīdi un kuru dzimšanas vieta ir ārpus Latvijas, *attiecīgi attiecinot* arī uz tādiem bērniem, kuriem viens no vecākiem ir Latvijas pilsonis, bet otrs citas valsts pilsonis. Dubultā pilsonība, pamatojoties uz likumu, var izveidoties arī ar bērna dzimšanas faktu, turklāt neatkarīgi no bērna dzimšanas vietas. Ievērojot minēto, secināms, ka dubultās pilsonības pieļaujamības princips būtu attiecināms arī uz šo bērnu kategoriju.

16. Ierosinām likumprojekta 6. pantā ietverto Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 6. punktu izteikt šādā redakcijā:

"6) personām, kuras, pamatojoties uz likumu, citas valsts pilsonību ieguvušas laulību vai citu ģimenes tiesisko attiecību rezultātā."

Minētais precizējums saistīts ar apstākli, ka citas valsts pilsonība var tikt iegūta ne tikai laulību, bet arī, piemēram, adopcijas rezultātā.

17. Ierosinām precizēt likumprojekta 6. pantā ietverto Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļu, lai noteiktu, vai tajā ierosinātie papildinājumi par dubultpilsonības pieļaujamību ir attiecināmi arī uz Pilsonības likuma 9. panta pirmajā daļā minētajām personām, kuras

Latvijas pilsonību iegūst naturalizācijas kārtībā un kurām nedrīkst izveidoties dubultā pilsonība.

18. Aicinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 11. pantā, jo pēc 1998. gada 10. novembra grozījumiem Pilsonības likumā praksē ir radies jautājums par likuma 11. panta pirmās daļas 5. punkta piemērošanu. Proti, līdz 1998. gada 10. novembra grozījumiem Pilsonības likumā ierobežojums personām, kuras pēc 1940. gada 17. jūnija ir izvēlējušās Latvijas Republiku par dzīvesvietu tieši pēc demobilizēšanās no PSRS (Krievijas) bruņotajiem spēkiem, netika attiecināts uz to personu laulātajiem, kuri laulībā ar Latvijas pilsoni naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas dienā bija nodzīvojuši 10 gadus, kā arī uz personām, kuras bija Lietuvas un Igaunijas pilsoņi 1940. gadā, un uz šo personu pēcnācējiem. Šobrīd spēkā esošajā panta redakcijā ir saglabāta iepriekšējās redakcijas pantu numerācija, līdz ar to nav izprotama likumdevēja griba un nav iespējams šo punktu precīzi piemērot. Līdz ar to ir izvērtējama tiesību normas atjaunošanas nepieciešamība par to personu iespējām iegūt Latvijas pilsonību naturalizācijas kārtībā, kuras pēc 1940. gada 17. jūnija ir izvēlējušās Latvijas Republiku par dzīvesvietu tieši pēc demobilizēšanās no PSRS (Krievijas) bruņotajiem spēkiem vai PSRS (Krievijas) iekšējā karaspēka un kuras dienestā iesaukšanas vai iestāšanās dienā nav pastāvīgi dzīvojušas Latvijā, naturalizācijas iesnieguma iesniegšanas brīdī ne mazāk kā 10 gadus ir laulībā ar Latvijas pilsoni vai kuras 1940. gada 15. jūnijā bija Lietuvas vai 1940. gada 17. jūnijā bija Igaunijas pilsoņi.

Tāpat nepieciešams noteikt ierobežojumu naturalizēties personām, kuras saistītas ar starptautisko terorismu, ekstrēmistiskām organizācijām vai apdraud valsts drošību vai sabiedrisko kārtību.

Papildus ierosinām izslēgt Pilsonības likuma 11. panta otro daļu, saskaņā ar kuru personas naturalizācijas iesnieguma izskatīšana tiek apturēta, līdz stājas spēkā tiesas spriedums, vai naturalizācijas iesnieguma izskatīšana tiek izbeigta, ja persona, kura iesniegusi naturalizācijas iesniegumu, tiek saukta pie kriminālatbildības vai attiecībā uz to ierosināta pārbaudes lieta par sadarbības ar Valsts drošības komiteju fakta konstatēšanu, attiecīgi papildinot Pilsonības likuma 17. pantu, ievērojot, ka minētā tiesību norma regulē naturalizācijas iesnieguma izskatīšanas nosacījumus, kas tādējādi atbilst Pilsonības likuma 17. panta saturam. [..]

20. Aicinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 13. panta pirmajā daļā, attiecinot Pilsonības likuma 11. pantā minētos nosacījumus arī uz personām, kuras iegūst Latvijas pilsonību ar Saeimas lēmumu par īpašiem nopelniem Latvijas labā. Papildus vēlamies norādīt, ka līdz šim personas, kuras ieguva Latvijas pilsonību ar Saeimas lēmumu par īpašiem nopelniem, saglabāja citas valsts pilsonību.

21. Ierosinām ar likumprojektu izslēgt Pilsonības likuma 14. pantu, ievērojot to, ka minētajā pantā ietvertajai tiesību normai nav pielietojuma, jo prakse apliecina, ka personu naturalizācijas iesniegumi tiek izskatīti triju līdz četru mēnešu laikā. Līdz ar to nav lietderīgi saglabāt īpašu regulējumu, kas nosaka naturalizācijas iesniegumu izskatīšanas vispārīgo kārtību vai iesnieguma izskatīšanu ārpus vispārīgās kārtības. Turklāt tiesību norma par latviešu un līvu iespējām lūgt izskatīt naturalizācijas iesniegumus ārpus kārtas ir izslēgta, jo saskaņā ar likuma 2. panta 1.[1] punktu latviešiem un līviem, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Latvijā, ir tiesības reģistrēt pilsonību. Līdzīgi nav nepieciešams ar īpašu pantu norādīt prasību par piecu gadu pastāvīgu dzīvi Latvijā likuma 14. pantā norādītajām personām, jo šī prasība jau ir minēta kā viens no naturalizācijas vispārīgiem nosacījumiem 12. panta pirmās daļas 1. punktā. [..]

23. Ierosinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 17. pantā, papildinot Pilsonības likuma 17. pantu ar tiesību normu, kas reglamentē to personu naturalizācijas izskatīšanu, par kurām tiek veikta papildu pārbaude kompetentās institūcijās, lai novērstu iespēju naturalizēties personām, kuras saistītas ar starptautisko terorismu, ekstrēmistiskām organizācijām vai apdraud valsts drošību vai sabiedrisko kārtību. Tādējādi secināms, ka minētā norma, reglamentējot noteikta personu loka naturalizācijas iesniegumu izskatīšanu, saturiski atbilst likuma 17. pantam. Turklāt minētā norma redakcionāli būtu precizējama atbilstoši Kriminālprocesa likumā lietotajiem terminiem un atbilstoši Administratīvā procesa likuma nosacījumiem par administratīvā lēmuma spēkā stāšanos. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 70. panta pirmo daļu lēmums stājas spēkā ar brīdi, kad tas paziņots adresātam. Ievērojot personas tiesības apstrīdēt un pārsūdzēt lēmumu, ierosinām precizēt minēto normu atbilstoši Administratīvā procesa likumam.

Ievērojot minētos apsvērumus, ierosinām Pilsonības likuma 17. pantu izteikt šādā redakcijā:

"17. pants. Naturalizācijas iesnieguma pieņemšanas un izskatīšanas kārtība

(1) Naturalizācijas iesniegumus pieņem un izskata Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Lēmumu par uzņemšanu pilsonībā pieņem Ministru kabinets.

(2) Kārtību, kādā pieņem un izskata naturalizācijas iesniegumus, nosaka Ministru kabinets. Iesniegumu izskata un atbildi iesniedzējam dod ne vēlāk kā gada laikā no visu Ministru kabineta noteikumos noteikto dokumentu iesniegšanas dienas.

(3) Naturalizācijas iesnieguma izskatīšanu aptur, ja:

1) ir pieņemts lēmums par personas kriminālvajāšanas uzsākšanu vai attiecībā uz to ierosināta pārbaudes lieta par sadarbības ar VDK fakta konstatēšanu, līdz stājas spēkā tiesas spriedums vai lieta tiek izbeigta;

2) tiek veikta pārbaude par personas saistību ar terorismu, tās darbību pretvalstiskā vai noziedzīgā organizācijā vai par valsts drošības vai sabiedriskās kārtības apdraudēšanu, līdz saņemts kompetentas iestādes atzinums.

(4) Persona, kura saņēmusi naturalizācijas atteikumu, atkārtotu iesniegumu var iesniegt ne agrāk kā gada laikā pēc tam, kad beidzies šā lēmuma apstrīdēšanas (pārsūdzēšanas) termiņš un tas nav

apstrīdēts (pārsūdzēts) vai arī ir stājies spēkā tiesas spriedums, ar kuru adresāta pieteikums noraidīts."

24. Ierosinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 18. pantā, izvērtējot šobrīd spēkā esošā Pilsonības likuma solījuma par uzticību Latvijas Republikai teksta redakciju un ievērojot to, ka praksē ir gadījumi, kad persona, atbilstot visiem citiem naturalizācijas nosacījumiem, nevar iegūt Latvijas pilsonību, jo reliģiskās pārliecības dēļ nevar parakstīt solījumu, kurā ir ietverti vārdi "nežēlojot savu dzīvību". [..]

27. Aicinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 21. pantā, nosakot atbrīvojumu naturalizācijas procesā no latviešu valodas prasmes pārbaudes personām, kuras jau ir apliecinājušas latviešu valodas prasmi atbilstoši Pilsonības likuma 20. pantā noteiktajam līmenim, apgūstot profesionālās pamatizglītības, arodizglītības programmu latviešu mācībvalodā vai iegūstot šā panta 1., 2. un 3. punktā noteikto attiecīgo dokumentu. [..]

28. Aicinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 23. pantā, uzliekot par pienākumu personām, kas ieguvušas citas valsts pilsonību, noteiktā laika periodā atteikties no Latvijas pilsonības. Praksē pašreizējo Pilsonības likuma 23. panta pirmās daļas normas redakciju personas interpretē tādējādi, ka tām, iegūstot citas valsts pilsonību, ir dotas izvēles tiesības – atteikties vai neatteikties no Latvijas pilsonības.

29. Ierosinām precizēt likumprojekta 8. pantā ietverto Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 1. punktu, izsakot to šādā redakcijā:

"1) ieguvusi citas valsts pilsonību (pavalstniecību), neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības, izņemot šā likuma 9. pantā minētos gadījumus;".

Grozījuma nepieciešamība saistāma ar apstākli, ka minētā norma reglamentē to personu Latvijas pilsonības atņemšanu, kuras citas valsts pilsonību ir ieguvušas, neiesniedzot iesniegumu par atteikšanos no Latvijas pilsonības, proti, citas valsts pilsonības iegūšanas brīdī personas jau ir Latvijas pilsoņi. Savukārt likumprojektā piedāvātais Pilsonības likuma 8.[1] pants nosaka ārvalstnieku Latvijas pilsonības reģistrēšanas kārtību.

30. Ierosinām precizēt Pilsonības likuma šobrīd spēkā esošo 24. panta pirmās daļas 2. punktu, atbilstoši kuram pilsonību var atņemt, ja persona iestājusies citas valsts dienestā. Proti, neattiecinot ierobežojumu uz personām, kas stājušās ES, NATO un EBTA valstu dienestos.

31. Aicinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 25. panta otrajā daļā. Saskaņā ar spēkā esošo Pilsonības likuma minētās normas redakciju personu, kurai Latvijas pilsonība atņemta saskaņā ar likuma 24. pantu, var uzņemt Latvijas pilsonībā tikai naturalizācijas kārtībā, ja ir pagājuši ne mazāk kā pieci gadi kopš lēmuma par pilsonības atņemšanas spēkā stāšanās brīža. Saskaņā ar Administratīvā procesa likuma 70. panta pirmo daļu lēmums stājas spēkā ar brīdi, kad tas paziņots adresātam. Ievērojot personas tiesības apstrīdēt un pārsūdzēt lēmumu, tiesību norma precizējama atbilstoši Administratīvā procesa likumam.

Ievērojot minēto, piedāvājam Pilsonības likuma 25. panta otro daļu izteikt šādā redakcijā:

"(2) Personu, kurai Latvijas pilsonība atņemta saskaņā ar šā likuma 24. panta pirmo daļu, var uzņemt Latvijas pilsonībā tikai naturalizācijas kārtībā, ja ir pagājuši ne mazāk kā pieci gadi pēc tam, kad beidzies šā lēmuma apstrīdēšanas (pārsūdzēšanas) termiņš un tas nav apstrīdēts (pārsūdzēts) vai arī ir stājies spēkā tiesas spriedums, ar kuru adresāta pieteikums noraidīts."

32. Ierosinām ar likumprojektu izdarīt grozījumus Pilsonības likuma 25. pantā, papildinot to ar trešo daļu šādā redakcijā:

"(3) Ja bērns Latvijas pilsonību zaudējis vecāku izvēles dēļ un bez bērna rakstveida piekrišanas, viņam triju gadu laikā pēc pilngadības sasniegšanas ir tiesības atjaunot Latvijas pilsonību neatkarīgi no Latvijā nodzīvotā laika."

Vienlaikus no Pilsonības likuma 16. panta izslēdzama tiesību norma ar līdzvērtīgu saturu, jo norma, regulējot pilsonības atjaunošanas nosacījumus, atbilst Pilsonības likuma 25. panta saturam. Praksē ir konstatēts, ka personas, kuras vēlas atjaunot Latvijas pilsonību, pastāvot šajā normā minētajiem apstākļiem, dažādu apstākļu dēļ, piemēram, nav informētas par šādu iespēju, nepagūst atjaunot Latvijas pilsonību gada laikā pēc pilngadības sasniegšanas. Līdz ar to minētais grozījums nosaka saprātīgu termiņu minēto darbību veikšanai. [..]

35. Ierosinām ar likumprojektu papildināt Pilsonības likuma pārejas noteikumus ar 5. punktu, nosakot pārejas regulējumu attiecībā uz personām, kuras līdz šo grozījumu spēkā stāšanās brīdim, iegūstot likumprojekta 6. pantā ietvertā Pilsonības likuma 9. panta 1.[1] daļas 1., 2. un 3. punktā minēto valstu pilsonību (pavalstniecību), atteicās no Latvijas pilsonības vai kurām Latvijas pilsonība bija atņemta ar apgabaltiesas lēmumu, paredzot tiesības atjaunot Latvijas pilsonību.

36. Aicinām ar likumprojektu papildināt Pilsonības likuma pārejas noteikumus ar 6. punktu, nosakot pārejas periodu likumprojekta spēkā stāšanās termiņam, ievērojot, ka likumprojekts skar būtisku valsts uzbūves institūtu – pilsonību. Pārejas periods nepieciešams arī tāpēc, ka, ievērojot apjomīgos grozījumus, nepieciešams izstrādāt arī Ministru kabineta noteikumus atbilstoši šajā likumprojektā paredzētajam deleģējumam.

37. Ierosinām papildināt likumprojektu ar regulējumu, kas atrisinātu to personu Latvijas pilsonības tiesības, kas pēc 1990. gada 4. maija saskaņā ar līdz šim spēkā esošo izslēdzošo Pilsonības likumu ir zaudējušas vai nav ieguvušas Latvijas pilsonību, tostarp vecāku izvēles rezultātā, paredzot minētajai mērķgrupai tiesības atjaunot vai iegūt Latvijas pilsonību.

38. Ierosinām papildināt likumprojektu ar tiesību normu, kas nosaka, ka lēmumu par pilsonības atņemšanu pieņem valsts pārvaldes iestāde administratīvā procesa ietvaros, līdzīgi kā lēmumu par nepilsoņa vai bezvalstnieka statusa zaudēšanu pieņem valsts pārvaldes iestāde – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, kuras lēmuma tiesiskums ir izvērtējams tiesā Administratīvā procesa likumā noteiktajā kārtībā. ■

[1] Ar pilnu tekstu var iepazīties žurnāla elektroniskajā versijā.

[2] Ārlietu, ekonomikas, iekšlietu, vides aizsardzības un reģionālās attīstības, izglītības un zinātnes un satiksmes ministri atzinumam pievienoja savu, atšķirīgo viedokli par 7. punktu.

PAR KRITĒRIJIEM LATVIJAS PILSONĪBAS ATŅEMŠANAI

Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums

Lietā Nr. SKC–215 / 2011. gada 22. jūnijā

Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkta norma, kas nosaka, ka tiesa Latvijas pilsonību var atņemt, ja persona, apliecinot savu piederību pie Latvijas pilsonības vai naturalizējoties, ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas un tādējādi nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību, nav imperatīva tiesību norma, un, izvērtējot konkrētos lietas apstākļus un nonākot pie secinājuma, ka pilsonības atņemšana būtu pretrunā samērīguma principam, tiesa var prasību noraidīt.

Strīdā par Latvijas pilsonības atņemšanu izšķirošais nav jautājums par to, vai persona Latvijas pilsonību ieguvusi atbilstoši Latvijas likumiem, bet gan tas, vai, iegūstot Latvijas pilsonību, persona nav sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas.

Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkta norma par apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu nav tulkojama paplašināti, un šis normas sastāvā nevar iekļaut tādu ziņu nesniegšanu, kuras varētu būt svarīgas pilsonības jautājuma izlemšanai, bet kuras atbildīgā valsts iestāde no pilsonības pretendenta nav tieši pieprasījusi.

1961. gada 30. augusta Konvencija par apatrīdisma samazināšanu un Eiropas Padomes 1997. gada Konvencija par pilsonību rekomendē valstīm, ja vien tam nav sevišķu iemeslu, neatņemt personām pilsonību, ja tas var viņas padarīt par apatrīdiem.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs senators referents V. Jonikāns, senatore V. Cīrule, senatore E. Vernuša, piedaloties prasītājas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes pārstāvei I.V. un atbildētājas pārstāvim G.Ņ., atklātā tiesas sēdē izskatīja civillietu sakarā ar atbildētājas N.K. kasācijas sūdzību par Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2010. gada 26. janvāra spriedumu Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes prasībā pret N.K. par Latvijas pilsonības atņemšanu.

Aprakstošā daļa

[**1**] Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvalde, kuras uzdevumus saskaņā ar Ministru kabineta 2010. gada 22. janvāra rīkojumu Nr. 24 ir pārņēmusi Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, 2007. gada 17. decembrī cēlusi tiesā prasību pret N.K. par Latvijas pilsonības atņemšanu. Prasībā norādīts:

[**1.1**] N.K., apliecinot savu piederību Latvijas pilsoņu kopumam, ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas un nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību;

[**1.2**] atbildētāja saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu 1996. gada 17. jūlijā reģistrēta kā Latvijas pilsone. Pirmuzskaites veidlapā atbildētāja norādījusi, ka viņas māte F.F. ir Latvijas pilsone, bet veidlapas 9. punktā nav norādījusi citas valsts pilsonību un pilsonības reģistrācijas brīdī uzrādījusi PSRS pasi Nr. [..], izdotu 1985. gada 1. jūlijā Daugavpilī, bet dzīvesvietu norādījusi Krievijas Federācijā, Novosibirskā, Kara pilsētiņā, [..];

[**1.3**] Naturalizācijas pārvalde ir konstatējusi, ka N.K. 1993. gada 29. jūnijā Krievijas Federācijas Novosibirskas apgabala Iekšlietu daļā Nr. 279 ir saņēmusi Krievijas pilsoņa pasi [..]. No Krievijas Federācijas Ģenerālkonsulāta saņemta 2001. gada 27. jūnijā izziņa Nr. 252 par to, ka N.K., pastāvīgi dzīvojoša Latvijas Republikā, saskaņā ar 1991. gada 28. novembra likumu "Par Krievijas Federācijas pilsonību" nav Krievijas pilsone. Atbildētājas reģistrētā dzīvesvieta ir Latvijā, Daugavpilī, [..] ielā, [..];

[**1.4**] pamatojoties uz pašas atbildētājas sniegtajiem paskaidrojumiem, kas iesniegti Ministru kabineta 2001. gada 9. janvāra noteikumu Nr. 13 "Latvijas pilsonības zaudēšanas un atjaunošanas dokumentēšanas kārtība" 27. punktā noteiktajā kārtībā, un iepriekš minētajiem apstākļiem, N.K. pēc 1990. gada 4. maija ir ieguvusi Krievijas Federācijas pilsonību un līdz ar to nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.

Atbildētāja Iedzīvotāju reģistra pirmuzskaites veidlapā nav uzrādījusi 1993. gada 29. jūnijā viņai izdoto Krievijas pilsoņa pasi, nav iesniegusi dokumentus, kas apliecinātu, ka viņa līdz Latvijas pilsonības iegūšanai nav bijusi citas valsts pilsone, nav iesniegusi dokumentus, kas apliecinātu viņas tiesības reģistrēt Latvijas pilsonību uz cita pamata.

Prasība pamatota uz Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punktu, Ministru kabineta 2001. gada 9. janvāra noteikumu Nr. 13 "Latvijas pilsonības zaudēšanas un atjaunošanas dokumentēšanas kārtība" 30.1. punktu, Civilprocesa likuma 26. pantu, 33. panta otrās daļas 1. punktu, 41. pantu un 44. pantu.

[**2**] Ar Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008. gada 3. oktobra spriedumu prasība par Latvijas pilsonības atņemšanu N.K. ir noraidīta.

[**3**] Izskatījusi lietu apelācijas kārtībā, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2010. gada 26. janvāra spriedumu prasību apmierinājusi. Tiesa nospriedusi

atņemt N.K. Latvijas pilsonību un piedzīt no N.K. par labu Latvijas Republikas Naturalizācijas pārvaldei tiesas izdevumus Ls 30 un par labu valstij ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumus Ls 2,31.

Tiesa spriedumu pamatojusi ar šādiem argumentiem.

[**3.1**] N.K., dzimusi 1966. gada 6. maijā Daugavpilī, 1996. gada 17. jūlijā tika reģistrēta kā Latvijas pilsone saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu.

Pēc 1990. gada 4. maija N.K. bija ieguvusi Krievijas pilsonību saskaņā ar 1991. gada 28. novembra Krievijas Federācijas Pilsonības likuma 13. panta pirmo daļu, kas paredz, ka par Krievijas Federācijas pilsoņiem tiek atzīti visi bijušās PSRS pilsoņi pastāvīgi dzīvojošie Krievijas Federācijas teritorijā līdz pat šā likuma spēkā stāšanās dienai, ja gada laikā pēc šīs dienas viņi nepaziņo par savu nevēlēšanos būt par Krievijas Federācijas pilsoņiem.

Šo faktu apstiprina arī lietai pievienotie pierādījumi – 1995. gada 29. maijā un 1995. gada 27. jūnijā N.K. aizpildītās anketas vīzas saņemšanai ieceļošanai Latvijā, kur viņa ir norādījusi, ka ir Krievijas pilsone un kā ceļošanas dokumentu uzrādījusi 1993. gada 29. jūnijā Novosibirskas apgabala Iekšlietu pārvaldē izsniegtu pasi [..], kuras derīguma termiņš ir 29.06.1998., kā arī Krievijas Federācijas Novosibirskas apgabala Federālā migrācijas dienesta pārvaldes 2007. gada 31. janvāra izziņa Nr. 1/14-988, ka N.K. 1995. gada 15. decembrī noformējusi izstāšanos no Krievijas Federācijas pilsonības, un Krievijas Federācijas Ģenerālkonsulāta 2008. gada 14. janvāra izziņa Nr. 431, kurā apstiprināta iepriekš minētā informācija, ka N.K. 1995. gada 15. decembrī tika atļauts izstāties no Krievijas Federācijas pilsonības reģistrācijas kārtībā.

Pastāvot šādiem apstākļiem, atzīstams, ka N.K. nebija tiesīga reģistrēt Latvijas pilsonību saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu, jo pēc 1990. gada 4. maija bija ieguvusi citas valsts – Krievijas Federācijas – pilsonību.

[**3.2**] 1996. gada 17. jūlijā, aizpildot Latvijas Iedzīvotāju reģistra pirmuzskaites veidlapu, N.K. norādījusi, ka viņas māte F.F. ir Latvijas pilsone; veidlapas 9. punktā atbildētāja norādījusi Latvijas pilsonību. Atbildētāja norādījusi tikai tos būtiskos apstākļus, kas saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu ir pamats Latvijas pilsonības reģistrācijai, nenorādot faktu, ka viņa pēc 1990. gada 4. maija ir ieguvusi un līdz 1995. gada decembrim ir piederējusi Krievijas Federācijas pilsoņu kopumam.

Apstāklis, ka pirmuzskaites veidlapā kā personu apliecinošu dokumentu atbildētāja ir uzrādījusi nevis viņas rīcībā esošu derīgu ceļošanas dokumentu – Krievijā 1993. gada 29. jūnijā izdotu (līdz 1998. gada 29. jūnijam derīgu) pasi, ar kuru viņa 1995. gadā divas reizes ieceļojusi Latvijā, bet gan 1985. gada 1. jūlijā Daugavpilī izsniegtu PSRS pasi Nr. [..] un nav norādījusi ziņas par citas valsts pilsonību, liecina par apzinātu N.K. rīcību – patiesu ziņu nesniegšanu par citas valsts pilsonības iegūšanu pēc 1990. gada 4. maija, kas norādīšanas gadījumā liegtu iespēju N.K. reģistrēt par Latvijas pilsoni saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu. N.K. nevarēja nezināt, ka viņai nav tiesiska pamata Latvijas pilsonības reģistrēšanai. N.K. rīcība, nenorādot citas valsts pilsonību, ir vērtējama kā apzināti nepatiesu ziņu sniegšana par sevi, kā rezultātā N.K. nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.

[**3.3**] Prasītāja ir noskaidrojusi un pierādījusi Ministru kabineta 2001. gada 9. janvāra noteikumu Nr. 13 "Latvijas pilsonības zaudēšanas un atjaunošanas dokumentēšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr. 13) 25. punktā minētos nosacījumus, kas ir par pamatu Latvijas pilsonības atņemšanai atbilstoši Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punktam.

[**3.4**] Pirmās instances tiesa, vērtēdama, vai pirmuzskaites veidlapā norādītās ziņas ir patiesas, nozīmi piešķīrusi apstāklim, ka N.K. ir zaudējusi Krievijas pilsonību, atstājot bez ievērības to, ka šim apstāklim saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu nav nozīmes. Minētā norma kā izšķirošu apstākli norāda citas valsts pilsonības iegūšanas faktu pēc 1990. gada 4. maija, neatkarīgi no tā, kad šī citas valsts pilsonība ir zaudēta, jo personai, kura pēc 1990. gada 4. maija ir ieguvusi citas valsts pilsonību, lai gan pēc tam to zaudē, nav tiesību reģistrēt Latvijas pilsonību saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu. Turklāt secinājums, ka pirmuzskaites veidlapas aizpildīšanas brīdī atbildētājas rīcībā vairs neesot bijusi Krievijas pilsoņu ārzemju pase [..], neatbilst Krievijas Federācijas Ģenerālkonsulāta 2008. gada 14. janvāra izziņā Nr. 431 norādītajam, ka N.K. šo pasi nodevusi 1997. gada janvārī Krievijas Federācijas Ģenerālkonsulātā Daugavpilī. Lietā nav iesniegti pierādījumi, ka pirmuzskaites veidlapas aizpildīšanas brīdī pase bijusi anulēta, kā to norāda atbildētāja.

[**4**] Kasācijas sūdzībā atbildētāja N.K. lūgusi Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas spriedumu atcelt un nodot lietu jaunai izskatīšanai, pamatojoties uz šādiem argumentiem:

[**4.1**] 2010. gada 12. janvāra tiesas sēdē atbildētājai bijušas liegtas tiesības aizstāvēt savas aizskartās tiesības, jo viņas pārstāvis nav pielaists lietas izskatīšanā, kaut gan 2008. gada 12. marta tiesas sēdē noformēts attiecīgs pilnvarojums, izdarot ierakstu tiesas sēdes protokolā par pārstāvja tiesībām pārsūdzēt tiesas nolēmumu apelācijas un kasācijas kārtībā atbilstoši Civilprocesa likuma 85. panta pirmās daļas un 86. panta otrās daļas noteikumiem. Atbildētāja pilnvarojumu nav atsaukusi, viņas

pārstāvim nosūtīta pavēste par lietas izskatīšanu tiesas sēdē, līdz ar to tiesai nebija pamata izskatīt lietu bez atbildētājas vai viņas pārstāvja piedalīšanās tiesas sēdē. Tādējādi tiesa ir pārkāpusi Civilprocesa likuma 9., 74. panta prasības;

[**4.2**] lieta apelācijas instancē izskatīta tiesas sēdē 2010. gada 12. janvārī, ko apliecina tiesas sēdes protokols, bet spriedumā norādīts, ka lieta izskatīta 2010. gada 26. janvārī. Savukārt pilns sprieduma teksts izgatavots 2010. gada 18. februārī, tādējādi pārkāpjot Civilprocesa likuma 194. panta noteikumus;

[**4.3**] apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā apstākli, ka Pilsonības likums Latvijā ir pieņemts 1994. gada 22. jūlijā, bet Krievijā – 1991. gada 28. novembrī, un līdz ar to nepareizi iztulkojusi Pilsonības likuma 2. panta 1. punkta normas prasības. Krievijas pilsonība atbildētājai piešķirta automātiski, nenoskaidrojot viņas gribu un nesaņemot piekrišanu, kā arī neievērojot brīvprātības principu. Tāpēc nav pamata uzskatīt, ka atbildētāja pati ir ieguvusi Krievijas pilsonību saskaņā ar Krievijas Federācijas Pilsonības likuma 13. panta pirmo daļu. Kopš 1989. gada atbildētāja pastāvīgi ir dzīvojusi Krievijā. Pēc 1992. gada Latvijā nav bijis iespējams iebraukt ar PSRS pasi, tāpēc, lai varētu apciemot māti Daugavpilī, noformētu Latvijas pilsonību un varētu iebraukt Latvijā 1993.–1995. gadā, atbildētāja noformējusi Krievijas pilsoņu ārzemju pasi [..] un šo pasi izmantojusi kā ceļošanas dokumentu laika posmā no 1993. gada līdz 1995. gadam. Latvijas Pilsonības likuma neesamība līdz 1994. gada 22. jūlijam liegusi atbildētājai uzsākt dokumentu noformēšanu pilsonības saņemšanai, atrodoties ārpus Latvijas robežām;

[**4.4**] pirmās instances tiesa atstājusi bez ievērības atbildētājas lūgumu pieprasīt no Latvijas vēstniecības Vitebskā atbildētājas anketu ieceļošanas vīzas saņemšanai 1996. gadā, no kuras redzams, ka ailē par esošo pilsonību atbildētāja norādījusi – persona bez pilsonības (bezpavalstnieka statuss), bet kā ceļošanas dokumentu norādījusi pasi Nr. [..], nevis [..] kā minēts tiesas spriedumā. Prasītāja arī apzināti nav iesniegusi ielūgumu ieceļošanas vīzas iegūšanai 1996. gadā, kurā uzaicināto personu pavalstniecība/pilsonība norādīta – PSRS. Lietas faktiskie apstākļi liecina, ka pirmuzskaites veidlapas aizpildīšanas brīdī atbildētājas rīcībā vairs nebija Krievijas pilsoņu ārzemju pase Nr. [..], jo atbildētāja izstājusies no Krievijas Federācijas pilsonības reģistrācijas kārtībā, ko apliecina Krievijas Federācijas Ģenerālkonsulāta 2008. gada 14. janvāra izziņa Nr. 431, atbildētājas dēla dzimšanas apliecība un anketa ieceļošanas vīzas saņemšanai 1996. gadā;

[**4.5**] apelācijas instances tiesa nepareizi ir iztulkojusi Noteikumu Nr. 13 25. punktu, jo, lai būtu pamats atņemt Latvijas pilsonību, ir jākonstatē visu triju minētajā tiesību normā noteikto elementu kopums, kas lietā nav pierādīts. Reģistrējoties Latvijas pilsonības iegūšanai 1996. gadā, atbildētāja sniegusi visu pieprasīto informāciju un uzrādījusi gan PSRS pasi, gan bērna dzimšanas apliecību, gan Krievijas ārzemju pasi [..], kurā viņai bijis norādīts bezvalstnieka statuss.

[**5**] Paskaidrojumos uz kasācijas sūdzību Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde lūgusi kasācijas sūdzību noraidīt kā nepamatotu.

Paskaidrojumos norādīts, ka tiesa nav pieļāvusi Civilprocesa likuma 85. panta pirmās daļas un 86. panta otrās daļas normu pārkāpumu, jo atbildētājas pārstāvis tiesas sēdē nav varējis uzrādīt notariāli apliecinātu pilnvaru. Savukārt atbildētājas izteiktais mutvārdu pilnvarojums, par ko izdarīts ieraksts pirmās instances tiesas sēdes protokolā, attiecas tikai uz konkrēto tiesas sēdi un apelācijas sūdzības iesniegšanu.

Prasītāja nepiekrīt kasācijas sūdzības argumentam par tiesas nepareizi iztulkotu Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu, paskaidrojot, ka atbildētāja ir ieguvusi Krievijas Federācijas pilsonību saskaņā ar 1991. gada 28. novembra Krievijas Federācijas likuma "Par Krievijas Federācijas pilsonību" 13. panta pirmo daļu, saskaņā ar kuru par Krievijas Federācijas pilsoņiem atzīstami visi bijušās PSRS pilsoņi, kas pastāvīgi dzīvo Krievijas Federācijas teritorijā šā likuma spēkā stāšanās dienā, ja viņi viena gada laikā pēc šīs dienas nepaziņos par savu vēlmi nebūt Krievijas Federācijas pilsoņi. Atbildētāja ir izstājusies no Krievijas Federācijas pilsonības tikai 1995. gadā, ko apliecina lietas materiāli un nenoliedz arī pati atbildētāja. Līdz ar to tiesa pamatoti secinājusi, ka atbildētājai nebija tiesiska pamata reģistrēt Latvijas pilsonību saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu.

Nepamatots ir arī atbildētājas iebildums, ka Latvijas Pilsonības likuma neesamība līdz 1994. gada 22. jūlijam liegusi viņai iespēju reģistrēt Latvijas pilsonību ārpus Latvijas robežām, jo saskaņā ar Latvijas Republikas 1991. gada 15. oktobra Augstākās padomes lēmuma "Par Latvijas pilsoņu tiesību atjaunošanu un naturalizācijas pamatnoteikumiem" 2.2. apakšpunktu personas, kuras pieder pie Latvijas Republikas pilsoņu kopuma un kurām bija Latvijas Republikas pilsonība 1940. gada 17. jūnijā un šo personu pēcnācēji, kas šā lēmuma spēkā stāšanās brīdī nedzīvo Latvijas Republikā vai kas ir citu valstu pilsoņi, var jebkurā laikā piereģistrēties un, uzrādot ekspatriācijas atļauju, saņemt Latvijas Republikas pilsoņu pases kārtībā, kādu nosaka

Latvijas Republikas Ministru padome. Ārvalstīs dzīvojošu Latvijas pilsoņu reģistrācija, aizpildot noteikta parauga pirmuzskaites veidlapas, tika veikta Latvijas Republikas diplomātiskajās vai konsulārajās iestādēs

[**6**] Senāta sēdē prasītājas pārstāvis uzturēja iesniegto kasācijas sūdzību pēc tajā norādītajiem argumentiem.

Atbildētājas iestādes – Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes, kas ir pārņēmusi Naturalizācijas pārvaldes valsts pārvaldes uzdevumus,– pārstāve, uzskatot tiesas spriedumu par likumīgu un pamatotu, lūdza to atstāt negrozītu, bet iesniegto kasācijas sūdzību noraidīt.

Motīvu daļa

[7] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personu, kas to pārsūdzējusi, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473. panta pirmā daļa, Senāts uzskata, ka apelācijas instances tiesas spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai.

[**8**] Apelācijas instances tiesas sprieduma motīvu daļas sākumā un beigās, iebilstot pirmās instances tiesas secinājumiem, plaši analizēts jautājums par atbildētājas N.K. tiesībām iegūt Latvijas pilsonību, pamatojoties uz Pilsonības likuma 2. panta pirmās daļas 1. punktu. Tiesas konstatējums, ka uz minētā pamata atbildētāja Latvijas pilsonību iegūt nevarēja, kasācijas sūdzībā pēc būtības nav apstrīdēts. Minētajam jautājumam, kā atzīst Senāts, nav izšķirošas nozīmes, lemjot par Latvijas pilsonības atņemšanu. Arī prasītājas paskaidrojumi par kasācijas sūdzību aprobežojas tikai ar Latvijas pilsonības iegūšanas pamata izvērtējumu.

[**9**] Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punktā ir paredzēta iespēja atņemt Latvijas pilsonību, ja persona, apliecinot savu piederību pie Latvijas pilsonības vai naturalizējoties, ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas un tādējādi nepamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.

Tātad Latvijas pilsonības atņemšanas pamats var būt tiesas konstatējums par apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu.

Ministru kabineta 2001. gada 9. janvāra noteikumu Nr. 13 "Latvijas pilsonības zaudēšanas un atjaunošanas dokumentēšanas kārtība", kas bija spēkā Naturalizācijas pārvaldes veiktās pārbaudes laikā (2001. gada 3. aprīlis–2007. gada 3. aprīlis), 25. punkts noteica, ka gadījumā, ja ir iemesls uzskatīt, ka persona, apliecinot savu piederību Latvijas pilsonībai vai naturalizējoties, ir sniegusi par sevi apzināti nepatiesas ziņas, tādējādi nepamatoti iegūstot Latvijas pilsonību, pārvalde, veicot pārbaudi, noskaidro:

– kuras no personas sniegtajām ziņām, iegūstot Latvijas pilsonību, ir bijušas nepatiesas;

– kas liecina par to, ka nepatiesās ziņas ir sniegtas apzināti;

– vai persona ir pamatoti ieguvusi Latvijas pilsonību.

[**10**] Senāts uzskata, ka, izskatot lietu un apmierinot prasību, tiesa nav izpildījusi minēto normatīvo aktu prasības un nav atklājusi, tieši kādas atbildētājas darbības liecina par tīšu nodomu maldināt Naturalizācijas pārvaldi par pilsonības piešķiršanai svarīgiem faktiskajiem apstākļiem.

Par apzinātu N.K. rīcību tiesa atzinusi patiesu ziņu nesniegšanu par citas pilsonības iegūšanu pēc 1990. gada 4. maija, par viņas piederību Krievijas Federācijas pilsoņu kopumam līdz 1995. gada decembrim, kā arī derīga ceļošanas dokumenta – Krievijā 1993. gada 29. jūnijā izdotas pases – neuzrādīšanu.

Ja likums pilsonības atņemšanu paredz par apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu par sevi, tiesa Latvijas pilsonību atbildētājai atņēmusi par patiesu ziņu, kuras gan netika pieprasītas, nesniegšanu, kas neietilpst Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkta normas sastāvā.

[**11**] Dokuments, uz kura pamata pilsonība piešķirta, ir Latvijas Iedzīvotāju reģistra pirmuzskaites veidlapa, kuru N.K. parakstījusi 1996. gada 17. jūlijā.

Minēto veidlapu, kā Senāta sēdē paskaidroja prasītājas pārstāve, ir aizpildījis iestādes darbinieks reģistrators, savukārt N.K. ar savu parakstu ir apliecinājusi ziņu pareizību (lietas 8. lpp.).

Tiesas spriedums nesatur konstatējumu, ka kāda no šajā veidlapā sniegtajām ziņām būtu nepatiesa. Taču tiesa vienlaikus secinājusi: "Atbildētāja norādījusi tikai tos būtiskos apstākļus, kas saskaņā ar Pilsonības likuma 2. panta 1. punktu ir pamats Latvijas pilsonības reģistrācijai, nenorādot faktu, ka viņa pēc 1990. gada 4. maija ir ieguvusi un līdz 1995. gada decembrim ir piederējusi Krievijas Federācijas pilsoņu kopumam."

Pirmuzskaites veidlapā uz N.K. vārda ir ietverta visa tajā pieprasītā informācija, ko ir apliecinājis iestādes darbinieks, šo veidlapu parakstot. Tādējādi nepamatots ir tiesas apgalvojums, ka atbildētāja būtu norādījusi tikai sev labvēlīgos faktus, jo citu ziņu, tai skaitā bijušās pilsonības, norādīšana veidlapā nav prasīta.

Pirmuzskaites veidlapā prasītāja savu dzīvesvietu ir norādījusi Krievijā, Novosibirskā, Kara pilsētiņā, kā personas apliecinošu dokumentu uzrādot PSRS pasi. Senāts atzīst, ka tas varēja radīt papildu jautājumus, bet tie bija jānoskaidro iestādes darbiniekam, kas pieteikumu pieņēma, iegūto informāciju ierakstot veidlapas "Piezīmēs". Atbildētājas pienākums bija sniegt viņai pieprasīto informāciju, taču viņai nevar pārmest nepieprasītas informācijas nesniegšanu.

[**12**] Kā pamats Latvijas pilsonības atņemšanai tiesas spriedumā minēts apstāklis par derīga ceļošanas dokumenta – Krievijā 1993. gada 29. jūnijā izdotas pases neuzrādīšanu.

Šajā sakarā tiesa atsaukusies uz 1995. gada 29. maijā un 1995. gada 27. jūnijā N.K. aizpildītajām anketām ieceļošanas vīzas saņemšanai, kurās kā ceļošanas dokuments norādīta Krievijas pilsoņa pase Nr. [..].

Pati tiesa ir atzinusi, ka izstāšanos no Krievijas Federācijas pilsonības N.K. (kopā ar bērniem) ir noformējusi 1995. gada 15. decembrī. Minētajam atbilstoši Civilprocesa likuma 97. panta pirmajai daļai vajadzēja būt par pamatu secinājumam, ka pēc šā datuma, tātad arī pirmuzskaites veidlapas sastādīšanas brīdī 1996. gada 17. jūlijā, atbildētājai nebija tiesību šo dokumentu izmantot, taču tiesa ir izdarījusi pretēju slēdzienu.

Turklāt, kā apliecina 1996. gada 27. maija anketa ieceļošanas vīzas saņemšanai, N.K. kā ceļošanas dokumentu ir uzrādījusi viņai 1996. gada 14. maijā izsniegto Krievijas bezvalstnieka pasi Nr. [..] (lietas 118.–121. lpp.).

[**13**] Ņemot vērā minēto, Senāts atzīst, ka tiesa paplašināti iztulkojusi Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punktā ietvertās tiesību normas saturu par apstākļiem, kādiem pastāvot tiesa var atņemt Latvijas pilsonību, kas novedis pie lietas nepareizas izspriešanas un ir pamats tiesas sprieduma atcelšanai.

[**14**] Senāts uzskata par nepieciešamu norādīt, ka Pilsonības likuma 24. panta pirmās daļas 3. punkts neuzliek tiesai pienākumu atņemt Latvijas pilsonību pat tad, ja persona par sevi ir sniegusi apzināti nepatiesas ziņas.

Likumdevēja apsvērumi acīmredzami balstīti uz samērīguma principu, atbilstoši kuram sabiedrības ieguvumam sakarā ar privātpersonai radītajiem tiesību ierobežojumiem ir jābūt nozīmīgam.

Prasība par Latvijas pilsonības atņemšanu N.K. ir celta 2007. gada 17. decembrī, t.i., vairāk nekā pēc 11 gadiem pēc pilsonības piešķiršanas, kas šādā situācijā rada šaubas par sabiedrības ieguvumu no šīs darbības.

[**15**] Atkārtoti izskatot lietu, tiesai jāņem vērā 1961. gada 30. augusta Konvencija par apatrīdisma samazināšanu, kas rekomendē valstīm neatņemt personām pilsonību, ja vien tam nav sevišķu iemeslu, ja tas var viņas padarīt par apatrīdiem, un Eiropas Padomes 1997. gada Konvenciju par pilsonību, kurā ir ietverts šis pats princips.

[**16**] Ar Civillietu tiesu palātas tiesneses 2009. gada 26. janvāra lēmumu par apelācijas tiesvedības ierosināšanu noteikts lietas izskatīšanas datums un uz tiesas sēdi uzaicināts atbildētājas pārstāvis G.Ņ., kuram nosūtīta tiesas pavēste.

Taču apelācija instances tiesas sēdē atbildētājas pārstāvim piedalīties netika atļauts sakarā ar notariāli apliecinātas pilnvaras neesamību.

G.Ņ. kā pārstāvja tiesības apliecina pirmās instances tiesas sēdē sākotnēji mutisks pilnvarojums, bet pēc tam tiesas sēdē rakstiski noformēts "Paraksts", ar kuru N.K. pilnvarojusi G.Ņ. pārstāvēt viņu civillietā, tai skaitā veikt visas Civilprocesa likuma 86. panta otrajā daļā minētās darbības, tās uzskaitot (lietas 51. lpp.).

Senāts atzīst, ka notariāli apliecinātas pilnvaras nepieciešamību nosaka vajadzība pārliecināties, ka pilnvardevēja griba ir izteikta brīvi, kā arī noskaidrot pilnvarojuma apjomu un pārstāvim piešķirtās procesuālās tiesības.

Lai gan Civilprocesa likumā nav normas, kas piešķirtu tiesām tiesības apliecināt pilnvarojumu ne vien konkrētai tiesas sēdei vai noteiktai tiesas instancei, bet visam tiesvedības procesam, pēc būtības pirmās instances tiesā sastādītais "Paraksts" ir pilnvarojums uz visu tiesas procesa laiku. Ņemot vērā, ka šis pilnvarojums ir izteikts tiesā, tas nav atzīstams par mazāk ticamu nekā notāra apliecināts pilnvarojums. Senāta ieskatā, tas bija akceptējams arī apelācijas instances tiesā, it īpaši situācijā kad, redzot lietas dokumentus, tiesnese pilnvaroto personu jau bija viņu atzinusi par atbildētājas tiesisku pārstāvi.

To, ka pārstāvja pilnvarojumam ne vienmēr ir jābūt notariāli noformētam, apliecina Civilprocesa likuma 85. panta trešā daļa, kas advokāta kā puses pilnvarota pārstāvja pilnvarojumu pieļauj vienkāršā rakstveida formā.

Tādējādi Senāts atzīst, ka, liedzot iespēju atbildētājas pārstāvim piedalīties tiesas sēdē, tiesa ir pieļāvusi kasācijas sūdzībā norādītā Civilprocesa likuma 9. un 74. panta pārkāpumu.

[**17**] Atceļot spriedumu, atbildētājai atbilstoši Civilprocesa likuma 458. panta otrajai daļai ir atmaksājama viņas iemaksātā drošības nauda Ls 50.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 472., 474. panta 2. punktu, Senāts

nosprieda

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2010. gada 26. janvāra spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai tai pašā tiesā.

Atmaksāt N.K. iemaksāto drošības naudu Ls 50.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs senators referents **V. Jonikāns**
Senatore **V. Cīrule**, senatore **E. Vernuša**

PAR TIESĪBĀM IZVĒLĒTIES SEV PĒDIŅAS

Uzņēmumu reģistra valsts notāra kompetence ir ierobežota tikai ar firmas identiskuma pārbaudi. Ja valsts notārs konstatē neatbilstību starp pieteikumā un dibināšanas dokumentos (statūtos, dibināšanas līgumā) ierakstītu firmu, ņemot vērā pieturzīmju, tostarp pēdiņu, ietveršanu vai izvietojumu, viņam jāpieņem lēmums par dokumentu reģistrācijas (pievienošanas lietai) atlikšanu saskaņā ar likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 14. panta ceturto daļu.

Uzņēmumu reģistra galvenā valsts notāra Ringolda Baloža 2010. gada 20. oktobra lēmums Nr. 1-5/156

Lietas apstākļi

Uzņēmumu reģistrā saņemts iesniegums, kurā kapitālsabiedrība lūdz atcelt valsts notāra lēmumu, jo ir pārkāptas normatīvo aktu prasības, sabiedrības firmā ievietojot pēdiņas. Tādējādi ir aizskartas Komerclikumā nostiprinātās tiesības sabiedrībai brīvi izvēlēties firmu. Lietā tiek sniegta atbilde, vai likums atļauj valsts notāram komersanta firmu likt pēdiņās.

Galvenā valsts notāra atziņas

Saskaņā ar Komerclikuma 26. panta otro daļu ar firmu šaurākā nozīmē saprotams apzīmējums bez norādes uz komersanta veidu. No šīs normas izriet, ka firma plašākā nozīmē sastāv no divām daļām: norādes uz komersanta veidu un individualizētā apzīmējuma. Dalījums firmas plašākā un šaurākā nozīmē ir nepieciešams firmas aizsardzības regulācijas nolūkos, jo likums aizsargā tikai individualizēto apzīmējumu, kas nošķir vienu firmu no citas. Komerclikums sabiedrības dibinātājiem atstāj firmas, it īpaši individualizētā apzīmējuma, izvēles brīvību. Sabiedrība saskaņā ar Komerclikuma 27. panta trešo un ceturto daļu var arī izvēlēties, vai firmā ietvert saīsināto vai pilno norādi uz komersanta veidu un vai to izvietot firmas sākumā vai beigās. Sabiedrība var brīvi izvēlēties, kuru firmas daļu tā vēlas ietvert pēdiņās vai nelietot pēdiņas vispār, kā arī firmā ietvert citas pieturzīmes.

Ja valsts notārs apstrīdētajā lēmumā būtu analizējis firmas veidošanas noteikumus, izteicis un pamatojis vēlmi noteikt citādāku firmu, tad būtu konstatējama valsts notāra griba radīt sabiedrībai noteiktas tiesiskas sekas. Savukārt izskatāmajā gadījumā nav konstatējama griba veidot atšķirīgu nosaukumu. Tā vietā valsts notārs ir pārrakstījies, datubāzē ievadot nepareizu sabiedrības firmu, liekot to pēdiņās. Tā kā valsts notārs pieļāvis kļūdu, saskaņā ar likuma "Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru" 18. panta otro daļu valsts notārs pieņem lēmumu par Komercreģistra ieraksta labošanu un izdara par to attiecīgu atzīmi Komercreģistra ierakstos un saskaņā ar šā panta trešo daļu, lēmumu par Komercreģistra ieraksta labošanu Uzņēmumu reģistrs par saviem līdzekļiem nekavējoties publicē laikrakstā "Latvijas Vēstnesis".

Pārdomas 1. aprīļa (joku dienas) gaisotnē

Uzņēmumu reģistrs ar sajūsmu novērojis, ka tā klientiem ar katru gadu pieaug tiesiskā pašapziņa, par ko liecina arī minētais piemērs. Piemērs liecina arī par valsts notāru vēlmi palīdzēt cilvēkiem un darbu darīt ar lielu centību. Tomēr dažkārt, labu gribot, gadās arī pārpratumi par to, kas klientam ir būtiski. Proti, kā teicis rakstnieks Antons Čehovs: "Katrā no mums ir pārāk daudz skrūvīšu, ritentiņu un vārstuļu, lai mēs viens par otru varētu spriest pēc pirmā iespaida vai pēc divām vai trim ārējām pazīmēm." Tāpēc ļoti svarīgi ir nodrošināt, lai trešās personas neizdarītu kļūdainu secinājumu par kapitālsabiedrību, lasot tās firmu pēdiņās. Privāttiesību regulācijas tips ir – atļauts viss, kas nav aizliegts, attiecīgi: sabiedrības dalībnieki varēja firmā izmantot tos apzīmējumus un tādu to izkārtojumu, kādu neaizliedz normatīvie tiesību akti vai kā teicis filozofs Deivids Hjūms: "Precīza un patiesa spriešana ir vienīgais visaptverošais glābiņš, kas piemērots visiem un visvisāda rakstura cilvēkiem." Tas nozīmē arī to, ka valsts notāram nevajadzētu centies iztēloties, ko klients būtu varējis vislabāk vēlēties, un arī klientam nevajadzētu paļauties, ka valsts notārs izlabos klienta pieļautās pārrakstīšanās kļūdas savā izvēlētajā kapitālsabiedrības nosaukumā. Tāpēc der ieklausīties klasiķa Frensisa Bēkona zelta vārdos, ka "cilvēka intelekts ir kļūdu pilns. Tas ir līdzīgs spogulim, kas, atspoguļojot lietas, pievieno savu iedabu lietu iedabai, to sagrozot un pārveidojot".

Dr.iur. Jānis Kārkliņš, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors un zvērināts advokāts: "Aprakstītais prakses gadījums par pēdiņu lietošanu, neapšaubāmi, ir nodarbinājis tiesību zinātnieku prātus ilgstoši. Lai arī pastāvējuši dažādi viedokļi par pēdiņu nozīmi komercdarbības apritē, tomēr vienots viedoklis nekad nav ticis panākts. No vienas puses, pēdiņu lietošana varētu norādīt uz firmas sarkastisku nosaukumu, jo sarunvalodas pētnieki apgalvo, ka vārdi pēdiņās tiek lietoti ar ironisku vai dažreiz pat ar metaforisku nozīmi. No otras puses, pēdiņas poga ir atrodama uz jebkura mūsdienu datora klaviatūras, kas pēc rūpīgi veiktas analīzes liek izdarīt secinājumu, ka šī divpusējā pieturzīme ir svarīgs saziņas elements drukātajos materiālos. Uzņēmumu reģistra atziņa beidzot ievieš skaidrību šajā no doktrīnas viedokļa svarīgajā un strīdīgajā jautājumā. Turklāt apsveicami ir tas, ka Uzņēmumu reģistrs ir atzinis savu kļūdu sākotnējā lēmuma pieņemšanā. Tas savā ziņā sasaucas ar apgaismības ideju nesēju vēlmi, kuri pauda uzskatus un idejas par sabiedrības sadzīves, politikas utt. trūkumu novēršanu, mēģinot mainīt cilvēku uzskatus un morāli. Apgaismības pamatā ir priekšstats, ka cilvēku apziņai ir galvenā

Lai gan lēmums ir pavisam īsts, Uzņēmumu reģistrs un eksperti šoreiz nav pavisam nopietni palūkojušies uz šo gadījumu, tādēļ Uzņēmumu reģistra lēmums lasāms kontekstā ar 1. aprīļa joku dienu.

loma cilvēces attīstībā, un tieši tādēļ cilvēku tumsonība un vājie, sliktie uzskati ir daudzo sabiedriskās dzīves trūkumu galvenais cēlonis. Mainot kļūdaino valsts notāra lēmumu, ir nestas apgaismības idejas dzīvē, novēršot tālāku tumsonīgu uzskatu izplatību.

Kā negatīvais savukārt jānorāda, ka Uzņēmumu reģistra atziņā nav izvērtēta dubulto pēdiņu (“ ”) un vienpēdiņu (‘ ’) lietošanas nozīme firmas apzīmējumā. Tāpat ignorēts ir apstāklis, ka pēdiņas iedalās vēl sīkāk, piem., “vācu pēdiņas“ ar apakšējām atvērējpēdiņām un augšējām aizvērējpēdiņām, kas ir raksturīgas vācu, lietuviešu, čehu, slovāku, islandiešu u.c. valodās; ”angļu pēdiņas”, kas ir standarts angļu un ķīniešu valodā; “noklusētās pēdiņas”, kas ir raksturīgas nīderlandiešu, poļu un rumāņu valodā; nepāra augšējās pēdiņas, kas tiek lietotas somu un zviedru valodā; «franču pēdiņas», kas tiek lietotas daudzās Austrumeiropas (krievu, baltkrievu, ukraiņu, kazahu u.c.) un romāņu (franču, spāņu, portugāļu, itāļu u.c.) valodās; vai pat apgrieztās »franču pēdiņas«, kas tradicionāli tiek lietotas dāņu valodā.

Šādu būtisku faktu rūpīga neizvērtēšana citās Uzņēmumu reģistra lietās var nākotnē radīt jaunus strīdus un tiesu procesus.”

Mg.iur. Edvīns Danovskis, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektors, norāda: “ Galvenā valsts notāra lēmums beidzot pielicis punktu valsts notāru patvaļai, manipulējot ar firmu pēdiņām. Lēmumā pareizi konstatēts, ka firmas izvēles brīvība pieļauj komersantam izvēlēties rakstu zīmju lietojumu firmā. Tomēr atklāts paliek jautājums, vai firmas nosaukumā iespējams vairāku pēdiņu lietojums, piemēram, ““SIA” ““Aprīļa Tēzes”””. Ir skaidrs, ka konkrēta valsts notāra lēmuma prettiesiskuma cēlonis ir valsts notāra psihes ***(cenzēts)***.[1] Tādēļ no administratīvā procesa viedokļa valsts notāra lēmuma atcelšanai pilnīgi būtu pieticis norādīt, ka valsts notāram, tāpat kā Lāčplēsim ***(cenzēts)*** (Rainis. Uguns un nakts. Rainis. Kopoti raksti. 9. sējums. Lugas. Rīga: Zinātne, 1980, ***(cenzēts)*** lpp.).”

Sastādījis Mg.iur. **Aivars Paegle**,
Uzņēmumu reģistra Juridiskās nodaļas vadītājs

[1] Neskatoties uz to, ka Latvija ir demokrātiska republika un E.Danovskim ir konstitucionālas tiesības uz vārda brīvību, kas izriet no Satversmes 100.panta, viņa kā eksperta viedoklis šoreiz pēc A.Paegles iniciatīvas tiek cenzēts. Kaut arī dažkārt ir gadījumi, kad notāri, iespējams, pārāk skrupulozi ir piegājuši iesniegto dokumentu izvērtēšanai, notāriem arī ir cilvēktiesības – netikt apsaukātiem.

INFORMĀCIJA

Jaunākie normatīvie akti Latvijā

Šajā tabulā atspoguļoti pagājušajā nedēļā Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” publicētie normatīvie akti – Valsts prezidenta izsludinātie likumi un Ministru kabineta pieņemtie noteikumi. Norādīti arī šajā periodā publicētie (un līdz ar to spēkā stājušies) Satversmes tiesas spriedumi, kas, protams, nav normatīvie akti, taču spēka ziņā var tikt pielīdzināti Latvijas Republikas Saeimas pieņemtiem likumiem.
Latvijas Republikas oficiālā laikraksta “Latvijas Vēstnesis” elektroniskā versija (atšķirībā no papīra laikraksta pagaidām tikai ar informatīvu raksturu) – bez maksas: *www.vestnesis.lv*. Visus Latvijas Republikas normatīvos aktus gan to šobrīd spēkā esošajā konsolidētajā formā, gan vēsturiskajās versijās bez maksas var lasīt valsts SIA “Latvijas Vēstnesis” tiesību aktu vortālā *www.likumi.lv*. Plašāku informāciju par normatīvo aktu tapšanu, ieskaitot projektu anotācijas, var atrast Saeimas mājaslapā *www.saeima.lv* un Ministru kabineta mājaslapā *www.mk.gov.lv*.

Likumi

Nosaukums	Pieņemts	Stājas spēkā	Publicēts
Grozījumi Civilprocesa likumā	15.03.2012	01.04.2012	28.03.2012
Grozījumi Nekustamā īpašuma valsts kadastra likumā	08.03.2012	11.04.2012	28.03.2012
Grozījumi Kredītiestāžu likumā	15.03.2012	01.04.2012	28.03.2012
Grozījumi likumā “Par privatizācijas sertifikātiem”	08.03.2012	01.04.2012	28.03.2012
Grozījums Ugunsdrošības un ugunsdzēsības likumā	08.03.2012	11.04.2012	28.03.2012
Grozījumi Veterinārmedicīnas likumā	08.03.2012	15.04.2012	28.03.2012
Grozījumi likumā “Par Valsts ieņēmumu dienestu”	15.03.2012	01.04.2012	28.03.2012
Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā	08.03.2012	15.04.2012	28.03.2012
Grozījumi likumā “Par nodokļiem un nodevām”	15.03.2012	01.04.2012	28.03.2012

Ministru kabineta noteikumi

Nosaukums	Nr.	Pieņemts	Stājas spēkā	Publicēts
Noteikumi par darbības programmas “Cilvēkresursi un nodarbinātība” papildinājuma 1.3.1.1.6.apakšaktivitāti “Atbalsts darba vietu radīšanai”	179	13.03.2012	31.03.2012	30.03.2012
Noteikumi par siltumnīcefekta gāzu emisijas vienību inventarizācijas nacionālo sistēmu	217	27.03.2012	31.03.2012	30.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 26.maija noteikumos Nr.485 “Bioloģiskās lauksaimniecības uzraudzības un kontroles kārtība”	218	27.03.2012	31.03.2012	30.03.2012
Noteikumi par atgriešanās apliecību	221	27.03.2012	31.03.2012	30.03.2012

Nosaukums	Nr.	Pieņemts	Stājas spēkā	Publicēts
Noteikumi par pagaidu ceļošanas dokumentu	222	27.03.2012	31.03.2012	30.03.2012
Noteikumi par valsts nodevu par atgriešanās apliecības un pagaidu ceļošanas dokumenta izsniegšanu	223	27.03.2012	31.03.2012	30.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 4.aprīļa noteikumos Nr.265 "Medicīnisko dokumentu lietvedības kārtība"	227	27.03.2012	01.04.2012	30.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 13.janvāra noteikumos Nr.44 "Noteikumi par darbības programmas "Infrastruktūra un pakalpojumi" papildinājuma 3.1.5.3.1.apakšaktivitāti "Stacionārās veselības aprūpes attīstība""	228	27.03.2012	01.04.2012	30.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1046 "Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība"	229	27.03.2012	01.04.2012	30.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2007.gada 11.septembra noteikumos Nr.619 "Noteikumi par zudušu identificējamu elektronisko sakaru galiekārtu centralizētas datubāzes veidošanu, uzturēšanu un izmantošanu, kā arī šādu galiekārtu izmantošanas iespējas pārtraukšanu un atjaunošanu"	198	20.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 6.jūlija noteikumos Nr.608 "Noteikumi par peldvietu ūdens monitoringu, kvalitātes nodrošināšanu un prasībām sabiedrības informēšanai"	199	20.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 9.februāra noteikumos Nr.132 "Kārtība, kādā piešķir valsts un Eiropas Savienības atbalstu atklātu projektu iesniegumu konkursu veidā pasākumam "Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (ietverot ar lauksaimniecību nesaistītu darbību dažādošanu)""	203	20.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2011.gada 3.maija noteikumos Nr.344 "Kārtība, kādā no akcīzes nodokļa atbrīvo dīzeļdegvielu (gāzeļļu), ko izmanto lauksaimniecības produkcijas ražošanai, lauksaimniecības zemes apstrādei un meža vai purva zemes apstrādei, kurā kultivē dzērvenes vai mellenes, kā arī zemes apstrādei zem zivju dīķiem"	204	20.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2010.gada 6.jūlija noteikumos Nr.618 "Dezinfekcijas, dezinsekcijas un deratizācijas noteikumi"	206	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2007.gada 19.jūnija noteikumos Nr.405 "Putnu gripas uzliesmojuma likvidēšanas un draudu novēršanas kārtība"	207	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2006.gada 18.aprīļa noteikumos Nr.298 "Kārtība, kādā veic to infekcijas slimību profilaksi un apkarošanu, ar kurām slimo gan dzīvnieki, gan cilvēki"	208	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 23.februāra noteikumos Nr.178 "Trakumsērgas profilakses un apkarošanas kārtība"	209	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2003.gada 4.novembra noteikumos Nr.628 "Cilvēka imūndeficīta vīrusa infekcijas (HIV) un AIDS izplatības ierobežošanas un ar HIV inficētu personu un AIDS slimnieku ārstēšanas organizatoriskā kārtība"	210	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2009.gada 4.augusta noteikumos Nr.864 "Noteikumi par references laboratorijas statusa piešķiršanas un akreditācijas kārtību, funkcijām un pienākumiem, kā arī iekārtām un aprīkojumam noteiktajām prasībām pārtikas, dzīvnieku barības un veterinārajā jomā"	211	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2011.gada 20.decembra noteikumos Nr.988 "Kārtība, kādā veic brucelozes profilakses un apkarošanas pasākumus aitām un kazām"	212	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2010.gada 12.oktobra noteikumos Nr.954 "Kārtība, kādā profesionālā dienesta karavīram kompensē mācību izdevumus, un šo izdevumu atmaksāšanas kārtība"	213	27.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2009.gada 5.maija noteikumos Nr.408 "Noteikumi par iesnieguma paraugu uzturlīdzekļu izmaksai un iesniegumam pievienojamajiem dokumentiem"	214	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2004.gada 20.jūlija noteikumos Nr.612 "Kārtība, kādā uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācija izskata iesniegumu par uzturlīdzekļu izmaksu un tam pievienotos dokumentus, kā arī izmaksā uzturlīdzekļus"	215	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Administratīvo teritoriju un to teritoriālā iedalījuma vienību robežu noteikšanas, kā arī aprakstu sagatavošanas un aktualizēšanas kārtība	216	27.03.2012	30.03.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2005.gada 14.jūnija noteikumos Nr.413 "Kārtība, kādā veicama personu obligātā medicīniskā un laboratoriskā pārbaude, obligātā un piespiedu izolēšana un ārstēšana infekcijas slimību gadījumos"	219	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījums Ministru kabineta 2010.gada 23.marta noteikumos Nr.277 "Kārtība, kādā nodrošināma izglītojamo profilaktiskā veselības aprūpe un pirmās palīdzības pieejamība izglītības iestādēs"	220	27.03.2012	01.04.2012	29.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 6.oktobra noteikumos Nr.1145 "Valsts un Eiropas Savienības atbalsta piešķiršanas, administrēšanas un uzraudzības kārtība pasākuma "Meža ekonomiskās vērtības uzlabošana" īstenošanai"	201	20.03.2012	01.04.2012	28.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 23.marta noteikumos Nr.295 "Noteikumi par valsts un Eiropas Savienības lauku attīstības atbalsta piešķiršanu, administrēšanu un uzraudzību vides un lauku ainavas uzlabošanai"	202	20.03.2012	29.03.2012	28.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 15.septembra noteikumos Nr.1065 "Noteikumi par aizdevumiem sīko (mikro), mazo un vidējo komersantu un lauksaimniecības pakalpojumu kooperatīvo sabiedrību attīstības veicināšanai"	184	13.03.2012	28.03.2012	27.03.2012
Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 27.jūlija noteikumos Nr.704 "Noteikumi par robežšķērsošanas vietām un tajās veicamajām pārbaudēm"	205	20.03.2012	28.03.2012	27.03.2012

Māris Brizgo. Līgumi par finansējuma piešķiršanu no struktūrfondiem: tiesiskais statuss JV, Nr. 13, 27.03.2012.

G > 27.03.2012 12:16
Interesants redzējums, kādu laiku strādāju ar fondu līgumiem un nonācu pie stipri līdzīgām atziņām. Nepameta sajūta, ka trūkst vēl kādas atsauces.
Vēl interesanti būtu izlasīt autora domas, ko darīt no līgumiem izrietošu strīdu gadījumos – uz kādu tiesu iet?

Sandis > 28.03.2012 22:17
Māri, paldies par publikāciju! Šis jautājums tiešām ir komplicēts. Tomēr es nepiekrītu, ka visus ES fondu finansējumu līgumus varētu likt vienā maisā. Ir zināmas atšķirības arī tiesiskajā regulējumā atkarībā no fondu administrētāja un finansējuma veida.
Par G jautājumu – iešana uz tiesu ir atkarīga no līguma veida. Zinu vienu konkrētu gadījumu, kur fondu līdzekļu atgūšanā prasība tika iesniegta un uzsākta skatīt vispārējās jurisdikcijas tiesā. Tas arī tiešā veidā izrietēja no piemērojamiem normatīvajiem aktiem.

Tiesību prakse. Pirmās instances tiesas spriedums kā nederīgs procesuāls dokuments

Kara Mele > 27.03.2012 09:50
Man jautājums: kāpēc AT Krimināllietu departaments neko nesecina, tikai konstatē???

:) > 28.03.2012 12:21
Tādi nederīgi procesuāli dokumenti ir 90% pirmās instances tiesu spriedumu.

Proficius Aliri > Kara Mele 28.03.2012 12:45
Jo AT Senāts tikai konstatē normatīvo regulējumu, kas šķietami derētu, to smuki iekopē un izdara kaut kādu lēmumu... Secinājumi šeit arī ir tikai loģiska siloģisma rezultāts, tiesību normas uzlūkojot kā rakstītu tekstu bez ietvertām vērtībām tajā.

Proficius Aliri > 28.03.2012 12:52
Cik nojaušams, tad pretrunas starp saīsināto un pilno spriedumu slēpjas mantisko jautājumu un rīcības ar lietisko pierādījumu izlemšanā. Kālab tādā gadījumā nebija pieļaujams atcelt tikai daļā?
CPL un APL aptuveni līdzvērtīgos gadījumos (ja pieņemam, ka pretruna spriedumu veidos varētu tikt uztverta kā jautājuma neizlemšana) pieļauj pašai tiesai taisīt papildspriedumu. Domāju, ka kriminālprocesā tiesai kādreiz arī gadās piemirst izlemt jautājumu par rīcību ar kādu knapi ieraugāmu lietisko vai citu pierādījumu. Un tiklab varētu gadīties arī kādas nenozīmīgas nesakritības saīsinātajā un pilnajā spriedumā (*copy paste* dažkārt dzīvo savu dzīvi). Vai tas ir racionāli un samērīgi pret pašu apsūdzēto (šeit viņš tikai par sodu iebilda) – atcelt un sākt visu skatīt no jauna?

Nedēļas jurists – Māris Leja

A.Strupišs > 28.03.2012 19:11
Smīnu izsauc arī gadījumi civiltiesībās un administratīvajās tiesībās, kad, atsaucoties uz ārvalstu doktrīnu vai tiesu praksi, tiek "piemirsts" konsekventi izmantot salīdzinošo tiesību metodoloģiju, turklāt tas notiek 90% gadījumu. Lielākā daļa uzskata, ka pietiek konstatēt piederību tai pašai tiesību saimei un vismaz kaut kādu līdzību tiesību institūta nosaukumā, un aiziet nekritiskas atsauces bez jebkādas piesaistes mūsu tiesībām.

B.Rudevska > 28.03.2012 20:41
Es pievienojos A. Strupiša kungam. Patiesībā Latvijas juridiskajā izglītībā ļoti pietrūkst priekšmeta ar nosaukumu "salīdzinošās tiesības". Šis priekšmets sastāv no vispārīgās un sevišķās daļas. Vispārīgajā daļā apskata salīdzinošās metodes, salīdzināšanas līmeņus, salīdzinošās izpētes objekta noteikšanu, salīdzinošās analīzes formas, tiesību sistēmu klasifikācijas kritērijus utt. Piemēram, par metodēm runājot: Latvijā pārsvarā dominē vienkāršākā metode, proti, aprakstošais salīdzinājums, un ar to arī viss beidzas.
Ja vēlamies, jo īpaši caur tiesu praksi, kaut ko mūsu tiesību sistēmā pārņemt no citas valsts, tad nepieciešams funkcionālais (jeb problēmorientētais) salīdzinājums, kur par pamatu salīdzinošajai analīzei tiek ņemts ne tikai ārvalsts tiesību normas teksts, bet arī tiek pētīts, kā šī tiesību norma funkcionē attiecīgās valsts tiesību sistēmā. Citreiz pat izrādās, ka attiecīgā ārvalsts tiesību norma konkrētajā valstī sagādā lielas problēmas vai arī tā ir "mirusi", bet LV juristi aprakstošā salīdzinājuma rezultātā nonāk pie ātriem secinājumiem, ka šāda norma ārvalstīs ir un tā ir laba, un mums to arī vajag. [..]

J. Kolomijceva > A.Strupišs 29.03.2012 00:02
[..] Runājot par krimināltiesību mijiedarbību ar citām nozarēm, es ne pirmo reizi dzirdu argumentus, ka krimināltiesībās (procesā) var vispār nepielietot citu nozaru principus. Es piekrītu tam, ka katrai nozarei ir savi principi, kuri nav vienmēr identiski, līdz ar to, piemēram, kriminālprocesa principi atšķiras no civilprocesa principiem. Taču minēto tēzi par krimināltiesību (procesu) "īpašo statusu" vienmēr un visā es nesaprotu, jo, manuprāt, valsts tiesiskā iekārta ir vienota un starp dažādām tiesību nozarēm nepastāv striktas robežas. pastāv arī vispārējie tiesību principi, kuru piemērošana un nianses dažādās nozarēs var atšķirties, tomēr šie principi ir kopīgi. Bez tam t.s. tiesiskās iekārtas vienotības principa dēļ mēs varam runāt par tādu zinātni kā tiesību teorija vai juridiskā metodoloģija, kuras ir universālas. Līdz ar to salīdzinošā metode, redukcija, atsevišķos gadījumos arī analoģija utt. var tikt piemēroti arī šeit.

dr. > A.Strupišs 29.03.2012 10:22
Vai Jūs nevarētu konkretizēt savu domu, par kādiem tieši institūtiem krimināltiesībās un kriminālprocesā Jūs rakstāt? Vai no Jūsu rakstītā būtu jāsaprot, ka apsūdzības institūts Latvijas kriminālprocesa tiesībās būtiski atšķiras no institūta ar tādu pašu nosaukumu R-eiropas tiesībās? Vai gribat teikt, ka Latvijā eksistē kādas citas, būtiski atšķirīgas tikai Latvijai vien raksturīgas apsūdzības institūta pazīmes un īpašības un mums nav pat vērts skatīties, kā apsūdzības un aizstāvības institūti darbojas R-eiropā? Kuras valsts tiesībās tādā gadījumā Jūs atrodat līdzību ar Latviju? [..]

Visi komentāri juristavards.lv

Nākamais žurnāla numurs iznāks 17. aprīlī